అహల్యా సంక్రందనము.

సముఖము వేంకట కృష్ణప్పనాయకుఁడు.

సర్వస్వామ్యములును
మచిలీపట్టణము
శృంగారకావ్య గ్రంథమండలివారివి.

*

శ్రీకామేశ్వరకవి సత్యభామాసాంత్వనమును బ్రకటించునప్పుడే మాకు, మధురనాయకుల యాదరణమున వర్ధిలిన సారస్వతమును తెలుగునాట వ్యాప్తిగావించవలయుననెడి తలంపుగల్గినది. తంజావూరు మహారాజుల రాసిక్యము చలువను వెలసిన కావ్యగ్రంథములు, చాల కాలముక్రిందనే ముద్రితములై జనాదరణమును బడసినవి. మధుర వాఙ్మయమునకు, మాయోపిన సేవలనొనరించి, యుద్ధరించుటకు సారస్వతాభిమానుల ప్రోత్సాహ, ఆదరణముల నర్థించెదము.

విజయరంగచొక్కనాథుని దళవాయిగానుండిన ప్రసిద్ధపురుషుండు సముఖ వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుండు, స్వయముగా కవియై, కవులను పోషించుచు, తన యేలిక జాడలను, వదాన్యత్వైఖరుల ననుగమించి, చిరప్రతిష్ఠనందినవాడు. ఆతనికృతులలో మిగుల నుత్తమమగు నహల్యాసంక్రందనము పాఠకులకు, శృంగార కావ్యగ్రంథమండలి తృతీయప్రచురణముగా నందించుచున్నారము. మఱియు, అనుబంధములుగా నాకవియే రచియించెనన్న రాధికాసాంత్వనము నేకాశ్వాస శృంగార ప్రబంధమును, వచన సారంగధర నుండి, యాతని రచనాపైపుణిని జదువరులెఱుంగుటకు రసవద్ఘట్టము నొకదానిని, వచన జైమినిభారతము నుండి, ఆంధ్రసాహిత్యపరిషదధిపతులు, శృంగారమయమని, తమప్రచురణమున విడిచినభాగమును-నీమూటినిం గూడ జేర్చినారము.

గ్రంథ పాఠ పరిశోధనావసరముల మా కత్యంతము నుపకారకులైన మిత్రుల కియ్యెడఁ గృతజ్ఞతఁ దెలుపవలసియున్నది. శిరోమణి తిరుమల వేంకట రంగాచార్యులవారు (ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, మదరాసు.) ప్రాచ్యలిఖితభాండాగారమునందున్న రెండుప్రతులను బట్టి మా 'అహల్యాసంక్రందనము' ను బరిష్కరించుట యే గాక, రాధికాసాంత్వనమును వ్రాసిపంపినారు. శతాధికగ్రంథకర్తలగు మద్దూరి శ్రీరామమూర్తి కవిగారు, తీరిక జేసికొని, మాకోరికను మన్నించి, ఆంధ్రసాహిత్య

పరిషత్భాండాగారమునుండి, రాధికాసాంత్వనము, సారంగధర, జైమినీ భారత భాగములను, శ్రీమపడి, వ్రాసి యొసఁగినారు. సాహిత్య పరిషత్ గౌరవ కార్యదర్శి యగు శ్రీకొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు, మాకు వలసిన గ్రంథములు వ్రాయించుకొనుటకు, తగిన సదుపాయములు చేసినారు. ఈసారస్వతజీవను లందరకు మావినతులు మఱి యొక మాఱెఱుకపఱచుచున్నాము.

ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు భాండాగారమునందలి,

సారంగధర చరిత్ర వచనము (శిథిలమైన ప్రతి) నెం. 62

అహల్యా సంక్రందనము (అసమగ్రము) నెం. 2

వచన జైమిని భారతము నెం. 142, 308

రాధికాసాంత్వనము నెం. 177

ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారమునందలి,

రాధికా సాంత్వనము	కాగిత ప్రతి నెం. R 199
అహల్యా సంక్రందనము	కాగిత ప్రతి నెం. D 386
డిటో	తాళపత్ర ప్రతి నెం. D 387

పైవాని యాధారమున, ముఖ్య ప్రబంధమును, అనుబంధములును బరిష్కృతములై ముద్రణము నందినవి. సారస్వతాభిమానుల యొద్ద నింక పాఠభేదములుగల ప్రతులున్న మాకు దెలియఁజేసిన ద్వితీయ ముద్రణమున వానిఁ జేర్చెదము మఱియు నిటువలె నుత్తమశ్రేణికిఁ జెందిన యముద్రిత ప్రబంధములను సాహితీపరులు మాకు దయతో నొసఁగిన వానిఁ బ్రకటించుట కెల్లప్పుడును సంసిద్ధులము.

చదువరులు, మాకృషికిఁ దగిన ప్రోత్సాహమును సర్వదా యొసఁగుచు నిఁకనధికముగా మాచే నాంధ్రవాణి నర్చనల నోలలాడించి చరితార్థతం బ్రసాదింతురుగాక, యని మనవి.

వ్యవస్థాపకుఁడు.

ఒక కొమ్మనే రెండుపూవులు పూసినప్పుడు, ఆకారవిశేషాల్లో, అందచందాల్లో గోరువాసి ఒకదానికొకటి తీసిపోయినా, పరిమళం హాయి చిమ్మేస్వారస్యం రెంటికీ సమానంగానే అలవడి ఉండటం సాధారణంగా సహజం. చుక్కల మినుకు మినుకుల్లో అంతదూరాన్న ఎక్కువ తక్కువ లెవరెంచుతారు, వెలుగుకు ముచ్చటపడటమే కాని!

—అటు తంజావూరులో, సర్వజ్ఞుడు, సకలకళారసికుడు, రఘునాథరాయలు: ఇటు మధురలో వరాంగనా అనంగ సర్వస్వమూర్తి రసికరాజు తిరుమలేంద్రుడు. రెండురాజ్యాలూ ఒకదానికొకటి క్షాత్ర మర్యాదలలో, వైరాలలో, పంతాలు సాధించుకుంటూన్నా, సారస్వతంలో జోడుపంచకల్యాణుల బారుగా హెచ్చుతగ్గుకాని కదను చూపించినవి. కన్నడ సామ్రాజ్యవైభవాలలో వారసత్వంగా చిక్కించుకున్న కావ్య వినోదపారవశ్యం, దక్షిణదేశాన, హొయిసల సామంతులకు జన్మహక్కు అయిపోయి, తరతరాలుగా, తామరతంపరగా ఫలించినది.

ఇద్దరు రాజులూ, తమపేరు నిలువబెట్టి తమ అంతవారయే సంతతి కలుగుతూండవలెనని, కోరుకోవడం ఉచితమేకదా: రఘునాథరాయల వైభవం విజయరాఘవునిలో కోటికి తీరి కొండెక్కింది. తిరుమలేంద్రుని మనుమడు * రాజ్యమునకువచ్చిన తరువాతగాని, మధుర తొలికాలపు వెలుగు జ్యోతిగా మెరయలేదు.

పితామహి మంగమ్మదేవి గారాబాలు చెల్లే పెంపకంలో, తిరుమలేంద్రుని మించగలవు అనే పెద్దల ఆశీర్వాదబలంతో చొక్కనాథుడు యుక్తవయసున రాజ్యానికి వచ్చి, ఆహోదా నిలువబెట్టగలిగాడు. సమ

---

*కురుగంటి సీతారామయ్యగారు తమ గ్రంథాన, మధురరాజుల వంశావళి యిస్తూ, తిరుమలుని కొమారుడు, ముద్దువీరప్ప, అతని కుమారుడు చొక్కనాథుడు అన్నారు. సత్యనాథ అయ్యర్ గారి ఆంగ్ల మధుర నాయక చరిత్రములోనూ ఇలాగేఉన్నది. మఱి రామయ్యపంతులుగారు మనుమడి మనుమడని రెట్టించారు. ఎందువల్ల?

రాష్ట్రాల్లో, సారస్వతవిషయాల్లో తనను మీఱేవారు, ఆకాలంలో మరొకరు లేరనిపించాడు. సామ్రాజ్యపోషణలో అప్రమత్తుడుగా కళాసామ్రాజ్యాన్నికూడా తోడుపట్లో వర్థిల్లచేశాడు. దేశంలోప్రజల కన్నులూ మనసులూ ఆనందంతో విప్పారించాడు.

సముఖ వేంకట కృష్ణప్పనాయకుడు † చొక్కనాథుని దళవాయి. కావ్యగీతావినోదాల్లో ఆతనితో సరిసమానుడుగా అరమరికలు లేకుండా

---

†......జైమిని భారతమునందుగూడ నీతనివంశావతారమభివర్ణింపఁ బడియుండునుగాని, పరిషత్తునకు దొరకిన ప్రతుల యందు నవతారికాభాగము పోయినది. శేషము వేంకటపతికవి తనవంశావతారమును వర్ణించి స్పష్టముగా నొక్కరీతిగా సారంగధరచరిత్రయందు, నహల్యాసంక్రందనము నందును, వర్ణించుకొనిన యాతని వంశక్రమ మిట్లని తెలియుచున్నది.

కేశవప్పనాయడు (మూలపురుషుడు)
|
వేంకటనాయడు
|
పెదగురవప్పనాయడు
|
ఎల్లిసెట్టినాయడు
|
వేంకటనాయడు = వేంకటాంబ
|
మీనాక్షినాయడు = అలమేలమ్మ
|
వేంకటకృష్ణప్పనాయడు.

—జైమిని భారతభూమిక, ఆం. సా. పరిషత్.

పాలుగొంటూండే నెచ్చెలి. స్వయముగాకవి, కవుల శాశ్త్రియము ‡ నిరంతరం రాజసముఖావనే ఉండటంవల్ల తిరుమలేందుని కొలువులో,

---

‡ఇక్కవి యైదాశ్వాసముల జైమినిభారత వచనకావ్యమునే గాక సారంగధరచరిత్రమను మూఁడాశ్వాసముల వచనగ్రంథమును, అహల్యా సంక్రందనమను మూఁడాశ్వాసముల శృంగారప్రబంధమును, రాధికా సాంత్వనమనియెడి యేకాశ్వాస శృంగార ప్రబంధమును రచియించెను. ఇందు మొదటిది, పాండ్యమండలాధీశ్వరుఁడగు విజయరంగచొక్కనాథున కంకితమొనర్చి మిగిలినవానిని శ్రీరంగస్వామికిఁగృతియొసంగెను.

ఇందు జైమినిభారతము నైదాశ్వాసముల యాద్యంతములందును,

శ్రీరాధా వర చరణాం
భోరుహ భృంగాయమాన భుజకరవీరా
ధారా ఖండితశాత్రవ
శూరా శ్రీవిజయరంగచొక్కవజీరా!

ఇత్యాదిగాఁ గృతినాయక వర్ణన పద్యంబులును, బ్రత్యాశ్వాసాంతమునను,

'ఇది శ్రీపాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగచొక్కనాథ మహీనాథ కరుణా కటాక్షసంపాదిత గజతురంగ మాందోళికాప్రముఖ నిఖిల సంపత్పారంపరీ సమేధమాన సముఖమీనాక్షీనాయక తనూభవ ...' ఇత్యాదిగా గద్యములు నుండుటంబట్టి యితండు విజయరంగ చొక్కభూపాలునకు సమకాలికుఁడై యాతనికిఁ గృతినిచ్చిన కేవల కవియనియే కాక, యహల్యాసంక్రందనములో శేషము వేంకటపతి కవిచెప్పినట్లుగాఁదన్ను వర్ణించుకొనిన, 'ధైర్యమా శౌర్యమా ... శౌర్య సాంద్ర!' (1–40) అనుపద్యముంబట్టి యితఁడు పాండ్యభూనాథుని యాస్థానమందలి ముఖ్యసామాజికులలో నొకఁడై నట్లును దెలియుచున్నది. మఱియు—

తే. గీ. ... 'రంగధరపతి నేను సారంగధర చ
రిత్ర వచనము చేసి తత్కృతిని నాకు

మీనాక్షినాయకుని † యింటిపేరు సముఖమని మారి అప్పటినుంచీ ఆకోవక అదేనిలిచి పోయిందని వాడుక. నిశ్చయించే ఆధారాలు స్పష్టంగా

సంకితము సేయుము శుభంబు లగును నీకు
(సారంగధర ప్రస్తావన)

శా. 'వాసిన్ రంగవిభుండ నేను ... ... నీకు మేలానికన్.
(అహల్య 1—15)

—'అని యానతిచ్చుటయు నేనును దోడనమేల్కాంచి పురోహిత భృత్యామాత్య సామాజిక వర్గంబులు గొలువం గూర్చుండి యుభయ భాషాకవితా విశేషులైన శేషము వేంకటపతి, బుణిగె శ్రీకృష్ణ కవీంద్రులు మాకాప్తసఖులు గావునం బిలిపించి, యాశుభస్వప్నంబు వినిపించుటయు ...' అని సారంగధరచరిత్రమునందు, నహల్యాసంక్రంద నమునందును దనకుఁగూడ భృత్యామాత్యసామాజిక వర్గము గలదని వ్రాసికొనుటంబట్టి పూర్వగద్యములో వ్రాయబడినట్లుగా నీతఁడు విజయరంగచొక్కనాథుని దయచే సామంతరాజై కొన్నిగ్రామముల కధిపతియైనట్లు కూడఁ దెలియుచున్నది.

శ్రీవిజయరంగచొక్కనాథుఁడు 1704—31 నడుమఁ బాండ్య మండల మేలినవాఁడగుటచే (ఆం. సా. ప. వ. సంపు: 2— 220) మన కవి కూడ నక్కాలముననే యుండెననుట స్పష్టము.

[—జైమిని భారతం పీఠికలో మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు.]

† మీనాక్షినాయకుడు ... తిరుమలనాయకుని మంత్రిగానుండెనని యొకప్రతీతి కలదు. వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుడు తిరుమలనాయకుని మనుమని మనుమడగు విజయరంగచొక్కనాథుని యాస్థానమున నుండెను. ... దీనినిబట్టి తండ్రికిని గుమారునికిని నడుమ నంతరమధికముగా గను పట్టుచున్నది. వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు మీనాక్షినాయకుని వృద్ధదశలో బుట్టినవాడనియు, విజయరంగచొక్కనాథుని రాజ్యకాలమునందు వేంకట

లభించడం లేదుకాని, వేంకట కృష్ణప్పనాయకుని వంశక్రమం చెపుతూ, వెంకటపతి, పూర్వీకుల, నామములు మాత్రమే తెలుపుతూ, మీనాక్షి నాయని దగ్గరకు రాగానే యింటిపేరు కలపడం, పై ఆలోచనకు కొంత ఊతయిస్తూన్నది.

విజయరంగ చొక్కనాథుడు విలాసచతురుడైన దక్షిణనాయకుడు అని ప్రసిద్ధిలో ఉన్న చాటువులు ఋజువుచేస్తున్నవి.

కృష్ణప్పనాయకుడు కూడ వృద్ధుడుగా నుండెననియు నూహించినచో నీయంతర మత్యధికముగా దోపకపోవచ్చును, గాని, వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని తల్లియగు అలమేలక్క 'మంగమ్మసాకుడుకూతు' రను ప్రతీతి యుండుటచే, నామెభర్తయగు మీనాక్షినాయకుడు విజయరంగచొక్క నాథుని పితామహి యగు మంగమ్మదేవిక్రింద మంత్రిగానుండెనని యూహించుటయే సమంజసముగా గన్పట్టుచున్నది. ఈ మంగమ్మదేవి, 1689—1704 వరకు విజయరంగ చొక్కనాథుని సంరక్షణ కర్త్రిగా రాజ్యము చేసెను.

మీనాక్షి నాయకుడు మధురమీనాక్షి యాలయమున కెదుట నొక మండపమును గట్టించి, యఖండ దీపముగూడ నిల్పెనట. విజయ రంగచొక్కనాథు డనేకధర్మకార్యములు చేసెను. శాంతిగున్నయ్య యను నాంధ్ర బ్రాహ్మణున కొక యగ్రహారమిచ్చెనట. ఈ బ్రాహ్మణుని సంతతి వారిప్పటికిని నాయగ్రహార మనుభవించుచు పెరియకొళ గ్రామమందున్నారు.

విజయరంగచొక్కనాథుడు గతించిన పిదప నాతనిభార్య మీనాక్షమ్మ 5, 6 సంవత్సరములు మాత్రమె రాజ్యము చేసెను. అనంతరము దేశము తురుష్కాక్రాంతమాయెను. అప్పుడు వేంకట కృష్ణప్పనాయకుని కుటుంబమువారు తమబంధువగు వడగరై జమీందారు నాశ్రయించి, యచ్చటనే నివసించిరి ...'

—జైమినిభారత భూమికలో జయంతి రామయ్యపంతులుగారు.

'రమ్మనెరా తనదే నే
రమ్మనెరా పంచశరుని రాపోర్చుట భా
రమ్మనెరా నీవేతన
సొమ్మనెరా విజయరంగ చొక్క-వజీరా!
'మాటికి మాబోటిని నొక
చోటికి రమ్మనుచు నెనయ జూచితి...'

ఇత్యాదులు చాలాలభిస్తూన్నవి. రసికుడైన కవి- ప్రభువు సముఖాన మెలగే సదస్యులకు రాజప్రీతికని కాని, స్వయముగానే కాని, ఆ ధోరణులు, ఆపోకడలు అలవాటు అయిపోవడంలో వింతఏమీలేదు. వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు ఒకవంక ప్రభువుతో సమానంగా అన్నివిధాల భోగాలూ అనుభవించాడు, శేషము వేంకటపతి మొదలైన కవులను పోషించాడు, తాను కావ్యాలు రచించాడు. మరోవంక, యుద్ధాలలో గడిదేరి సంగరసవ్యసాచి అనే బిరుదందుకున్నాడు.* విజయ రాఘవ రాయులను ససైన్యంగా రూపుమాపి, తంజావూరు రాజ్యాన్ని కూలద్రో

* వేంకటకృష్ణప్పనాయకునికి 'సంగర సవ్యసాచి' 'సంగర కిరీటి' అనేబిరుదములుండేవని, శ్రీ నేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ప్రకటించిన 'తంజావూరు ఆంధ్రరాజుల చరిత్రము' అనే ప్రాచీన వచన గ్రంథాన్ని బట్టి తెలుస్తున్నది. కాని, శేషము వేంకటపతి వర్ణించి వట్లుగా ఉన్న అహల్యాసంక్రందనం అవతారిక పద్యాలలో ఎంతవరకుచూసినా, వేంకట కృష్ణప్పనాయకునికి 'లీలా మనోజాకృతీ!', 'కంతుజయంతరూప' 'కవి కల్పక' 'భాషాఫణి గ్రామణీ' ఇలా సందర్భానికి సరిపోయే విశేషణ గౌరవములే కనపడుతూన్నవి కాని, సంగరసవ్యసాచి, సంగర కిరీటి_ ప్రీటిప్రశంసలేదు. 'రిపుజయాధార' 'శౌర్యసాంద్ర' యిలాగని పరాక్రమాన్ని కూడా అభినందించడం మరువనివాడు, ముఖ్యవిషయములను ఎందుకు వదలివేశాడో తెలియకుండాఉన్నది. బహుశః అప్పటికింకా ఆ బిరుదులు లభించి ఉండవనుకోవలెనా?_ కురుగంటిసీతారామయ్యగారు, తమ ఉపన్యాస సంగ్రహములో, ఈమాట ఎత్తనేలేదు.

కాడు.* వీటన్నింటినీమించే మరోగౌరవం పొందాడు. వాగ్గేయకారుడు క్షేత్రియ వేంకటకృష్ణప్పనాయకునిమీద పదములు రచించాడు.† ఈవిషయంలో మహారాజుకన్న కూడా ధన్యుడు.

ఈతడు విజయరంగచొక్కనాథునివల్ల సమస్తమర్యాదలూ పొందుతూ, మహావైభవంగా రాజు సెబాసనే కీర్తితో ఆతనికి కుడిభుజమై ఉండేవాడు.

వచన జైమినీ భారతము వేంకటకృష్ణుని రచనలలో మొదటిది. తరువాత సంకల్పించిన అహల్యా సంక్రందనంలో దీనిప్రశంస ఉంది. నరాంకితము చేసిందల్లా దీనిని ఒకదానినే: కృతిపతి, విజయరంగ చొక్కనాథుడు.

అహల్యాసంక్రందనమును కోరి కృతిపుచ్చుకున్నది, కులదైవము ప్రభువుతో నామసారూప్యమున్న, ప్రభువుల ప్రభువు-శ్రీరంగనాథుడు సారంగధర, ఆదేవునకే.

---

*ఈ ప్రశంస కూడా, వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని గ్రంథములలోకి ఎక్కకుండా, చరిత్రాంశంగానే నిలిచిపోనడంచూస్తే, విజయరాఘవుని జయించడంతో కాని, సంగర సవ్యసాచి సంగరకిరీటి బిరుదములు రాలేదేమో; అప్పటికేగ్రంథములు రచించడంముగిసి చాలాకాలమైందేమో?

†'రమ్మనవే సముఖానరాయబారమేటికే' మొదలైన మూడు నాలుగు పదాలు వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని మీద క్షేత్రియ చెప్పాడని వినికిడి. తిరుమలేంద్రుని ఆస్థానాన్ని ఆ మహాకవి పావనంచేస్తూ మధురలో నివసించు తూండేనాటికి, వేంకటకృష్ణుడు అప్పుడే అంకురించిన యౌవనంలో విలాసవిహారాలకు కాలుదువ్వుతూండటం; ఆతనిచక్కనివిగ్రహం అంతకన్న చక్కని రాసిక్యం, గమనిస్తూ క్షేత్రియ ముగ్ధుడైపోయి, ఆతనిమీద పదములల్లడంవిని, పండుముదుసలి అయిన తిరుమలేంద్రుడు ఎంతో మెచ్చుకుని, మీనాక్షీనాయడు ఏమీ కంటగించుకోకుండా సర్ది చెప్పాడనీ, దక్షిణదేశంలో భరతాభినయవిదుల సంప్రదాయంలో నిలిచిపోయినకథ.

వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని రచనల్లో ఉత్తమమైనది. ఆశ్రియమిచ్చి, ఆంధ్రవాణీవిలాసములను అంత అలజడిరోజులలోనూ వన్నెతరగకుండా కాపాడుకుంటూవచ్చిన ప్రభువులమనసు వచన కావ్యముల మీదికి మరలినప్పటికిన్నీ, రాచబాటనే, కావ్యనిర్మాణం విషయాల్లో, అనుచరులు అనుసరించవలసిఉన్నప్పటికిన్నీ, నిరంకుశత్వం పరిపాలనలోనేకాని, కావ్యాలాపాలమీదికి మహారాజులు దుమికించనందువల్ల, కవులకు, తామేర్చి కూర్చిన కుసుమాలలతో, తమ మనసుకు నచ్చేరీతుల్లో మాలలల్లి కావ్యకన్యకు నేపథ్యశృంగారపు అందాలుదిద్దడానికి వీలైంది. ఆశ్రియుడైన రసికమూర్తి వచనకావ్యములు కృతులందుతూ, కృతులుగానిర్మించుతూ ఉంటే ఆశ్రితుడై ఆతనిచేత బహువిధముల సన్మానింపబడుతూ ఉన్న కవి-సేనాని, పద్యప్రబంధాలు భగవదర్పణచేసి ప్రశంసలందు తూండటంకలిగింది. రాజుతలచుకొంటే, రక్తరహదారులనే ముక్తిమార్గాలుగా మార్చగలుగుతాడుకదా!

అహల్యా సంక్రందనము.

ఇతివృత్తము, ప్రఖ్యాతంగా ఉన్నదానినే, ప్రఖ్యాతిలో, ప్రామాణికములుగా ఉన్నగ్రంథాలలోంచి సంగ్రహించుకొని, కల్పనలలో,కథా-గమనచాతుర్యంలో, మాత్రం తమపనితనంచూపించడం ప్రబంధకవులలో చాలవరకు పరిపాటిగా వస్తూఉన్నది. వేంకటకృష్ణుడు తెనుగునాటను తెనుగుమీరిపోయి అన్నిమూలలా అల్లుకుపోయిన పురాణగాథను తీసుకుని, ఏదృశ్యానికి ఆదృశ్యంచదువరులకు కళ్లయెదుట మెరసేలాగా, అన్నిదృశ్యాలూకలసి ఏకచిత్రంగా చమకితమయే జాణతనపు ఔచిత్యం ఈప్రబంధము రచనలో ప్రదర్శించాడు. అందువల్లనే రసప్రవాహంలో, శాస్త్రరీత్యా గమనానికి ఎప్పటికప్పుడు అడ్డుతగులుతూండవలసిన విస్తర వర్ణనలు, విప్రలంభోపాలంభ ఉపన్యాసాలు, గాలించినా ఇక్కడ కానరావు. మామూలు మహాప్రబంధాలు, మోడులు కిక్కిరిసి దొర్లుకు వచ్చేనదులవరదలు అయితే, అహల్యాసంక్రందనం, గాలికిచెదరిరాలే కొండపూవులను అలలమీద తేలికగా తేల్చిమోసుకుంటూ, అలసగమనంతో పరవళ్లుపోయేసెలయేరు. తిక్కనను మించిపోయింది ఈతని 'దర్శకత్వం.'

వస్తువును విశేషంమార్చకుండా, ఇతరపురాణాలలోనుంచి విచిత్ర సందర్భములేమి అతుకుపెట్టుకోకుండా, రామాయణంలో పద్మపురాణంలో, అగుపించే కథనేతీసుకున్నాడు. గౌతమునియిల్లాలిని, ఏలాగైనాపొందాలని, అంతకుపూర్వంవివాహసందర్భములో విఫలమనోరథుడై పరితపించుతూన్న దేవరాజు, రాయబారాలునడిపి, అహల్యతనయందు అనురక్త అని తెలుసుకుని, మగనిని కోడికూతతో, అర్ధరాత్రివేళ స్నానానికి సాగనంపి, ఆఅవకాశంలో, మనసుతీర్చుకుంటాడు. చేసిన పనికి, ఇరువురికీ శాపాలుతగులుతవి. ఇదీప్రబంధంలోఉన్న కథ. ఈసందర్భములో అహల్యకథనుగురించి కావ్యరసికులెరుంగవలసిన విశేషాలు చాలాఉన్నవి.

• వాల్మీకిరామాయణంలో ఉన్న కథే, ఉత్తరకాండలోనూ వస్తుంది. నిజానికి సందర్భముఅంతగాలేకపోయినా, బ్రహ్మదేవుడు ఇద్రజిత్తుకోరిన వరాలుయిచ్చి ఇంద్రుడిప్రాణాలుదక్కించినప్పుడు గ్రహచారందాటడం ఎవరితరమూకాదని ఊరడించుతూ, వెనుకటిగౌతమశాపకథను మళ్లీ ఒక మారు ఏకరువుపెట్టి ఉరిసిన పుండుమీద ఉప్పు కారముచల్లినట్లు, శచీంద్రుని అమాయకంగా ఆయాసపరచుతాడు.

అహల్య—అంటే సర్వాంగసుందరి: అవయవములలో ఆకారంలో ఏవిధమైన ఒచ్చెములున్నూలేనిది అనిఅర్థమట, బ్రహ్మఅభిప్రాయంలో: ఒకేఅచ్చులో అసంఖ్యాకమైన ప్రజనుసృష్టిచేసి విసిగి, వాణీపతి, లోపాలులేని క్రొత్తదనపురామణీయకం సంకల్పించి కరువునబోసి, అహల్యను నిర్మించడం కలిగింది: కుమారిలభట్టు, ఈకథ సాంకేతికమని, అహల్య — రాత్రి, ఇంద్రుడు — సూర్యుడు ఇలా తీసుకోవలసిందంటాడు. అహల్య అంటే ఊషరక్షేత్రం — ఇంద్రసమాగమంవల్ల, అంటే వర్షం కురిసి, తడిసి, ఫలించడం: ఇదో నిర్వచనం వైదికవివరణంగా ఉన్నది. బ్రాహ్మణంలో అహల్యాజారుడన్న మాటనుపట్టి, తరువాత పురాణాల్లోకి కథలు కల్పించ బడినవని, మీమాంసకుల అభిప్రాయం.

ఆంజనేయుని కథలన్నీ ఒకచోటకూర్చిన పుష్పగిరి తిమ్మన్న సమీరకుమార విజయంలో అహల్యావృత్తాంతం చిత్రంగాచెపుతాడు. ఏలాగంటే.

బ్రహ్మ, అహల్యను నిర్మించి, గౌతమమునికి భార్యగాయిచ్చిన కొంతకాలానికి ఇంద్రుడు చీకటి తప్పచేసి, భంగపడుతాడు. గౌతముడు భార్యమీాద నిప్పలుచెరగడం మొదలుపెట్టడం ప్రజాపతికి తెలిసి ఆశ్రమానికి పరుగెత్తుకుంటూవచ్చి, కొంతచమత్కార ప్రసంగంచేసి *అల్లుడి

---

*మ. పవడంపున్ జిగివాతెఱన్ సుధయు, రంభామోహనస్ఫూర్తి యూ
రువులన్, మందగతిన్ సితేభవిభుతీరున్, దంతసంపత్తి వ
జ్రవిలాసంబు దగన్ స్వవస్తుచయవిభ్రాంతిన్ సురాధ్యక్షుఁ డీ
నవలా మేకొనె నేరికేల కినియన్ నాతప్పెగా కింతయున్.

సీ. వదనలోచన కైతవమున రాకాచంద్ర
కమలంబులకు బొందు కలుగఁజేయ
మందస్మితోష్ఠ దంభంబున జంద్రికో
దయ రాగములకు బాంధవ్య మునుప
గమనలీలా వలగ్న చ్ఛలంబునను మ
త్తకరి కేసరులకు సఖ్యంబు నెఱప
సరసభాషా రదచ్ఛద్మంబునను శుకీ
దాడిమీబీజాళి దగులు పఱప

తే. గీ. నేఁ బ్రయత్నంబు చేసి యీ యిందువదన
సృజన చేయుట డెలియక జేసెదలుక
కుమ్మరికి నొక్కయేడును గుదియ కొక్క
పెట్టనెడు మాట నిజము గాన్పించె నిపుడు.

తే. గీ. మందయానల డెందంబు మంద మలుకఁ
జెందనేటికి నాపల్కుఁ జిత్తగించి
యువిద కిదిగాక నేరంబు లొకటిరెండు
గావుము...

—సమీర కుమారవిజయం, ప్రథమాశ్వాసము 182—84.

అలుకతగ్గించి, ఆతప్పు కాయించడమేకాకుండా, ఉత్తరత్రి ఒకటి రెండాలాటి తప్పటడుగులుపడినా, సహించేటట్టు మాటపుచ్చుకుని, తిరిగివెళ్ళిపోతాడు. కొంతకాలానికి, గౌతమునికి అహల్య అంజన అనే ఒకకూతురిని కంటుంది. ఆపిల్లను, ఇంద్రుడికి మొదటకన్న, వాలి అనే పిల్లవాణ్ణి పెంచుకుంటూ, ఆదంపతులు ఖులాసాగా సంసారంచేస్తూండగా, ఒకనాడు ఋతుస్నాతఅయి, కొలనుఒడ్డున తల తడి ఆరబెట్టుకుంటూ నిలుచున్న అహల్యమీద, అప్పుడే ఉదయిస్తూన్న సూర్యుడికన్ను పడు తుంది. ఆతడికీ మనసుచెదిరి, రథం ఆకాశంలోవిడిచి, చల్లగా క్రిందకు వచ్చి, ఇంద్రుని తాతననిపించిపోతాడు. ఆప్రణయం పండి సుగ్రీవుడు పుడతాడు. మౌనికి ఈసంగతి తెలుస్తుంది, కాని అన్నమాట తప్పేం దుకు వీలులేదుకనుక, సూర్యుడికిశాపం — శాపమోక్షం మర్యాదలు జరిగించినా అహల్యవిషయంలో చూసీచూడనట్లు ఊరుకుంటాడు. తర్వాత కొంతకాలానికి, ఇంద్రుడికి అహల్యమీద మళ్ళా మనసుమళ్ళి, కోడికూతకూసి ఆమెతో కోరికతీర్చుకుంటాడు. ఈ విషయం పసిది అంజన కనిపెట్టి తండ్రి స్నానముచేసిరాగానే ఆయనకుచెపుతుంది. అహల్య, తాను మనఃపూర్వకంగా వ్యభిచరించలేదనీ, గౌతమవేషంలో వచ్చి యింద్రుడు మోసగించటంవల్ల, ఒంగడంలో, పాతివ్రత్యం నెరవు తూన్నానన్న సదభిప్రాయమేకాని, వేరుయోజనలేదనీ, చెప్పి కోపగించ వలదని మగనిని వేడుకుంటుంది. కాని లాభముండదు. భార్యను శిల అయిపొమ్మని శపించి, ఆధూకుడుతో ఔచిత్యము మరచిపోయి, వాలి సుగ్రీవులను, వానరులుగా పుట్టవలసిందని అనేస్తాడు. దీనివల్లనే ఇంతకు మూడిందికదా అని, వాలీ అహల్యాకలసి అంజనను కోతివైపోతా వని శపించి వాళ్ళకసి యిలా తీర్చుకుంటారు. సుగ్రీవుడు, చెల్లెలిని ఆదరించి, భయంతీరేమాటలు చెపుతాడు.

ఇంద్రునివల్ల అహల్యకు రెండోసారి కలిగిన కొడుకు శతానందుడు. ఆపుత్రవాణ్ని గౌతముడు వెంటబెట్టుకునివెళ్ళి జనకుడియింటి పౌరోహిత్యం కుదిర్చి, అక్కడనుంచి తపస్సుచేసుకునేందుకు హిమాలయాల్లోకి వెళ్ళి పోతాడు. — ఈ కథ నిజంగా కవులు అవలంబనముగా తీసుకో

వలసినది. చక్కని కావ్యము, అంతకన్న చక్కని నాటకము తయారు చేయడానికి ఎన్నో వీల్లు ఉన్నవి. అహల్యా మనోగతిని, ప్రవృత్తులను వ్యాఖ్యానించి, పాప-కళంక మంటని రసమూర్తినిగా చిత్రించవలసవుతుంది.

జైనభిక్షువు ఎవడో రచించినటుల ప్రచారంలో ఉన్న ధూర్తాఖ్యాన మనే నిబంధనంలో, ఇంద్రుడు గౌతమశాపంవల్ల శరీరమంతా స్త్రీ చిహ్నాలు కలిగి, తిరిగి దేవలోకానికిపోవడానికి సిగ్గుపడి ఆశ్రమ ప్రాంతాన తచ్చాడుతూండగా, బ్రహ్మాచారులు అవిచూసి చెడిపోతూండటం మూలాన, బలవంతాన అక్కడనుంచి ఆతన్ని తరిమివేశారని ఒకవిచిత్ర కల్పన ఉన్నది.

ఇలా చమత్కారాలు, ఉంటూంటవి వానికేమిగాని, అహల్య రాయిగా మారిపోయిందా, లేక రాయి అయిపోయిందా, అనేవిషయం విచారించతగినది. రామాయణంలో, మారిపోయినట్లుగాలేదు. గిరీశబాబు తననాటకంలోనూ, అలాగే తీసుకొన్నాడు-నవనవోల్లాసాలతో, ఎప్పుడూ విరిపూతలతో మాతృప్రేమ-మరందధారలవుతూండవలసిన మనసు, మోడై పోయింది, గుండె రాయై పోయింది, అని: పద్మపురాణంలో -'సా తతస్తస్య రామస్య పాదస్పర్శాన్మహాత్మనః, అభూత్స్వరూపా వనితా సమాక్రాంతా మహాశిలా' అనిరాయి అయిపోయినట్టుగా ఉన్నప్పటికీనీ, లక్షణార్థాన్నే తీసుకోవడం ఉచితం.

వాల్మీకి, ఇంద్రుడహల్యను అంటుపరచినది ఒకమారేనని ముక్తసరిగా వదలిపెట్టేశాడు: శతానందుడు గౌతముని ఔరసుడని- రామాయణోక్తం.

అహల్య యిన్ని చీకటితప్పులూ బుద్ధిపూర్వకంగా చేసిందా? అలా అని ఘట్టిగా అనడానికి వీలున్నదా? ఒకటి రెండుసార్లు ఓపికపట్టి ఊరుకుని, చివరకు, అంతకుముందల్లా లేనిది అప్పుడే ఏదో మహామోసంచుకు వచ్చినట్టు శాపాయుధం ఝళిపించిన గౌతముని చేతకు-సని అయిన అర్థంఉన్నదా?

తత్వార్థాధిగమనము ఇక విరమించి, ప్రస్తుతముగా వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని శిల్పాన్ని పరిశీలించనౌను. ఆతడు కవిమాత్రముకాకుండా దర్శక చాతుర్యములు కూడా అలవరచుకొన్నవిన్నాణి. అహల్యను ప్రజాపతి సృష్టిచేయవలసిన అవసరం కల్పించేందుకు ఇంద్రసభలో, ఋషులందరిచేత ఒకనాటకం ఆడించుతాడు. తగవులతో మొదలుపెట్టిన కథ చివరవరకూ అలాగేనడవడం, మునుల శృంగారకళాభిప్రాయాలను పురస్కరించుకొనివచ్చిన అహల్యా రూపకల్పన, తుదకు, మునిమండలిలో ఒక అమాయకునకు విషప్రాయం కావడం, తపసుకు ఫలంగా అనుభవించుతూన్న స్వర్గవిలాసినుల ప్రౌఢతనాల హెచ్చుతగ్గులమీద వాదాలు తెగని మౌనుల ప్రచ్ఛన్న శృంగార-ప్రకటనలకు ఫలితం గౌతమునికి గార్హస్థంలో శృంగార సాహచర్యం కొన్నియుగాలవరకూ లోపించడం. విధి నిర్ణయక్రమంలో ఒడి దుడుకులు-భర్త మీద భక్తి, పరాయివానిమీద వలపూ, రెండూనరితూగినప్పుడు హృదయం ఉన్న కామిని అనుభవించే ఆంతరక్షోభ; ఇవన్నీ-కావ్యం చదువుతూన్నప్పుడు భావనను గిలిగింతలు చేస్తూ తోచే సన్నివేశాలు. ఇలా అనుకునేందుకు ఆస్కారం కలిగించే రచనా ప్రాగల్భ్యం వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని సొమ్మైనది. స్థూలంగా, ఆలోచించినప్పుడు, ఇంతతోచదు. నాలుగువందలపద్యాలతో మూడాశ్వాసములుగా, చక్కనికవిత్వములో ప్రబంధము నిర్మించినాడు అనే అనిపించినా, మానసికంగా, కావ్యరసాన్ని అనుభవంలోనికి రా జేసుకున్నప్పుడు, కవి కల్పనలోవుండేసత్తా, ప్రయోగాలు చిగిరించే అర్థశక్తి ద్యోతకమౌతుంది. అర్థవైభవం కలిమిగాఉన్న మహాకవి, శబ్దాడంబరమును లక్ష్యముచేయడు అనడానికి 'అహల్యా సంక్రందనము' ప్రమాణము.

ఈ కథనే తీసుకుని సంగమేశ్వరుడు 'అహల్యా సంక్రందన విలాసం' అనే ప్రబంధాన్ని రచించినాడు. ఆతడు ఇంద్ర అహల్యా సంగమముతో కథను, తాననుకొనినటుల మంగళాంతముగా, గౌతముడుస్నానానంతరము-సూర్యోదయమగుదాకా ఎక్కడో-గడిపి యింటికి తిరిగివచ్చి, గొడవలేమీ తెలియకుండా, తెలుసుకోకుండా, సుఖంగా ఉంటూన్నాడు, అని

ముగించాడు. ఇలా చేయడం ఉచితమానా? అహల్య అనుభవించిన తీయందనము, చివరకు అనుభవించిన బాధ మీదుగా చూస్తేనేకాని, సంపూర్ణముగా అవగతముకాదే! హృదయం వెన్నెలలో పండించు కునేందుకు, కామభోగిని, చేయగల త్యాగం, లజ్జావతి అయిన కులపాలిక చూపించగల నిర్లక్ష్యం, సహించగల యాతన, అప్పుడుకాని-ఆనందానికి విలువ కట్టేందుకు వీలుపడదే! హర్షపండితుడు నలుని కథ త్రుంచివేశాడంటే, అక్కడసబబున్నది. ఆపోలిక యిక్కడ పనికిరాదు.

వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని ప్రబంధము ఏవిధమైన అనౌచిత్యానికిన్నీ ఎడమీయదు. పాకమా, ముదిరి కటువు పడదు: శృంగారమా, సభ్యతను మించివేసి ఉచ్ఛృంఖలముగా అతివేలముకాదు: కల్పనలా, బింకము తప్పవు-సర్వమధురమైన సద్గ్రంథము.

రాధికా సాంత్వనము.

ముద్దుపళని, 650 పద్యాలతో, రాధామాధవ విలాసాన్ని కథగా తీసుకుని ప్రబంధముగా రచించినది. ప్రతాపసింహుని ఉంపుడుకత్తె అయిన ఈమె రచన, తంజావూరు సారస్వతములో చివరగ్రంథము-అని బ్రౌను పండితుడి అభిప్రాయం. ప్రస్తుతం దొరుకుతూన్న ఏప్రతిలోగాని 605 కు మించి పద్యములుండక పోవడం వల్ల అంకెలు తారుమారుగా పడినవేమో అనిసమాధానము చెప్పుకోవచ్చును. తంజావూరు నాయకరాజుల చల్లని యేలుబడిలో వెలసిన కావ్యగ్రంథాలలో నిదే చివరదానో కాదో, రూఢిగానిశ్చయించడానికి ఆధారములు లేవు.

ముద్దుపళని, స్వతంత్రముగానే గ్రంథము రచియించినది, అని యింతవరకున్నూ ప్రసిద్ధిఉన్నది. ఆమెవలలో చిక్కిన రాజగురువు వీరరాఘవాచార్యుడు, గ్రంథరచనలో, అంతోయింతో సాహాయ్యము చేయకుండా ఉండడని, అసలు ఆతడే రచియించి, ఆ వలపుగత్తెపేర వెలయించి ఉండటానికి కూడావీలున్నదనీ, ఇలా, నిందలు తప్పకుండా వస్తూన్నవి. వానికి తోడు, ఇప్పుడూ వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు ఈ రాధికాసాంత్వనము రచించాడని అంగీకరించేటట్లయితే, ముద్దుపళనికి ఇంత

వరకూ సారస్వతంలో, ఎవరి నిర్వాహకత్వం వల్లనైతేనేమి, సంక్రమించి ఉంటూన్న ప్రతిష్ఠయావత్తూ మాసిపోయి, గ్రంథచౌర్యం చేసిన నీచురాలు అని అనవలసి వస్తుంది. ఎందుచేతనంటే, పద్యాలన్నీ ఒకటే-ఉన్నంతవరకూ: సంభోగవర్ణన, అహల్యాసంక్రందనంలో ఉన్నవచనమే! కథలో, ఉపనాయిక, ఇక్కడ సత్యభామ-ఈ రవంత భేదమే తప్ప.

కాని, ముద్దుపళనికి, ఈఅపవాదుతొలగించేందుకు, సదుపాయములు, కనబడుతూన్నవి. ఏమనంటే,

సముఖవేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు, రాధికాసాంత్వనము ఏకాశ్వాసప్రబంధముగా నిర్మించాడు అనేందుకు, ఇతరగ్రంథాలలోకాని, ఆతడు రచించిన గ్రంథాలలోనైనాకాని, ఎక్కడా అప్రశంస కనబడదు.

ముద్దుపళనికావ్యం ద్వితీయాశ్వాసంలోనుంచి మొదలుకొని కొన్ని పద్యాలుఏరి, చివర అహల్యాసంక్రందనము వచనమూ, ఆశ్వాసాంత గద్యమూ, కలిపి, ఇళఅన్నచోట సత్యభామ అనిమార్చి, కలగాపుల గంగా, ఎవరో చిలిపితనానికి, వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడికి ఈ అనవసర ఖ్యాతీ, ముద్దుపళనికి అపఖ్యాతీకలిగించడానికి చేసినపని అనిపిస్తుందే కాని, రెండుకావ్యాలూ పరిశీలనగా చదివితే, ఒకరు సంగ్రహంగా కూర్చినదానికే మరొకరు వెనుకాముందూ అదుకులువేసి, గ్రంథమంతా కేవల స్వకపోలకల్పితమనే ప్రతిష్ఠకలిగించుకునేందుకు ప్రయత్నించారు, అనిసూచనగా అయినా కనబడకపోవడమే కాకుండా, స్పష్టంగా, ఈవిషయంలో ముద్దుపళనికి అన్యాయంజరిగిందని తెలుస్తుంది. జయంతి రామయ్య పంతులుగారు ప్రకటించిన జైమిని భారత భూమికలో రాధికా సాంత్వనము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని కృతి అని వ్రాయబడినది. నిడదవోలు వెంకటరావుగారు, సత్యభామా సాంత్వనం భూమికలో, అలాగే అన్నారు. కాని ఎవరున్నూ అలా అనడానికి కారణములు ఏమిఉన్నవో చెప్పారుకారు.

ఇలా సందేహాస్పదంగాఉన్నా, రాధికాసాంత్వనమును ప్రస్తుతం ఈసంపుటంలో ప్రకాశకులు చేర్చడం, ముద్దుపళని కవిత్వం తీయదనంతో

మరోమారు చదువరుల నోరూరించే సాధుప్రయత్నమేకాని, ఆ రస మోహిని ప్రతిభను కళంకితము చేయాలనికాదు, అని సమాధాన పడవలసి ఉంటుంది.

సారంగధర చరిత్రము.

పడుచుతనంలోఉండే కుమారుడికి సంసారసౌఖ్యం కలిగించడానికి పూనుకుని, ఆ ఉత్సాహం ఆత్మీయంగా విషమంగా అనువదించుకుని, భంగపాటు వచ్చినప్పుడు, చెదరినమనసులతో, యౌవనులైన వృద్ధులు ఇహపరదూరులయేట్టుగా చేసే హంగామాలో కవుల కల్పనకు తులతూగకలిగిన ఇతివృత్తలక్షణం తరతరాలుగా, మనదేశంలో, విలాయతీ సారస్వతాల్లో అనేకరూపాలలో గోచరమౌతూనేఉన్నది. ప్రకృతికి విరుద్ధగమనం తీర్చడానికి యత్నించి నందువల్ల రేగే ప్రళయజ్వాలలు సారంగధర కథలో ప్రత్యక్షమౌతూన్నవి.

ఈకథంతా మనదేశంలోనే జరిగిందా. ఇంతపరీహాసపాత్రమైన పని, తెలుగువారికి భారతంప్రసాదించడానికి పూనుకున్న రాజనరేంద్రుడు చేసి ఉంటాడా? నమ్మేవీలులేదు - నమ్మవలసిన అవసరమున్నూలేదు. చరిత్రలో రాజనరేంద్రుడి కుటుంబంలో, సారంగధరలో వచ్చే పేరులున్నవారేలేరు. పోనీ, ఇదేమంతచరిత్రలోకి ఎక్కతగిన ఉత్తమ సందర్భం అని, సారస్వతంలో నిలిచిపోలేదేమో అనుకుందామన్నా, భారతం ఉపక్రమణికలో కాకపోయినా, వచన గ్రంథముగా అన్నా వెలయకుండా మానేదా? అప్పకవికి పూర్వం ఎవరూ ఈఘటనను తల పెట్టనేలేదు. ఆతని మాటల్లో నిజాయితీ ఉండేదీ లేనిదీ, తనకు నన్నయ భట్టీయం సిద్ధప్రసాదమని తేల్చడంకోసం అసందర్భంగా ఆతడు ఆడిన అబద్ధాలే ఋజువుచేస్తూన్నవికదా? తెలుగులో, ఈకథకు పద్యకావ్యంగా రచించి, తంజావూరు రఘునాథరాయలకు అంకితంచేసిన చేమకూర వెంకన్న కథ మాళవదేశానికి సంబంధించిందికాని, తెలుగునాట జరిగింది కాదనీ, చిత్రాంగి రాజనరేంద్రుని భోగస్త్రీకాని, మహిషి కాదనీ చెపుతూండటంలేదా? వంగదేశంలో ప్రచారంలో ఉన్న, కథలో, సారంగధరుడు, పూర్ణుడనేభక్తుడు: చిత్రాంగి, లూనా అనే ఛమర

వనిత. మహాకవి గిరీశచంద్రుడు, పూర్ణచంద్రఅనేనాటకం వ్రాశాడు ఈఇతివృత్తం తీసుకుని. — శ్యాలకోటను, శాలివాను డనే రాజు పరి పాలించుతున్నాడు. ఇచ్ఛా అనే ఆమె ఆతని మహిషి. పూర్ణుడు, కుమారుడు: కొంతకాలానికి రాజు, లూనా అనే మోసగత్తెను రాణి గాచేసుకుని, అసలుభార్యను విడిచిపెడతాడు. లూనా, ఆమెతండ్రి, జాంగలికుడైన జంబూ, వీళ్లుఇద్దరూచేరి, రాజ్యం అపహరించాలి ఏలాగైనా అని కుట్రలు చేస్తూంటారు. లూనా, పూర్ణుడు తనను బలాత్కరించాడని రాజుతో అబద్ధముచెప్పి, కళ్లుపొడిపించి పాడు నూతిలో కూలద్రోయిస్తుంది. -ఇక రాజును కడతేర్చడానికి, విషం పానీయంలో కలిపి త్రాగించపోయే సమయానికి, గోరక్షనాథుడనే పరమ శివరూపుడైన సిద్ధుడిఅనుగ్రహంవల్ల కళ్లువచ్చి, సన్యాసి అయిపోయిన పూర్ణుడు అక్కడకు వచ్చి తండ్రిని కాపాడుతాడు. రాజు, లూనా చేసిన ద్రోహం అప్పటికి పూర్తిగా గుర్తించినా, ఆమె అదృష్టంవల్ల, పూర్ణుని బోధలలో రాజుమనసు కరిగి ఆమెను క్షమించుతాడు. వలచి, ఆతడే దైవమనినమ్ముకుని, సమాగమంకోసం వేచుకుని ఉన్న సుందరా రాణి వలపును ధన్యంచేయకుండా,ఆమెకూ, తల్లికీఉపదేశంచేసి వారి అనుజ్ఞ తీసుకుని పూర్ణుడు, జీవితం సన్యాసిగానే గడపుతాడు.

ఇది, గిరీశబాబు నాటకం కథాసంగ్రహం. సారంగధరుని కథ — కథలలో, నామములలో తేడాలతో హైందవ సారస్వతంలో విశేషం గావ్యాపించి ఉన్నది.* వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు, చేమకూరవానిని

---

* నవనాథుల చర్యలకు ప్రధానరంగము మహారాష్ట్రదేశ భాగముగా గనబడుచున్నది. శివపుత్రుడగు మీననాథుడు తండ్రివలన నధ్యాత్మవిద్యోపదేశమును బొంది, ధరణిపై జరియింపబొమ్మన, నాతని యాజ్ఞవడసి, భూలోకమున సులలిత యోగాబ్ధిచంద్రుడై, సకలదేశంబు లునుదిరిగి, మాళవదేశంబున, రాజమహేంద్ర నరేంద్రపరిపాలితంబగు మాంధాతపురంబున దొలుత విడిసిన వాడయ్యెను. ఈసందర్భమున నీతడు తిరిగినదేశములలో నాంధ్రదేశమున్నట్లు చెప్పబడియుండలేదు.

అనుసరించి, మధురమైనశైలిలో వచన సారంగధరచరిత్రను రచించాడు. ముద్రింపబడవలసిన గ్రంథములలో ముఖ్యముగా ఇది ఒకటి.

ఈతడు తొలుత వాసమేర్పఱచుకొన్నట్లుగాచెప్పబడినది, మాళవదేశము నందలి మాంధాతపురముగాని, యది యాంధ్రదేశము నందేపట్టణమును గాదు.

ఈ మాంధాతపురాధీశుండగు రాజమహేంద్రుని కుమారుడు, సారంగధరుడు. ఈతనికథయంతయు, నీమాలవదేశగతమగు మాంధాత పురముననే జరిగెననియు, తత్ పురసమీపమునందలి కొండలలో వాస మేర్పఱచుకొనియున్న మీననాథుని యనుగ్రహమువలననే యాతనికి గాలుసేతులు మరల గలుగగా, 'చౌరంగి' యనునామమున సిద్ధుడై యాతని శిష్యులలో నొకడయ్యెననియు, నీరాజమహేంద్రుని యాలమంద లనుగాచు గోరక్షకుడుగూడ, నాతని ముఖ్యశిష్యులలో నొకడై, యోగ సామ్రాజ్యపట్టభద్రుడయ్యెననియు జెప్పబడినది....

... మీననాథుడుకాని, యాతని వెంటనంటియున్న సారంగ ధరుడుకాని, యాంధ్రదేశమునకు వచ్చినట్లులైన గనబడదు. ఇట్లీ నవ నాథుల కథలన్నియు హిందూదేశమున బశ్చిమతీర భాగమునకు సంబం ధించినట్లగపడుచుండగా నిందుప్రధానపురుషులలో నొక్కడును మీన నాథుని తొలిశిష్యుడును నగు సారంగధరుని గూర్చినకథ యాంధ్రదేశము నకును, నందు నాయకరత్నమునుబోని రాజమహేంద్రవరమునకును సంబంధించినదిగా జిరకాలమునుండి యీదేశమున దలంపబడుచుండుట యాశ్చర్యకరము కాకమానదు...

సారంగధరుని గూర్చిన కథలు:— మత్స్యేంద్రనాథుని యనుగ్ర హమువలన సిద్ధుడై చౌరంగి యనుపేరు వహించిన యీసారంగధరుని కథ భిన్నరీతులగానవచ్చుచున్నది. మహారాష్ట్రభాషలోని నవనాథచరిత్రను బట్టి రచింపబడిన తెలుగుగ్రంథములో, నీచౌరంగి పేరు కృష్ణాగరుడని కలదు. ఈతడు కౌండిన్య నగరాధిపుడగు శశాంగనృపాలుని పుత్రుడు. ఈతని పట్టపుమహిషి మందాకిని. వీరికి చిరకాలము సంతానములేకుండుటచే

జైమిని భారతము:—

'...ఇందు బ్రమీల యర్జునుని రాక విని, యాతని మదిలో గామించుటయు యుద్ధముజేసి యాతనిని వశపఱుచుకొని యింటికి

వీరు మాధవుని ధ్యానించి, సంగమేశ్వరమున నాతనిబూజింప, నాప్రదేశ మున నొకనాడు రాజు అర్ఘ్యంబిడుసమయంబున శివవీర్యబలంబుచే నాతని యంజలీభాగంబున నర్భకుడుద్భవించెను. ఆతని దెచ్చి రాజు భార్యకొసగి కృష్ణాగరుడని నామకరణంబొనర్చెను. పిదప నీతనికి వివా హముజేయ, రాజు ప్రయత్నముచేయు సమయంబున మందాకినీదేవి మరణించుటయు, రాజు, కొమరునికై యుద్దేశించిన చిత్రకూటనగరా ధిపుని కుమార్తెయగు భుజావంతిని దానె వివాహమయ్యెను. ఈమె యొకప్పుడు నవయౌవనుడగు కృష్ణాగరుని జూచి మోహించి, రాజు మృగయావినోదంబున నరణ్యంబునకేగినతఱి, యొక చెలికత్తెను బంపి యాతనింబిలిపించి, తనచిత్తంబునగల చిత్తజునితాపమును వెలిబెట్ట, నాత డతిక్రుద్ధుడై యామెప్రార్థనమును దిరస్కరించి, తనయింటికిబోయెను. పిదప, నీవిషయము కృష్ణాగరుడు తండ్రికెఱిగించునేమో యనుభయ ముచే, ఖరితపించుచుండు సమయంబున దన చెలికత్తెచేసిన దుర్బోధ నలచే, నేరంబు కుమారునిపై వైచి, రాజునకు గోపము పుట్టించి, కర పాదఖండనము జేయించెను. అప్పుడా యూర దిర్మమ్మరుచున్న గోరక్ష నాథు డీవిషయము మత్స్యనాథునికి దెలిపి, కృష్ణాగరుడు శివవీర్యోద్భవు డగుట యెఱింగి, చతురంగ పీఠముపై కరచరణంబులు ఖండింపబడిన కతంబున నాతనికి చౌరంగనాథ నామంబిడి తండ్రికెఱిగించి వానిం దోడ్కొని, బదరి కాశ్రమంబునకుజని, యచ్చట ఘోరతపోనియమంబున, గరచరణంబులతో గూడ, మహాసిద్ధుల నాతడు బడయునట్లుచేసి, యను గ్రహించెను.

చేమకూర వేంకటకవి సారంగధరచరిత్రకు బీఠిక వ్రాయుచు నందా కథకు మూల మనదగిన చౌరంగికథ నవనాథచరిత్రములందిట్లు కలదని, యీక్రింది కథను వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులుగారు ఇచ్చియున్నారు.

దీసికొనివచ్చి. యాతనితో గ్రీడించుటయు మిక్కిలి పెంచివ్రాయబడినది. ఆభాగము ఇప్పటి లోకమునకు రుచింపదని యిందు ముద్రించుట

రుద్రపురమున భులేశ్వరుడను రాజు కలడు. ఆతనికి, చంద్రావతి, శోభావతి యను నిద్దఱుభార్యలు. శోభావతి, సవతిని వేలార్చుటకై, యామెపై అంకులుమోపి, గర్భిణియగు నామె నరణ్యమునకు వెడలగొట్టించెను. ఒకశివాలయముకడ నొకగంధర్వకన్య యామెకు మత్స్యేంద్రవ్రత ముఃదేశించెను. చంద్రావతియు, మునుల యాశ్రమమున నొకసుతునిగని, చంద్రశేఖరుడని మునులచే నామకరణము చేయబడిన యాతనికి మత్స్యేంద్రోపాస్తి నుపదేశించెను. ఒకప్పుడు, భువలేశ్వరుడు, యజ్ఞముచేయుచుండగా, మునీశ్వరులతోగూడి యా కుమారుడచ్చటకు బోవుటయు, యజ్ఞభూమికడ మునిశిష్యులతో బంతులాడుచున్న యీకుమారుని, శోభావతి చూసి మోహించి, యాతని బంతి తనచేటికచే దెప్పించుకొనెను. బంతియడుగబోయిన చంద్రశేఖరునికిని శోభావతికిని, పావురమడుగబోయిన సారంగధరునికి చిత్రాంగికి జరిగినవృత్తమే జరిగినది. శోభావతీప్రేరణంబున రాజు చంద్రశేఖరుని కాలుసేతులు తలారులచే దఱిగించెను. మత్స్యేంద్రనాథ స్మరణముచే నాతడు కాలుసేతులు మరలబడసి తల్లియొద్దకు బోయెను. రాజు తథ్యమును దెలిసికొని శోకింప, మత్స్యేంద్రనాథుడాతనిచే బ్రాయశ్చిత్తముగా నొకశివాలయము నిర్మింప జేసెను. అదియే బదరికాశ్రమమున భులేశ్వర మనుపేరనున్న దేవాలయమట.

వీనిని బోలిన కథ యొకటి కొంతభేదముతో గన్నడభాషలో గూడ, 'కుమారరాముని కథ' యనుపేరుతో బొడసూపుచున్నది.

— పదునాల్గవశతాబ్దిని కంపిలిరాయుడను రాజొకడు హంపీ సమీపమున గల కంపిలినగరము పాలించుచుండెను. ఈతనికి గుమారరాముడను కుమారుడొకడుకలడు. ఈతడు మహాశూరుడు, బాహుబలపరాక్రమశాలి. దిగ్విజయార్థము బయలుదేరి, యనేకులగు రాజులనోడించి, తండ్రికి గప్పముగట్టునట్లుచేసెను...

మానివేసినారము. ఇదిగాక పరిషత్తుకువచ్చిన రేకుప్రతులలో నొక్క-
ప్రతియందుమాత్రమే, యట్టివిశేష వర్ణనము కనబడుచున్నది.'— ఇలా

ఒకనాడు కంపిలిరాయడు వేటకై యరణ్యమునకు బోయియున్న సమయంబున కుమారరాముడు స్నేహితులతో జెండ్లాటనాడుచుండ నా బంతి, విధివశమున రాజు రెండవభార్యయగు రత్నాజి మేడపై బడెనట. దానిని తెచ్చుకొనుట కీత డచటికి పోయి యామెనడుగగా, నామె యీతనిని మోహించి, క్రీడాగృహమునకు రమ్మనుచుండు, నాతడా పాపకార్యమున కంగీకరింపక, విదిలించుకొని పాఱిపోయెను. రా జరణ్యము నుండి యింటికిరాగానే, రత్నాజి, కుమారరాముడు తండ్రి యింటలేని సమయముజూచి, తనమేడకువచ్చి తన్ను బలాత్కరించెనని కొండెములు చెప్పగా, రాజామె మాటలను నమ్మి కుమారునికి మరణదండనము విధించెను. మంత్రియగు బైచప్ప రత్నాజి చేసిన మోసమును దెలిసికొని, కుమారు నొక పాతాళగృహమున దాచి, యాతని వధించితినని రాజుతో జెప్పి, యాతనిని సమ్మతింపజేసెను. రా జన్యాయముగా గుమారుని చంపించెనన్న వార్త లోకమున వ్యాపించెను. ఈసందర్భమును, ఢిల్లీ సుల్తాన్ దెలిసికొని, కంపిలిరాజ్యమును స్వాధీనము చేసికొనుటకై కొంతసైన్యముతో బహదూర్ఖానుని బంపి, యాతడద్దానిని సాధింప లేకపోగా, తానె స్వయముగావచ్చి కోటనుముట్టడించెను. అప్పుడు కుమారరాముడు జీవించియున్నచో, శత్రువును సులభముగా పాఱద్రోలి కోటను రక్షించి యుండెడివాడని, జనులందరు రాజును నిందింపసాగిరి. ఆసమయమున బైచప్పమంత్రి భూగృహమునుండి కుమారరాముని దీసికొనివచ్చి, యాతని ముందిడుకొని, కోటవాకిలి దెఱచుటయు నా కుమారరాముడు శత్రుసేనలను జెండాడి, యావలికి బాఱదోలెను. కాని, ఢిల్లీసుల్తాన్ సేన లపారముగా నుండుటచే, వారితో బోరాడుచూ, కుమారరాముడు రణరంగమున బ్రాణముల విడువ వలసినవాడయ్యెనట.

...ఢిల్లీసుల్తాన్ గానున్న తుగ్లక్ కంపిలిరాయనిపై దండెత్తి యానగరమును స్వాధీనపఱుచుకొనినట్లు, చారిత్రక నిదర్శనములు గలవు. రాజమహేంద్రవరమందు వలెనె అచ్చటను, గొన్నిస్థలముల ను

ముద్రిత జైమిని భారతపీఠికల్లో ఉంది. లోకం అంతటికీ ఒకే రుచి కాదని, మనకు సిద్ధాంతంగా అంగీకార్యతే అవుతూన్నప్పుడు, ఒకేఒకరు, అభిరుచి విషయంలో ఆధారం లేకుండా యావత్తు లోకానికీ ప్రాతినిధ్యం వహించడం అంతసజావుకాదేమో; ఏమైనప్పటికీ, ఉన్నఆ ఒక్క-ప్రతినే ఆధారంగాచేసుకొని, వీలైనంతవరకు స్ఖాలిత్యములు రానీకుండా, పరిషత్తు వారు విడిచివేసిన భాగం ఈ సంపుటంలో ముద్రించినందువల్ల, స్వల్ప గ్రంథపాతములు మినహాగా, జైమినిభారతమున్ని ఇంచుమించు సమగ్రంగా, లభించే అవకాశం కలిగింది. వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని రచనను-అనౌచిత్యము, అశ్లీలత — వీని కెడమీయని భాగాన్ని అకారణంగా, తోసివేసే రసనీరసత్వం లోకులకు అంటగట్టడం భావ్యము కాదుగదా!

'చిత్రాంగిమేడ, రత్నాంగిమేడ యున్న స్థలము' లని చెప్పి చూపుచుండు వాడుకయు గలదట...

మఱియు, బౌద్ధజాతకములలో గూడ, వీనిని బోలిన కథయే గలదట—

[— గౌరన ద్విపద నవనాథచరిత్ర పీఠికలో, కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు.]

ఓ ఇది అయిదాశ్వాసముల వచనకావ్యము... ఈకవి అధ్యాయ క్రమమున గద్యము వ్రాయుటబట్టి సంస్కృతాశ్వమేధ పర్వమునుగూడ చూసినాడని చెప్పవలసివచ్చినది. కాని, వచనరచనమంతయు, పదములు వాక్యములు సమాసములు ప్రయోగించుటలో, గూడ, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుని పద్యకావ్యమునే వచనశైలిలో వ్రాసెనని చెప్పగలదు. కాని, కవి యందందు, విశేషముగా శృంగార వర్ణనాసందర్భములందును సామాన్యముగా యుద్ధవర్ణములయందు, నాసంస్కృతాంధ్ర కావ్యములను రెంటిని గూడమీఱి, యథేచ్ఛముగా గల్పనము గావించి, స్వకవిత్వమును గూడ గొంతవరకిందు జొనిపెను. మఱియు. మూలమును, నాంధ్రపద్యకావ్యమును గూడ మీఱి వర్ణనాతిరేకంబునను, గథిత కథనంబునను గ్రంథ మామూలాగ్రముగా బెంచివ్రాసెను...

[— జైమిని భారత పీఠిక]

అనురాగ విలాసభావనలు నురుగుల తరగలై యౌవనపూర్ణ వికాసంలో మానసాంబుధిని అల్లకల్లోలం చేయడానికి తలపడిన పారవశ్యవేళల్లో, కలాచైతన్యంతో అందాల మెరుపులు స్పందించే నీ తరుణజీవనం, శాపంతో, జడమైపోయి, లాస్యము వేరుకుపోయిన చాపరాయిగా అయిపోయిందే! ఆనందజ్వాలామాలికలు, పాషాణ శీతలత్వానికి దిగిపోయినవే.

గౌతమముని కోపతాపం విసురుతో, ఆదిమూర్తి అయిన క్షమాదేవి, ఓదార్పు కౌగిలింతలోకి నీవు చేరుకొని, కళంకలేశాన్ని, సర్వమూ పునీతం చేసే మృత్తికాస్నానంతో, గోటమిూటే శావు. నీకు సంక్రమించిన దోషము, శాంతమూర్తి అయిన ముని హృదయకమలంలో, నీవునేరక చేసిన తప్పిదంతో, ఔర్వాంగారాలని రగుల్పడమే. కాని, ఆతని అనుగ్రహంలో, ఆగ్రహానికి కూడా సవ్యమైన వినియోగం కలిగించే నేర్పు, తనశాంతిలో, నీకు శాంత — స్థిరావాసం — మోక్షఫలంగా ప్రసాదించడంలోనే కనిపించడం లేదా?

పతి ఈర్ష్యాతపంలో, యౌవనవైభవ— జీవితకుసుమాలు వాడిరాలిపోయినవి, కాని, అంకురఫలితంకోసం బీజరూపములుగా, వృంతాలువీడిపడి, నవనవోదయ ప్రాభవం దక్కించుకున్న పరువం వానికి ఉన్నందువల్ల, నీవు రత్నగర్భలో మరుగుపడి ఉన్నంతకాలమైనా, విశ్వాలోచనులైన కవుల మానససీమలను విడనాడలేక పోయినావు.

నీవు జాణవుకావా? ప్రియులను గికురించే ప్రౌఢతనపు జాడలు ఎరుగని ముద్దరాలవా? శిలవై, బాహ్యసంచార ప్రవృత్తులు అరికట్టుకున్నా, అంతర్వాహినిగా గమకించే జీవనకల్లోలినీ సీకర రహస్సేచనములతో దోహదాలుదిద్ది, ఆచలువలతో, లతాళీ — ఆళీజనాన్ని వెలయించుకుని, వాని వికసన హాసాలతో, పురాతన ప్రియుడైన సూర్యుడికి, వెనుకటి శృంగారగాథలు పుల్కరింతలుజేసి, నీవు ఆవోద్యానికి మురిసిపోవడం నేర్చుకోలేదా?

పాతివ్రత్యపు వలలో, లోకమోహినివైన నీ అలవికి మించిన అందాలని ఒడిసివేసి, ఇతరులు తేరిచూడకుండా, చీకటిపాతరలలో నిక్షేపంలాగా పదిలపరచుకున్న గౌతముని స్వార్థతపస్సమాధికి ఋజుధిక్కారమేనమ్మా — నీ నవపల్లవ హృదయం ఇనకరాహూదాన తహతహతో కోరకించడం: యామినికి వశంగతుడై, నీకు ఆలోకనభాగ్యం అస్తమింపజేసుకునే దినరాజు త్రపాఅరుణమైన ముఖబింబం శోణ — పాండిమాభాసంతో, విప్రలంభ — దైన్యం నిట్టూర్పుగా, లయ కలిపించు కుంటుందమ్మా. ఫలరూపానికి తెచ్చుకోలేని, ప్రణయకాంక్షలు, తారకాసంతానాన్ని నీకు ప్రదర్శించి, నీమాతృహృదయాన్ని ఒరుసుకుపోయి చీకటితెరలమీద వెలుగులజాలరులు అల్లి, అరుణోదయందాకా, నిన్ను ఎంత అలయించుతాయమ్మా.

మానవలోకానికి హితోపదేశంగా అల్లుకుని పోయినా, నీప్రణయం దేవరహస్యమన్నమాట నీమనసు ఒకటే ఎరుగునేమో? — చీకటిలోనేకాదూ, మునిపాదపరిచర్యలతో నవసిపోయిన నీకోమలాంగుళులు, సౌందర్యమూర్తి సంస్పర్శనకు నోచుకున్నవి. తిమిరావకుంఠనం మరుగుననేకాదూ, నీమనసునిండిన ప్రణయం నీవుకోరిన తీరుల్లో పండింది! నీవుచేసింది చీకటితప్పుకాదు: అంతవరకూ, నీకన్నెతనాన్ని ఆశ్రమప్రాంతాలలో వెన్నెలగా కాయించిన, ఆతప్పు-చీకటిది.

నీదీ తప్పిదమని ఎవరుఆగ్రహించారు? మాధవునికే స్వీయలైన వనదేవతలు, ప్రణయానికి ఆహుతి అయిపోయిన, నీధీరతనానికి కుసుమాంజలులుగా, వర్ణమయములైన వనసీమలను

విడిచి, నీవు ఉనికి కాజేసుకున్నందువల్ల ప్రణయపుణ్యభూమి అయి పోయిన ధూసరక్షేత్రానికి, ఫలకేదారాలను విడిచిరాని వసంతుని తర్లించుకునివచ్చి, అడవితీవెల పెనయల్లికలుగా, నిన్ను కౌగిలింతలతో సమాశ్వసించలేదా? ధరిత్రీదేవి, రంగురంగుల కీటకాల అలలు రేపి, భ్రమరగానాలు సన్నివేశరోదసిని మూర్ఛనల తేల్చేవిధానం కలిపించి, ఆశ్రమప్రశాంతికి, ప్రణయాస్థాన విలాసములు అలవరచి నీ వంటరి తనంలో, మధురభావనలు తీయతేనియల ధారలుగా ఊరించలేదా? అంధ కారము, జడశాంతి — నీరాగహృదయంలో ప్రణయంనాటిన వెలుగుతీవలు నవలుసాగడానికి, విరులై కోరికలు సుప్రసన్నంగా విరియడానికి, కామ పాలికలు, అర్థవంతంగా, నిలిపిన రక్షలు.

కాని, ఆవెలుగులు మళ్లా వెలుగులో కాని విప్పారవా? అందుకోసమేనా, ప్రణయపరిపూతమై చంద్రకాంత స్వచ్ఛమైన, నీమూర్తిలో, జీవన విద్యుత్ ప్రభలు నింపుకోవాలని, ఆమహామహుడి స్పర్శకు కాచుకుని, అలికిడికి తలఒగ్గి, యుగాలుగా, రవంతఅయినా చలించని ఉత్సాహంతో, ఉండటం?- పాపము అని అనరాదు, ఎందుకనీ, అదే నీ కలుషాన్ని అంతా కడిగివేసింది. శాపము- నీకు నూతన శుభ్రజీవనానికి అవకాశం కలిగించింది.

నవనవోదయ విలాస విభ్రమాలు, నీ పునరుజ్జీవిత మూర్తిలో, వెలుగులుగా మెరసినా, వాటి తారళ్యాన్ని, చమకితంచేయడానికి అని అయినా, ఆ అంతులేదనుకున్న చీకటి కను కొలకులనుండి జారిన మంచుబిందువుల బరువులు, నీ కనురెప్పలు నీలో త్పల దళాలుగా మ్రోయక తప్పదు. నీ కైశ్యము, దీర్ఘవర్షా-శైవాల పుంజాలకు మెరుగులు పెడుతూండక తీరదు.

నీవు చీకటులు తెమల్చుకుని వెలుగులో తలఎత్తడంలో- నీప్రబుద్ధమూర్తిలో, అతి-ప్రాక్తనత, నవ-నవీనత,చిత్ర రీతిలో మిళితమైపోయినవి. విరిసీ విరియని, విరికన్నెలాగా తరుణివి అవుతావు: నగరాణి లాగా, అనాదివై ఉంటావు.

* * *

మహాకవి రవీంద్రుడు, అహల్యా శాపకథా కథనంలో, సుప్త భారత దేవీమూర్తికి, ప్రబోధగీతం ఆలాపించాడు. ఆయనరచనను, వివరణగా విస్తరించుకుని, ఇలా భావమును వ్యాఖ్యానించుకున్న సమాలోచనలలో, శాపాహతికి ప్రణయారంభాన్ని ఆహుతి యిచ్చుకున్న పాపరాశికి, స్మరణమాత్రాన పాపపరిహారంచేసే దివ్యప్రభావం, పాతివ్రత్య బలంచేత దక్కించుకున్న పుణ్యమూర్తులతో జత కలిపి, పంచకన్యలలో ఒకదాన్నిగా గౌరవించిన, పురాణమునుల భావ ఔదార్యం, భావనా-ఔచిత్యం, విస్పష్ట మౌతుంది.

వంకలు మిగిలిపోని అందాలకు నూతనములైన చందములలో అవయవ సారూప్య సహాయోగానికి అయి, సాఫల్యం ప్రసాదించి వైదిక విజ్ఞానాన్ని అన్వర్థమయిపోయేటట్టు నిలుపుకున్న పుత్రికాపతి, మనసార కన్న సంతానం, కానక కానక, కనిన మోహనమూర్తికై వశం అయిపోయిన నిరంతర-ప్రణయ యోగారూఢినికాని, కామ-సామగానం, ఉదాత్త ధోరణీ ముఖరితముగా ఉద్గీథ - ప్రణయ ప్రణవోపాంశువు కాలేకుండా ఉండేది.

అహల్య మధుర ప్రణయ మధుమోహిని. ఆమెకు మనస్సైన పొలయలుకల కలిమినంతా, కావ్యకన్యకు సింగారపు మురిపెములు అందగించడానికి, రాసిక్య పణంతో విలుచుకున్న మధుర నాయకుడి కృతి, మధుర కృతులకు నాయకమే అని కావ్యానందులు అంగీకరించి తీరవలసింది.

రామకృష్ణశాస్త్రి

శ్రీరస్తు.

అహల్యాసంక్రందనము.

ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ సొబగొందు నిందుసర
సీసరసీరుహకేసరద్యుతిన్
వీసరవోక మీసరపు
నిగ్గుల జగ్గుల దుప్పటిన్ దటి
ద్భాసితనీలమేఘు మన
భాసిలు రంగనివాసుఁ గౌస్తుభో
ల్లాసు రమాధివాసు సవి
లాసమతిన్ నిరతిన్ నుతించెదన్.

ఉ. రంగమహీశుకొమ్మ జిగి • రంగులబంగరుబొమ్మ సంపదల్
పొంగుచు నిచ్చు గుమ్మ పతి • ఱొమ్మెడబాయని ముద్దుగుమ్మ య
య్యంగజుఁ గన్నయమ్మ శర • ణార్థికి వేలుపు మ్రానికొమ్మ నె
మ్మిం గరుణించి యిచ్చు నెల • మిన్ గలిమిన్ బలిమిన్ దిరంబుగన్. 2

ఉ. బంగరుగట్టు సింగిణియుఁ ♦ బంకజలోచన దివ్యబాణమున్
రంగుగఁ దాల్చి వ్రేల్మిడిఁ బు♦రంబులు ద్రుంచి జగంబుఁ బ్రోచు ప్రాక్
జంగము క్షీరవారిధి ని♦షంగము భక్తజనావనక్రియా
చంగముఁ గీర్తిరంగ మల ♦ సౌందరలింగము నాశ్రయించెదన్. 3

చ. కరమునఁ జిల్కఁ బల్క జిగి♦కమ్మలు చెక్కులఁ గుల్కఁ గన్నులన్
వరకృప చిల్క మోవిఁ జిఱు♦నవ్వుల వెన్నెల దొల్క ధాత్రికిన్
వర మొసఁగన్ గదంబవన♦వాటిఁ జెలంగెడిమేటి సుందరే
శ్వరుని వధూటిఁ గొల్తుఁ గృత♦బంధవిమోచనఁ బద్మలోచనన్. 4

ఉ. అంబ జగత్త్రియంబును ద♦యం బరిపాలనచేయు సద్గుణా
లంబ సహాసకోమల క♦పాలలితాననచంద్రబింబ హే
రంబుని గన్నయంబ సుర♦రత్నసమాధరబింబ మాకు ని
త్యం బఖిలాండనాయిక జ♦యం బనయంబు నొసంగుఁ గావుతన్. 5

ఉ. ప్రాంచితవేదనాదము స♦మంచితమున్ నలుమోములన్ మరుత్
ప్రాంచిత కాంచనాచల గు♦హాంచలతన్ రహింపఁజేయు నీరుఁబ్రా
పంచు గురాని వేడ్క మిగు♦లన్ నడిపించు విరించి నెంచి భా
వించి నమస్కరించెద స♦మీహితసాహితి సేకరించఁగన్. 6

ఉ. సారతరంగిణీ కనక♦సారసరాజమరాళి కై వడిన్
హారి హిరణ్యగర్భ వద♦నాంతరసీమ వసించువాణి శృం
గార సరోజపాణి నవ♦కంధరవేణి విలాసధోరణిన్
వారక నిచ్చ నిచ్చలు ని♦వాసముచేయు మదీయజిహ్వకన్. 7

చ. కుడుములు చాల మెక్కి కలు♦గుంబలులాయపుఁదేజి నెక్కి ప్రా
పుడుపుల వన్నె కెక్కి మహి♦నూల్కొను విఘ్నములెల్లఁ జెక్కి య
య్యుడుపతి మౌళిపాదముల ♦ కున్నత భక్తిని మ్రొక్కి భక్తులన్
విడువక ప్రోచు భవ్యమతి ♦ విఘ్నపతిన్ సుమతిన్ భజించెదన్. 8

సీ. రామకథా సుధా♦రసములు వెదచల్లు
సర్వజ్ఞు వాల్మీకి ♦ సన్నుతించి

బహువేదశాఖలఁ ♦ బల్లవింపఁగఁ జేయు
భారతకవి వ్యాసుఁ ♦ బ్రస్తుతించి
నవరసవర్షణా♦నంద హేతువులైన
కాళిదాసాదుల ♦ గణనచేసి
తెనుఁగున భారతం ♦ బొనరించి మించు న
న్నయ దిక్కమఖి నెఱ్ఱ♦నం దలంచి
తే. గీ. ఇలను సకలరహస్యముల్ ♦ దెలుపఁజాలు
భాస్కరుని సోము నెంతయుఁ ♦ బ్రస్తుతించి
అర్థి ఘనమార్గదర్శను♦లైన కవుల
సంతతంబును మన్మాన♦సమున నెంతు. 9

ఉ. షండున కేల రంభ ; కడు♦జారున కేల కులప్రచింత ; పా
షండున కేల సాధుజన♦సంగతి ; కష్ట నికృష్ట లోభియౌ
చండికి నేల నిర్మల య♦శంబులు ; వేశ్యకు నేల సిగ్గు ; దు
ష్పండితు డైనవానికిని ♦ సత్కవితారసగోష్ఠి యేటికిన్ ? 10

వ. ఇవ్విధంబున నిష్టదేవతావందనంబును సుకవిజనానందనంబును గుకవినిందనంబునుం గావించి సకలకలికలుష తిమిరభాస్కరోదయంబును, నుల్లసితసంపత్పల్లవ వాసంతికావాసంబును, నవరసనిగూఢగంభీరంబునుంగా నెద్దియేనియు నొక్క మహాప్రబంధంబు రచియింపఁ బూనియున్న యుప్పొడొక్కనాఁటి ప్రభాతకాలంబున: 11

ఉ. కస్తురిబొట్టు నెన్నుదుటఁ ♦ గౌస్తుభరత్నము పేరురంబునన్
బ్రస్తుత శంఖచక్రములు ♦ బాహువులన్ నతనాభిఁ దమ్మియున్
సిస్తుగ నొప్పు భూసతియు ♦ శ్రీసతియున్ దనుఁజేరి కొల్వఁగాఁ
గస్తురిరంగసామి కలఁ ♦ గానఁబడెన్ గరుణాతిభూమియై. 12

వ. ఇవ్విధంబునం గనుపట్టిన యద్దేవునింగాంచి సమంచిత వినయసంభ్రమంబులు మనంబునం బెనంగొనఁ బులకితగాత్రుండనై సాష్టాంగ దండప్రణామం బాచరించి కరకమలపుటంబు నిటలతటంబున ఘటియించి

యానందభరితుండ వై యుండ నన్నుఁ గనుంగొని యద్దేవుండు గంభీరమధుర భాషణంబుల నిట్లనియె. 13

తే. గీ. సముఖమీనాక్షినృపగర్భవిమలజలధి
చంద్ర, వేంకటకృష్ణేంద్ర, శౌర్యసాంద్ర,
మునుపు జైమిని భారత మనఁగ వచన
కావ్య మొనరించినట్టి సత్కవివి గావె! 14

శా. వాసిన్ రంగవిభుండ నేను, ధరణిన్ వాక్ప్రౌఢిమన్ నీ వహ
ల్యాసంక్రందన మన్ బ్రబంధము రసోల్లాసంబుగాఁ జేయ బే
రాసం గోరి వినంగ వచ్చితిఁ బ్రియం బౌనట్లు నాపేరిటన్
భాసిల్లం దగ నంకితంబు నొనగూర్పన్ నీకు మేలౌ నికన్. 15

వ. అనియానతిచ్చుటయును దోడన మేలుకాంచి మేలుకాంచినహృదయంబున నుదయంబునఁ గాల్యకరణీయంబులు నిర్వర్తించి యంత దండడిమెఱయ బురోహిత భృత్యామాత్య సామాజిక బంధువర్గంబులు గొలువం గూర్చుండి యుభయభాషాకవితా విశేషులైన శేషము వేంకటపతి, బుణిగె కృష్ణకవీంద్రుఁడు నాకాప్తసఖులుఁ గావున వారిం బిలిపించి, యీశుభస్వప్నంబు వినిపించుటయు, వారలు సంతోషభరితాంతరంగులై శ్రీరంగవల్లభుండు శ్రీభూమీసమేతుండై నీకుం గనుపట్టెంగావున నితోధిక ధనధాన్యకరితురగ భటకదంబకాది నానావిధసంపదలును, బహుగ్రామభూములునుం గలుగు; సప్తసంతనంబులలో నతిశ్లాఘ్యంబైన ప్రబంధసంతానంబు నిర్మింపుమనియెం గావున శీఘ్రంబె మీతండ్రికి నీవు జనియించినచందంబున సకలగుణాధారులైన కుమారులు నీకుంగలుగుదురు; స్వామిహితకార్యఘటనాధుర్యుండవు, బంధుజనపోషకుఁడవు, శ్రీరంగపతిపదారవిందమిళిందాయమానమానసుండవుం గావున నీ కిట్టిశుభస్వప్నంబు గలిగె; భవదీయవంశావతారక్రమంబు వర్ణించెద మాకర్ణింపుమని యిట్లనిరి: 16

కం. శరణంబులు జగముల కా
భరణంబులు వేదములకుఁ బంకజలక్ష్మి

కరణంబులు నారాయణ
చరణంబులు నెసఁగు శూద్ర ♦ జాతికి నిరవై. 17

కం. నాలవవర్ణం బనియెడి
పాలసముద్రంబునందు ♦ భావుకలక్ష్మీ
లోలుఁడు లోకావనకరు
ణా[1]లీలుఁడు కేశవప్ప ♦ నాయఁడు వెలసెన్. 18

ఉ. ఇంద్రుఁడు భోగసంపద, న♦పేంద్రుఁడు రూపముచేత, నా హరి
శ్చంద్రుఁడు సత్యవాక్యమునఁ, ♦ జంద్రుఁడు కాంతినిరూఢి, చాపని
స్తంద్రిత రామచంద్రుఁడు, ల♦సన్మతిచాతురిచేత శేషభో
గీంద్రుఁడె యంచు భూమిజను ♦ లెన్నఁగఁ గేశవనాయఁ డొప్పగున్.

కం. ఆ కేశవనాయనికిన్
రాకేశవదాతకీర్తి ♦ రాజితపుణ్య
శ్లోకుఁడు వేంకటనాయఁడు
శ్రీకాంతున కబ్జభవుని ♦ చెలువునఁ గలిగెన్. 20

ఉ. చందురు బొమ్మమెట్టి యర♦చందురుతాలుపు సజ్జుగట్టి యా
నందిని ముక్కుగుట్టి సుర♦నాయకదంతిని జెక్కుగొట్టి య
స్పందితలీల సీరి యొడిఁ ♦ బట్టి చెలంగుచుఁ గీర్తి వీనులన్
విందొనరించు నార్యులకు ♦ వేంకటనాయఁడు భూపమాత్రుఁడే! 21

కం. పెదగురువపనాయఁడు త
త్పదములమూర్తికిని బుట్టి ♦ శాశ్వతకీర్తిన్
గుదురై యీవిని జదురై
యెదురైన విరోధినృపుల♦నెల్ల జయించెన్. 22

కం. అతనికిఁ గలిగెను బాదా
నతశాత్రవుఁ డెల్లిసెట్టి♦నాయఁడు రేఖా

(పాఠాంతరము.) 1 శీలుఁడు

రతిపతి భాషావాచ
స్పతి భోగానుభవమున ది◆వస్పతి యనఁగన్. 23

కం. శంకరకైంకర్యపరుం
డంకభయంకరుఁడు గల్గె ◆ నతనికి నుర్వీ
సంకటహరసాయకుఁ డగు
వేంకటనాయకుఁడు భువన◆విశ్రుతయశుఁడై. 24

సీ. ధన్యుఁడై నృపతిమూ◆ర్ధన్యుఁడై నిర్ధూత
దైన్యుఁడై నృపసంఘ◆మాన్యుఁ డగుచు
గేయుఁడై సుజనాళి◆గేయుఁడై దానరా
ధేయుఁడై విద్వద్వి◆ధేయుఁ డగుచు
ధీరుఁడై కనకాద్రి◆ధీరుఁడై కదనహం
వీరుఁడై సద్గుణ◆హారుఁ డగుచు
శీలుఁడై హరిభక్తి◆శీలుఁడై సంగీత
లోలుఁడై కవిబృంద◆పాలుఁ డగుచు

తే. గీ. సకలబాంధవసంతోషి ◆ సత్యభాషి
స్వామిహితకారి స్వజనర◆క్షణవిహారి
వెలయు బహుసంపదలచేత ◆ విబుధభాగ్య
దాయకుండైన వేంకట◆నాయకుండు. 25

కం. ఆనరపతి వేంకటమా
మానినిఁ బెండ్లాడి వరకు◆మారునిఁ బడయన్
దానతపోధ్యానాదు ల
నూనగతిన్ బెద్దకాల ◆ మొనరించుతఱిన్. 26

కం. భూనుతు లాదంపతులకు
మీనాక్షీసుందరేశ ◆ మృదుపదపద్మ
ధ్యానాక్షయవిభవుం డగు
మీనాక్షయనృపతి గల్గె ◆ మేదురయశుఁడై. 27

సీ. మక్కువ మీఱంగఁ ♦ జొక్కనాథస్వామి
తనమహాలింగమ♦ధ్యంబు వెడలి
చంద్రరేఖాజటా♦శార్దూల చర్మాహి
డమరుత్రిశూలముల్ ♦ గొమరుమిగులఁ
గలలోనఁ గనుపట్టి♦కరుణాకటాక్షముల్
చెలఁగఁ గటాక్షించి ♦ చేరఁ బిల్చి
కేలిశూలమ్ము డా♦ కేలఁగైకొని హస్త
మస్తకసంయోగ ♦ మాచరించి

తే. గీ. ఆయురారోగ్య పుత్రపౌ♦త్రాభివృద్ధి
ధనకనకవస్తువాహన♦తతుల విమల
తత్త్వ విజ్ఞాన మొసఁగె నే♦ధార్మికునకు
నతఁడు కేవలనృపుఁడె మీ♦నాక్షివిభుఁడు. 28

సీ. కప్పమీఱినకంది♦పప్పులకుప్పలు
రాజ్యంబు వెలసేయు ♦ నాజ్యములును
బహుపుణ్యఫల పరి♦పాకముల్ శాకముల్
నిచ్చమెచ్చుల నిచ్చు♦పచ్చడులును
విప్పడంబుల నొప్పు ♦ నప్పడంబులరాసు
లతిరసంబులు వడ ♦ లతిరసములు
చంద్రమండలసుప్ర♦సన్నము లన్నముల్
ప్రతిసుధారసములు ♦ పాయసములు

తే. గీ. వెలయమృష్టాన్నసత్రముల్ ♦ వెట్టె సేతు
బాట నల్లూరు లోపలఁ ♦ దేటతీయ
నీటిమేటితటాకంబు ♦ నిధి యొనర్చె
మేదినీశ్వరమాత్రుఁడే ♦ మీనవిభుఁడు. 29

సీ. ఈలంపునీలంపు ♦ మేలికంబంబులు
కులశైలజాలంబు ♦ కొమరుఁదాల్ప

రంగారుబంగారు ♦ వ్రాఁతచిత్రంబులు
కిన్నరనరసురా♦కృతులు గాఁగ
నేతులజోతుల♦నెఱి దీపమాలికల్
తారకాగ్రహముల♦దారి మీఱి
నెఱమట్టుకట్టిపట్టు ♦ నిగ్గుచందువపొందు
ఘనఘనాఘనముల ♦ గరిమఁబూన

తే. గీ. నిండుమెండున బ్రహ్మాండ♦మండలంబు
రహి మహామంటపంబు స♦ద్భక్తియుక్తి
సుందరేశ్వరసన్నిధిఁ ♦ జందమొంద
నమరఁ గట్టించె సముఖమీ♦నాక్షివిభుఁడు. 30

కం. బంగారుబొమ్మయుం బలె
రంగారన్ వన్నెవాసి ♦ రాణింపంగా
రంగగు నలమేలమయను
నంగన నాఘనుఁడు పెండ్లి♦యై విలసిల్లెన్. 31

చ. కులమును శీలమున్ విభుని♦కూర్మియు బాంధవపోషణంబు ని
శ్చలపతిభక్తి సత్యమును ♦ జక్కఁదనంబును గల్గి యొప్పుచున్
జలధరనీలవేణి నవ♦సారసపాణి మనోజ్ఞవాణి యా
మెలఁతలమేలుబంతి యల♦మేలమయింతి చెలంగెఁ గీర్తులన్. 32

సీ. పంకజాతము డించి ♦ పతిడెంద మలరించి
కలుముల వెదచల్లు ♦ కమలపాణి
వృత్తభేదములేక ♦ విభునమ్ముఖాలోక
మాన్యయై పొలుపొందు♦మంజువాణి
వామవర్తన డింది♦వరు నైక్యముంజెంది
మహనీయయా సర్వ♦మంగళాఖ్య
ఒకచాయఁ జేయక ♦ యొగి నాథుఁ బాయక
రాజద్గుణాఢ్యయా ♦ రమ్యసంజ్ఞ

తే. గీ. యనుచుఁ బొగడఁగఁదగిన తొ♦య్యాలులమిన్న
సరసవాగ్జితనవమాధ్వి ♦ పరమసాధ్వి
ఘనయశోవల్లి యాశ్రిత♦కల్పవల్లి
మహితగుణపేటి యలమేల♦మావధూటి. 33

సీ. వలికెనా కపురంపుఁ♦బలుకులరాసులు
ఘుమఘుమవాసించి ♦ కొమరుమించుఁ
గనువిచ్చిచూచెనా ♦ కటికల్వరేకుదొం
తరవసంతములసం♦తసలు మీఱుఁ
జిఱునవ్వునవ్వెనా ♦ నెఱచందమామ వె
న్నెలకన్న మిన్నవ♦న్నెలు చెలంగు
కలికినెన్నడ ముద్దు♦గులికెనా రాయంచ
కొదమజొంపముల సం♦పదలుపొడలు

తే. గీ. సరససంగీతసత్కళా♦శారదాంబ
వినుతపాతివ్రతిఁ గుమారుఁ ♦ గనినయంబ
సకలజనమాన్య సాధుర♦క్షణవదాన్య
వెలయు నలమేలమకు సాటి ♦ కలిమిబోటి. 34

శా. ఆరామామణి మీనభూవిభుఁడు దా♦మత్యంతభక్తిన్ సదా
శ్రీరాజిల్లఁగ వేంకటాచలపతిన్ ♦ శ్రీకృష్ణునిం గొల్వఁగా
వీరాగ్రేసర, నీవు గల్గితి జగ♦ద్విఖ్యాతకీర్తి ప్రభల్
మీఱన్ వేంకటకృష్ణభూప సుకృతీ ♦ లీలామనోజాకృతీ! 35

సీ. చిగురుజిరారౌతుఁ ♦ జెనఁకుచక్కఁదనంబు
కదనంబు రిపులఁ బు♦ల్గరవఁజేయుఁ
జేయుదన్వత్కర్ణ♦శిబిదానశీలంబు
శీలంబు ధర్మదా♦క్షిణ్యశాలి
శాలిధాన్యసువర్ణ♦సహితమ్ము భవనమ్ము
నమ్మువారికి నిధా♦నమ్ము మాట

మాటఁజూచును ధైర్య♦మహిమ జాళ్వాగట్టు
గట్టురాయల్లునిఁ ♦ గదుముఁగడఁక
తే. గీ. కడకనులయందె వసియించుఁ ♦ గమలవాస
వాసవ పురారి మురవైరి ♦ భక్తిదొరలు
దొరలు నీసరి యగుదురె ♦ దరహాసముఖ
సముఖవేంకటకృష్ణేంద్ర, ♦ శౌర్యసాంద్ర! 36

సీ. చదువఁగానేర్తువు ♦ శారదాశారదా
జ్ఞానసానూపురా♦ర్భటుల ధాటిఁ
బాడఁగా నేర్తువు ♦ పండితాపండితా
కర్ణనానందసం♦ఘటన పటిమఁ
బలుకఁగానేర్తువు ♦ భావజాభావజా
టాపగాటోపని♦ర్గళోక్తిఁ
దగ వ్రాయనేర్తువు ♦ తారకాతారకా
నీకరేఖాసమా♦నేక లిపుల
తే. గీ. మెచ్చనేర్తువు కవితల♦మేల్మిఁ దెలిసి
యిత్తు వేనుఁగుపాఁడిగా ♦ నెలమిఁగవుల
కన్నిగుణములు నీయందె ♦ నమరె నౌర!
రిపుజయాధార వేంకట♦కృష్ణధీర! 37

ఉ. ఎంతయొయూర మెంతసొగ♦సెంతపరాక్రమ మెంతరాజసం
బెంతవిలాస మెంతనయ ♦ మెంతవదాన్యత యెంతఠీవి మేల్
సంతతశౌర్యధాటి విల♦సద్గుణపేటికిరీటి వన్నిటన్
కంతుజయంతరూప, కవి♦కల్పక, వేంకటకృష్ణభూవరా! 38

సీ. వింటివా నీవంటి♦వింటివాని ధరిత్రిఁ
గంటి నే నల్లము♦క్కంటి నొకని
సారిగా నీ వొక్క♦సారి గాటపువీథి
దూరుచోఁ బొదలలోఁ ♦ దూరు రిపుఁడు

వింతమీఱంగ నీ ♦ వింత మీఱినఁ దేజి
మంతుకృద్వ్యరిసా♦మంతు నణఁచు
వేదండమెక్కి నీ ♦ వే దండ వచ్చినా
వే దిక్కుసొచ్చు దా ♦ వేది పరుఁడు,

తే. గీ. ఉన్నతోన్నతి నెన్నఁ జో ♦ మిన్న వీవె
నిన్ను సన్నుతిసేయును ♦ బన్నగపతి
విమలచారిత్ర, మీనభూ♦విభునిపుత్ర
సముఖవేంకటకృష్ణేంద్ర, ♦ శౌర్యసాంద్ర! 39

సీ. ధైర్యమా శౌర్యమా ♦ దాక్షిణ్యమా పుణ్య
మా నయమా జయ♦మా ప్రతాప
మా శుభరూపమా ♦ మహితవిజ్ఞానమా
దానమా భోగమా ♦ శ్రీనిమాఢ
యోగమా యాశ్రిత♦వ్యూహసంరక్షణ
రాజద్విలాసమా ♦ రమ్యమంద
హాసమా మహితసా♦హార్ద స్వభావమా
భావమా భూరిప్ర♦భావమాన్య,

తే. గీ. నీకె తగునంచుఁ బాండ్యభూ♦నేత విజయ
రంగచొక్కేంద్రుఁ డత్యంత♦రంగసభను
మానసామాజికత్వ మిం ♦ పూన నొసఁగె
సముఖవేంకటకృష్ణేంద్ర ♦ శౌర్యసాంద్ర! 40

మ. నలనాసత్యవసంతులం(?) గెలుచు సౌం♦దర్యంబు ధైర్యంబు దో
ర్బలముం స్వామిహితానువృత్తి దయయుం ♦ బ్రౌఢత్వముం విద్యయుం
వెలయం బాల్యమునందె నీవు మధురో♦ర్వీనాథు మెప్పించవా
భళిరా, వేంకటకృష్ణభూవరమణీ, ♦ భాషాఫణిగ్రామణీ! 41

కం. అందముగ నహల్యాసం
క్రందనముం రచనసేయఁ♦గా నేరుతువా

పొందుగ మధురిమ జగదా
నందము ఘటియింపు మనుచు ♦ నను నిట్లనఁగన్. 42

వ. నేను బ్రిమోదభరితమానసుండనై. 43

—♦ షష్ఠ్యంతములు ♦—

కం. హరికి నవనవనీతా
హరికి సకలగుణరత్న♦హరికి మురసం
హరికి మందరధారికి
త్రాణరమణీమణిమనో♦సారికి హరికిన్. 44

కం. హాటకమయచేలునకున్
ఘోటకచటులప్రిచార ♦ గుణశీలునకున్
పాటితరిపుజాలునకున్
నాటితనానాప్రిపంచ♦నటజాలునకున్. 45

కం. చూటీకుడుత్త నాచ్ఛా
ర్చూడాసంబంధగంధి ♦ సుమనరధృతికిన్
క్రీడావల్లవపతికిన్
నీడజకులసార్వభౌమ♦నిర్భరగతికిన్. 46.

కం. అభిసరణరమిత నిచుళా
ప్రిభుకన్యామణికిఁ గైటభ♦భద్విపసృణికిన్
నభసదురస్థలశుభకా
స్తుభవాసరమణికి దమిత♦దుర్దమఫణికిన్. 47

కం. శేస్తునకున్ రక్షణకృత
హస్తునకున్ వాసవునకు ♦నాత్మీయతనూ
విస్తారితభువనునకున్
కస్తూరీరంగపతికిఁ ♦ గరుణాకృతికిన్. 48

వ. అంకితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన యహల్యా సంక్రందనంబను మహాప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన: 49

శా. శ్రీరంజిల్ల నహల్య మానిసతియై ♦ వృత్రారిపై మోహ మే
దారిం గూరిచెఁ దానఁ గల్గిన దురం♦తంబైన శాపంబునున్
శ్రీరామాంఘ్రిరజంబు లెవ్విధము దీ♦ర్చెన్ బల్కు మంచీసమా
చారంబున్ జనమేజయుం డడుగ వై♦శంపాయనుం డిట్లనున్. 50

మ. పదియార్వన్నియ రెక్కపక్కినొకరా♦బాబావజీరుండు సాం
ద్రదయాంగీకృతయావరాజ్యభరతన్ ♦ రక్షింప లోకత్రయీ
విదితంబై యమరావతీపురము శో♦భిల్లున్ వియద్వాహినీ
మృదువాతూల వినీత దివ్యయువతీ♦క్రీడా పరిశ్రాంతియై. 51

చ. సురమణి ముద్దుమోవి సుధ♦చొక్కపునవ్వు బలారివాహముల్
కురులు, సురద్రుగుచ్ఛములు ♦ గుబ్బలు, వేలుపువాఁక యచ్చపున్
మెఱుఁగు మఱుంగునై, చికిలి♦మించఁగఁ దత్పురలక్ష్మి కాంతివి
స్ఫురణభవిష్ణు విష్ణుపద♦భూషణమై చెలువొందు నిచ్చలున్. 52

తే. గీ. మండలీభూతశక్రకో♦దండ మనఁగ
దైత్య చక్రాంగకంపనో♦ద్దండ మగుచు
రమ్యఘృణిజాత నూత్నచి♦రత్నరత్న
ఝూటమై దీటుమీఱు న♦వ్వీటికోట. 53

ఉ. రాణఁ జెలంగునప్పురవ♦రంబున నుండు జనుల్ నిజాశ్రిత
త్రాణధురాధురంధరులు ♦ దానయశఃపరిశోభితాత్మకుల్
ప్రాణిదయాళులౌట యొక♦బాధమె యచ్చట నుండునట్టి పా
షాణము వృక్షముల్ పసులు♦సైత మభీష్టము లిచ్చుచుండఁగన్. 54

సీ. అచ్చటికలభంబు ♦ లజపీఠకమలంబుఁ
జేనంటి నై పాద♦శిక్ష నుడుగు
నచ్చటి తురగంబు ♦ లభ్రకేశునిమౌళిఁ
గుప్పించి సాదులు ♦ ద్రిప్ప మరలు

నచ్చటె యరదంబు ♦ లవ్విష్ణురథమును
దలమీఱి సారథుల్ ♦ నిలుప నిలుచు
నచటిభటు లజాండ ♦ మవియవ్రేయఁ దలంచి
యది నీరు బుగ్గయం ♦ తనుచునెంతు
తే. గీ. రచటి పాత్రిలు నృత్తవి♦ద్యానిరూఢిఁ
బూని శారద వెలవెల ♦ వోవ నాడి
యాదిగురువని మ్రొక్కుదు ♦ రమరపురముఁ
గోరి వర్ణింపఁబూన నె♦వ్వారితరము? 55

చ. వసువులకెల్ల సంతతని♦వాసము విశ్వవిభూతి కాశ్రియం
బెసఁగు ననంతరత్నముల♦కిమ్ము మహాసుమనఃప్రకాండ సం
వసతి మరుద్గణాంచితము ♦ వల్గుసుధర్మము సౌమ్యజీవహ
ర్షసదనమై చెలంగు నమ♦రావతి నెన్నఁదరంబె యేరికిన్? 56

మ. వరబృందారక గర్భయా పురరమా♦వామాక్షికిన్ బహ్మ భీ
కరదైత్యగ్రహశాంతికై సలిలచ♦క్రవ్యాజ వర్ణాంకశం
ఖరథాంగాంకిత శుద్ధరూప్యమయ ర♦క్షాపట్టికన్ గట్టెనా
హరిపాదాంబుజసంగ గంగయె యగ♦డ్తై యొప్పు నవ్వీటికిన్. 57

సీ. కలిగించు నొకకొమ్మ ♦ కలమాన్నపరమాన్న
బహుపూపఘృతసూప♦పానకములఁ
గల్పించు నొక కొమ్మ ♦ ఘనసారహిమనీర
పాటీరకాశ్మీర♦పంకములను
దొరకించు నొకదళం ♦ బురుహేమమణిదామ
శాటికాపేటికా ♦ సముదయముల
నిచ్చునొక్కొకసుమం ♦ బెలమించుతుల మించు
ప్రియంపు గరువంపుఁ ♦ బద్మముఖుల
తే. గీ. నీగతి సమస్తవస్తువు ♦ లీఁగఁ దివురు
వేల్పుమానులుఁ దీవలు ♦ వేనవేలు

దనర విలసిల్లుఁ దత్పురో♦ద్యానమగుచు
నందనంబు జగత్త్రయా♦నందనంబు. 58

ఉ. శ్రీలుదయింప దిక్పతులు ♦ చేతులు మోడ్చి భజింపఁ దమ్ముఁడై
శ్రీలలనామనోహరుఁ డ♦శేషభరంబును నిర్వహింపఁ బా
తాళమువట్టి శాత్రవులు♦తద్దఁ గృశింప నిలింపపట్టణం
బేలును భోగసాంద్రుఁడు సు♦రేంద్రుఁడు భూరి మహోదిసేంద్రుఁడై. 59

సీ. వృత్రగర్వస్ఫూర్తి ♦ విదళించినయినుండు
సాకసామజమదో♦త్పాటనహరి
పరమహీభృత్తుల ♦ భంజించు జిష్ణుండు
తత్త్రిమైన శరవృష్టి♦గురియు ఘనుఁడు
మఘుశతయాజియా ♦ మహితసుధర్ముండు
భువనైకభారంబుఁ ♦ బూనువృషుఁడు
కరమున శతకోటి ♦ గలస్వస్థజీవనుఁ
డమరభోగినులతో ♦ నలరుభోగి

తే. గీ. శచికుచంబుల మకరికా♦సముదయంబు
వ్రాయు లేఖర్షభుం డన♦వద్యహృద్య
మాధ్యవిచికిలరుచిరస♦మాఖ్యగాంచు
దేవతాసార్వభౌముండు ♦ తేజరిల్లు. 60

చ. అతఁ డొకనాఁడు కుందనపు♦టందపుదుప్పటి వల్లెవాటుతో
సతతముఁ దావులీను హరి♦చందనపున్ జిగి మేనిపూఁతతో
నతుల కిరీటహారకట♦కాంగద ముఖ్య విభూషణాళితో
రతిపతిమీఱుసోయగము ♦ రాజసమున్ దళుకొత్తు ఠీవితోన్. 61

చ. చిలుకలకొల్కులొక్కరుతు ♦ చేరి పరాకు పరా కటంచనన్
జలరుహపాణి యోర్తు సర♦సన్ కయిదండ యొసంగ ముంగలన్
హాళహాళి నొక్కగంధగజ♦యాన బరాబరి చేయు వాలునుం
బలక కలాంచి కుంచె యడ♦పం బొకకొందఱుఁ బూనికొల్వఁగన్. 62

సీ. వేవన్నెబంగారు ♦ వింతగోడలచాయ
పగలింటి యెండల♦భ్రమలెసంగ
ఇంద్రనీలస్తంభ♦సాంద్రరోచిచ్ఛటల్
బహుళాంధకారవి♦భ్రాంతి నీయఁ
బద్మరాగాంకుర♦ప్రాంశు వితర్దికల్
జ్వాలదగ్నిమండల ♦ జ్ఞప్తి నింప
నిర్మలవజ్రమ♦ణీకుట్టిమంబులు
స్వచ్ఛాంబుపూరసం♦శయము నింప
తే. గీ. నుద్యదితరేతర ప్రతి♦యోగవస్తు
సంగతులు శక్రకార్ముక♦శక్తియొక్కొ
యనఁదగిన కాంచనాంచిత♦యవనికావి
తాన పరికర్మమైన ♦ సుధర్మయందు. 63

చ. కరమునఁ గంకణాలు విడి♦గాజులు గల్లనఁ బల్లవాధరల్
వరుసగ నిల్చి చామరలు ♦ వైవ మహోన్నతభద్రపీఠిపై
సురగరుడాహిచారణ వ♦సుప్రముఖుల్ శుచి ధర్మ దైత్యరా
డ్వరుణ సమీర యక్ష పుర♦వైరులు సూరెలఁ జేరి కొల్వఁగన్. 64

కం. కొలువున్నతఱిఁ బరాశర
కలశోద్భవ కణ్వ కండు ♦ కవి గాధేయా
దులు వచ్చి యతనిచే మ్రొ
క్కులుగొని కనకాసనములఁ ♦ గూర్చుండిరటన్. 65

తే. గీ. నలపురూరవు లాదిగాఁ ♦ గలుగు చక్ర
వర్తులు పదాఱుగురు రాజ♦వర్యు లమిత
కీర్తిధుర్యులు వైభవ♦స్ఫూర్తి మెఱయ
నన్నగాహితుసభను గూ♦ర్చున్నతఱిని. 66

సీ. అతిరాత్రియాజుల ♦ యరిదిశుండలములు
మెట్టి మించులుగాఁగ ♦ నెట్టుపఱిచి

సత్త్రియాజుల వెల్ల ♦ జన్నిదంబులు దీసి
సన్నగజ్జెలు గూర్చ ♦ సంఘటించి
ఉక్థయాజుల కన♦కోత్తరీయంబుల
మేలుముసుంగుగాఁ ♦ గీలుకొల్పి
అల వాజపేయయా♦జుల యాతపత్త్రంబు
లెండకమటుఁగుగా ♦ నేర్పఱించి

తే. గీ. తలిరువిలుకాని బిరుదుప♦తాక లనఁగ
నోరపైఁటలు జీర నొ♦య్యారమెసఁగ
వత్తు రిందుఁని కొలువుకు ♦ వారకాంత
లచ్చెరువునొంది సురలెల్ల ♦ మెచ్చి పొగడ. 67

సీ. "సోమయాగఫలంబు ♦ సుదతి నీ కిచ్చేను
మొగ మిషు ద్రిప్పవే ♦ ముద్దుగాను
సోమపానఫలంబు ♦ భామ నీ కిచ్చేను
ఆనంగ నాకు నీ ♦ యధర మీవె
కలికిరో సాన్నాయ్య♦కలశాల ఫల మిత్తు
బటువైన కుచములఁ ♦ బట్ట నీవె
రమణిరో నా మహా♦వ్రతఫల మిచ్చేను
రతుల న న్నేలవే ♦ బ్రతికి పోదు"

తే. గీ. ననుచు శౌండిల్య కౌండిల్య♦ముని పరాశ
రాత్రి గార్గేయ గౌతమ ♦ చ్యవన భార్గ
వౌర్వ జమదగ్ని శాకల్య ♦ పర్వతాది
ఋషులు మోహింప నప్సర♦స్త్రీలు మఱియు. 68

సీ. "అషు ఇషు బోవకే ♦ యిషువులచే నిన్ను
విషమాస్త్రుఁడేచీని ♦ వెఱ్ఱిపఱుచ
వాజపేయఫలంబు ♦ వలదఁపే యో యోష
యింద్రుఁడే మిచ్చెని♦యిషు నిలువవె

మేము శుంఠల మహే ♦ మీరు [1]నేర్చినపాటి
ఎఱుగ మహే వేద♦మెల్ల జదివి
యతివ నీవు [2]ద్వారోష్ఠ ♦ యయ్యోదినము లయ్యో
నగరికిఁ బోవకే ♦ నడుమ నెషులో "

తే. గీ. అనుచు ఛాందసు లగు సోమ♦యాజివరులు
వెంట నంటంగ మధుమయ♦వినయభరిత
మంజుభాషల చేత స♦మ్మతులు చెప్పి
వెడలి రప్పుడు వేలుపు♦వెలవెలఁదులు. 69

మ. గొనబుంజందురుకావిపావడలపైఁ ♦ గ్రొమ్మించురాయంచడాల్
మినుకుంజీరలకుచ్చెలల్ గులుకఁగా ♦ మిన్నేటిపొందమ్ము ల
ల్లన వక్త్రాంబుజపాళికిన్ మఱుఁగుగా♦హత్తించుచున్ గంతుమో
హనదివ్యాస్త్రములో యనన్ వెడలి రొ♦య్యారంబుతో నచ్చరల్. 70

ఉ. చిన్నిమిటారులో చికిలి♦చేసిన మారునిచిక్కటారులో
వెన్నెలగుమ్మలో మెఱుఁగు♦వెట్టిన కెంపుకడానిబొమ్మలో
పొన్నలబంతులో మగుడఁ♦బోవనిమిన్ను మెఱుంగుకాంతులో
యెన్నఁగనంచు నభ్రచరు ♦ లిచ్చలమెచ్చఁగ వచ్చిరచ్చరల్. 71

సీ. అశ్రాంతనవయావ♦నారంభ యా రంభ
శృంగారరసరేఖ ♦ చిత్రరేఖ
రతిరహస్యజ్ఞాన♦రాశియా నూర్వశి
అంగజాతాగ్నికి ♦ నరణి హారిణి
పాటలాధరజిత♦పానక మేనక
హాటక సమరోచి ♦ యా ఘృతాచి
తరుణులందెల్ల ను♦త్తమ యా తిలోత్తమ
మణితమంజులభాష ♦ మంజుఘోష

పా. 1. చదివిన. పా. 2. బహిష్ఠ (?)

తే. గీ. రామణీయకవిభ్రమ♦రామ హేమ
సరసనుతగీత నృత్యప్ర♦చార తార
మఱియుఁ దక్కినవేలుపు♦మచ్చెకంటు
లెలమి నరుదెంచి రపుడు దే♦వేంద్రసభకు. 72

కం. అంజలులు సేసి వేలుపు
లంజెలు నిలిచిరి బలాసు♦రధ్వంసికడన్
రంజనఁ బూజించి రహిన్
గంజాస్త్రుఁడు నిలిపినట్టి♦కైదువు లనఁగన్. 73

ఉ. వారిజపత్రలోచనల ♦ వాసవుఁ డల్లనఁ దేరఁ జూచి శృం
గారపు వింతలేనగవు ♦ కన్గొనలన్ దళుకొత్తఁ గొల్వులో
వారల నెల్లఁ గాంచి "యిటు♦వచ్చిన యచ్చర గచ్ఛరాండ్రలో
నే రుచిరాంగి చక్కనిది ♦ యెవ్వతె విద్యలమేటి" నావుడున్. 74

కం. దేవేంద్రుఁ జూచి వరుణుఁడు
"దేవా! దేవరకుఁ దెలియ♦దే సకలంబున్
నీవడిగినచో నుత్తర
మీవలె నటుగానఁ బలుకు ♦ దేఁ దోఁచినటుల్. 75

ఉ. ఆటదియన్న నూర్వశి య♦థార్థము పల్కెద నింతెకాని మో
మోటమి నాకు సైఁపదు బు♦ధోత్తమ! పాటల నాటలందు స
య్యాటలమేటి చక్కఁదన♦మా గొనమా యలబోటికే తగున్
పాటలగంధులెల్ల నల ♦ భామిని గోటికి సాటివత్తురే!" 76

చ. అనవుడు మిత్రుఁ "డౌనవు, జ♦లాధిపువాక్యము నిక్క మూర్వశీ
ఘనకచ రూపసంపద జ♦గన్నుత మెంతని సన్నుతింప నా
ఘనసయదేశ్య రక్తి పరి♦కల్పన యేరితరం, బదేమి యీ
మునివరు లిప్పురూరవుఁడు ♦ మున్నగు రాజులు మున్నెఱుంగరే?".

కం. అనినఁ బురూరవుఁ డచ్చటి
జననాథుల మొగముఁ జూచి ♦ "సర్వజ్ఞనిధుల్

ఘను లీమిత్రావరుణుల్
కని పలికిరి నిజ మిదే య♦ఖండిత" మనిన౯. 78

శా. ఆకంధీశ్వరుమాటకు౯ నగుచు య♦క్షాధీశపుత్త్రిం డను౯
"మీా కీయూర్వశిమీాఁది యాస దురుసై ♦ మి మ్మిట్టు లాడించెనో
కాకున్న౯ గుణగుంభరంభను వినా♦గా నోర్తు నగ్గింతురా
నాకాధీశుఁడు తక్కువా రెఱుఁగరా ♦ నారీషురంభాయన౯". 79

ఉ. ఏచినప్రేమ యక్షసుతుఁ ♦ డీగతిఁ బల్కినఁ గంధమాని దా
సైచక "యింద్రుసన్నిధి న♦సత్యములేలర, ప్రేలెదోరి, ప్రే
మోచకు నూరుకాండజిత♦మోచకు లేశము సాటి వత్తురే
ఖేచరసిద్ధసాధ్యఫణి♦కింపురుషామర చంపకాంగులు౯? 80

ఉ. పున్నమచందురుం గెలుచు ♦ ముద్దుమొగంబును దేటమాటలు౯
సన్ననికౌను మేనుజిగి♦చందముఁ దీయనిమోవియందము౯
కన్నులతీరు నీలముల♦కప్పును మించినకొప్పుసొరు నా
యన్నులమిన్నకే తగు న♦టన్నది విన్నది లేదె యెన్నఁడు౯. 81

కం. నాగంబుల నాగంబుల
నాగంబులఁ గెల్చు కురులు ♦ నాభియు నడలు౯
భోగంబుల భోగంబుల
భోగంబులఁ దరుణియూరు ♦ బొమ చను లేలు౯. 82

కం. చేరలకు మీాఱుకన్నులు
బారెఁడుకీల్జడయు బొమ్మ ♦ పట్టుకుచముల్
జేరజముల నారజముల
నీరజముఖు లెనయె దాని ♦ నీటుకు" ననిన౯. 83

చ. బలిమిని గంధమాని నొక ♦ ప్రక్కకుఁ ద్రోచి విభాండకుం డను౯
"నెలఁతలమేలుబంతి హరి♦ణీహరిణాక్షి యె యాలతాంగి దాఁ
గిలకిలనవ్వుచు౯ దివిరి ♦ కిన్నరపూటుచు వచ్చుముచ్చటల్
కులుకులు పావురాలపలు♦కుల్ బెళుకుల్ మఱి కోటిసేయవే? 84

చ. పెదవిని వింతకావి నును♦పెక్కునకీల్జడకీవి కల్వలన్
జెదరఁగఁజేయు కన్నులును ♦ సిస్తగు జక్కవ నేలుచన్నులన్
మదకరినేలు నెన్నడలు ♦ మల్చినరీతిని నొప్పు నున్దొడల్
ముదముగఁ జూచినంత నల ♦ బోటికి జోటులు సాటి లేరెటన్. 85

ఉ. దాని యొయ్యారపున్ సొగసు ♦ దాని మిటారి కటారి-చూపులున్
దాని కడానిమేనిజిగి ♦ దాని చనుంగవలో పటుత్వమున్
దాని గళంబుఠీవియును ♦ దాని కరంబుల సోఁగ వీఁగెయున్
దాని శిరోజకాంతియును ♦ దానికిఁ గాని మ ఱెందు లే దహో". 86

కం. వార లిటుపల్కుపల్కులు
సైరింపక కౌశికుండు ♦ జడముడివీడన్
దూరంబున జపమాలికఁ
బారంగా వైచి యమర♦పతి కభిముఖుఁడై. 87

ఉ. "అనికచేసి పల్కెదహా♦హో, కసుమాలపుఁ బంజలంజెలన్
గానకళావిశారద మొ♦గానఁ గళానిధిఁబోలుచాన యా
మేనక యుండు దానిజిగి♦మే నకలంకసువర్ణకాంతికిన్
దానక; యింతి విభ్రమవి♦తానక మచ్చెరువిచ్చు నిచ్చకున్. 88

ఉ. కన్నులు చేరలన్ గొలువఁ ♦ గాఁదగుఁ గా నరపేద చన్నులా
కిన్నరకాయలంగెలుచుఁ ♦ గీల్జడబారకు మీఱు మోము క
ప్పన్నమచందమామ యొక ♦ పోలిక వాలికతూపు చూపు నా
కన్నులయాన, దాని కెన ♦ గాన జగాన మొగానఁ బల్కెదన్. 89

కం. భూమియు నాకాశంబును
గామినికటిరుచికిఁ గాను♦కాంతికి సాక్షుల్
పామును బట్టెద నే నా
భామిని నూఁగారు కెందుఁ ♦ బ్రతిలేదనుచున్. 90

చ. వదలనినిష్ఠ మీఱఁగఁ ద♦పంబున వర్తిలు మేము సైతమున్
మదిమదిదానితోఁ దగిలి ♦ మానము మౌనము నేటిపాలుగా

నదెయిదె జేఫుమా పసుచు ♦ హాయనముల్ [1]పడి యుంటి మన్నచో
మదవతి రూపరేఖలను ♦ మాటికి మాటికి నెన్న నేటికిఁ?." 91

చ. అనుటయు మాండకర్ణిముని ♦ "యంద అటుండఁగనింపు మెండుగా
జననుత కామజన్య సహ♦జన్య సరోచి ఘృతాచి యున్నత
స్తనకటిభార తార వని♦తాజనతానుతనామ హేమ ర
త్యనుపమలాలసాలస మ♦దాలస యిప్పరి పంచరత్నముల్." 92

కం. నావిని పరాశరుం డను
"నీ వేలుపుఁ జెలులు చిలువ♦యింతులు మర్త్య
స్త్రీవితతి దాశకన్యక
లావణ్యముఁ బోలలేరు ♦ లక్షాంశంబున్." 93

ఉ. మాటలు వేయు నేమిటికి ♦ మన్మథమోహనవిద్యయైన యా
పాటలగంధియూరు లల♦బంగరుబొమ్మ వెడందకన్ను లా
గాటపుగబ్బిగుబ్బెతచొ♦కాటపు నెన్నుదు రెన్ని చూచుచో
నేటికి రంభ యాహరిణి ♦ యేటికి నాశశిరేఖ యేటికిఁ? 94

శా. ఫాలక్షోణి చెమర్పఁ గౌను బెళుకన్ ♦ బాలిండ్లు వొంగార దో
ర్మూలంబుల్ దళుకొత్త నూరురుచి సొం♦పుల్ గుల్క నేత్రప్రభల్
మీలం దోలఁగ నేటవాలువగ న♦మ్మీనాక్షియా యేటిలో
నేలేలో యని పాడు చోడఁగడపే ♦ యింపొక్కటే చాలదే?" 95

సీ. "అంజనాసతిఁ బోలు♦కుంజరగామిని
కలుగునే" యనె మరు♦ద్గణవిభుండు
"తప్పమాట లివేల ♦ దారుకావనినుండు
నతివలే యతివ" లం♦చనె హరుండు
"చాలించవయ్యా, సృం♦జయునికూఁతురి కెన
గారు పోపొ" మ్మనె ♦ నారదుండు
"శరవణంబునను గొం♦దఱుకాంత లున్నారు
వారు మీసర" మని ♦ వహ్నిపలికె

[1] పా. 1, పది

తే. గీ. మఱియు సభలోని మునులును ♦ సురలు నృపులు
దారుచూచిన చెలుల వే♦ర్వేఱఁ బొగడి
"రంత రంతామెఁగద మహా♦రాజసభ"న
టంచుఁ గంచుకి వారల నమరబెట్టె. 96

కం. అత్తఱిఁ బురూరవుం డను
"మెత్తురె యొకపాటిదాని ♦ మిత్రావరుణుల్
పుత్తడిబొమ్మకు గుమ్మకుఁ
జిత్తజుచార్వసికి నూర్వ♦శికి సరిగలరే?" 97

కం. ఆరాజరాజనందనుఁ
డారాజుంజూచి "కొంటె ♦ లనుకొంటేనే
నారీమణి రంభారం
భోరుకు నూర్ రోసినట్టి ♦ యూర్వశి సరియే?" 98

కం. అనుటయుఁ జందురు మనుమఁడు
కనుదమ్ములు జేవురింపఁ ♦ గరకరిమీఱన్
ధనరాజకుమారకునిన్
గనుఁగొని యిట్లనుచుఁబలికెఁ ♦ గాంతాళముతోన్. 99

కం. "ఉండ్రా, యక్షాధమ, నీ
తండ్రిం గని తాళుకొంటిఁ ♦ దగఁ గాకున్నన్
తీండ్రింబగు కత్తిని నీ
జీండ్రిపు నాలుకదళంబు ♦ ఛేదింతుఁ జుమీ!" 100

చ. అనినఁ గుబేరనందనుఁ "డ♦హా"యని పెట్టుగఁగేక వైచి క్రో
మ్మనమినలీను కప్పజిగి♦మీసముపై జెయివైచి "రోరి ఛీ
చెనఁటి, గరాస, యీసభను ♦ జెప్పినటుల్ మఱి నీవు చేయకుం
డిన విడ రాచకోఁచ, ధగి♦డీ!" యని దిగ్గనలేచి వీఁకతోన్. 101

మ. రమణీరత్నము రంభఁ జూడ బురసా♦రంగున్ జెలంగున్ నెఱా
కొమరుం దుప్పటి కాసెగా బిగిచి జ♦గ్గుల్ మీఱు గ్రొం బైరుమాల్

జముదాడింబరుఁజంది యేది మఱి రా♦జా, లెమ్ము వాల్గొ"మ్మనన్
బామ లల్కన్ ముడివెట్టి వీరరసవి♦స్ఫూర్తిన్ విజృంభించుచున్. 102

కం. "రూకలకోమటికొడుకా,
పోకలఁ బోమెదవదేర, ♦ పోరా పోరా,
నీకున్ మత్తే కొరడా
చేకొని కొట్టింతుఁ గొంకె ♦ చెనఁటి గరాసా! 103

కం. "మొగమున మీసముఁ గలిగిన
మగవాఁడైతే కడిందిమగఁటిమి మీఱన్
తెగఁబడిపోట్లాడవలెన్
బిగువేమిర, రాచములుచ ♦ విడుతునె నిన్నున్.

ఉ. "పందగులామ, నీవు నొక ♦ బంటవె? గెంటనికిన్కతోడఁ బా
రందరి చిక్కటారిని గొ♦లారిక మంపిననాఁటి కెచ్చటన్
పొందుగ దాగియుంటివిర ♦ పోర, ధనంబులు గూడఁబెట్టు వాఁ
డెందును సంగరంబునకు ♦ నేర్పడి ప్రాణము దెంపుచేయునే?. 105

ఉ. "బంటుతనంబు లాడుకొని ♦ పారకు; రావణుచేతి పెట్టునన్
కంటికి నీరు గ్రిమ్మఁ గల♦కంబడిపారెను నీదుతండ్రి నీ
యింటను లేదు పౌరుష మొ♦కింతయు; బీరములేల చేతిక
త్తుంటకు కోడెకాఁడ! చురు♦కంటఁగ వెంటనె చెంపఁగొట్టెదన్." 106

చ. అని మొలవంక దుస్సి సమ♦రార్భటిఁ జావడిక్రిందికిన్ గుభా
లన దుముకన్ ధనేశసుతుఁ ♦ డట్లనె చేయ జయంతుఁ డిద్దఱన్
బనివడి రెండు బాహువులఁ ♦ బాయఁగఁ ద్రోయుచు "మీర లిర్వురున్
దనుజులమీఁద మార్కొని ప్ర♦తాపముఁ జూపుఁ" డటంచు నిల్పఁగాన్.

కం. "నీకేమి యాతఁ డాతఁడుఁ
బైకొని మార్కొనిన నిన్నుఁ ♦ బ్రార్థించిరటో
యీ, కొట్లాటలు దీర్పఁగ
నాకాధిపతనయ" యనుచు ♦ నారదుఁడనియెన్. 108

సీ. అపుడు విభాండకుం ♦ డాగ్రహంబున లేచి
బలిమిచేఁ దన కమం♦డలువుఁ గొట్టె
చెయిమించి మాండక♦ర్ణియుఁ జేతిదండంబు
పెళపెళాలనఁ ద్రొక్కి ♦ విఱిచివైచె
పోటుకునఁ బర్వత♦జటిలుండు జడచుట్ట
విదళించి యట త్రెంచి ♦ విసరివైచె
కండుమహాముని ♦ కడుఁగోపించుక
పడుపాటుగాఁ గక్ష♦పాల చించె

తే. గీ. క్రండ్సనెఱచేసి పటపటఁ ♦ బండ్లుకొఱికి
గోచు బిగఁగట్టి జందెముల్ ♦ కుఱుచబట్టి
అట్టహాసంబు లొనరించి ♦ యాడుఁగఱచి
మునులు గుంపులుగూడుక ♦ మొనసిరంత. 109

సీ. 'తారతమ్య మెఱుంగ♦లే రిందఱని' లేచె
గాధేయుఁ డంత లో♦కములు బెదర
'నీవేమి తెలిసి వ♦ర్ణించితో మేనక'
నని యాతని విభాండుఁ ♦ డదిమెఁగేల
'హరిణితోఁ దిరిగిన ♦ యడవిమెకంబ వీ'
వని కండు వతనిమే ♦ నవ్వళించెఁ
'గండుపుకేకాని ♦ కాదు పర్మ్లోచ'యం
చతని వెఱ దట్టె మ♦హర్షి యొక్కఁ

తే. గీ. డదియె పెదపెదమాటలై ♦ యలుకవాడమి
జడలు వీడఁగ వల్కలా♦చ్ఛాదనములు
జాఱ దండకమండలుల్ ♦ పాఱవైచి
గజిబిజిగఁ బోరుచుండ నా♦ఖండలుండు. 110

ఉ. "అచ్చరమచ్చెకంటులకు♦నై కడుహెచ్చిన మచ్చరంబుతో
విచ్చలుగాను మెచ్చగువి♦వేకము లెల్లను వెచ్చపెట్టి

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయ

రిచ్చుట దొమ్మిగూడఁ గల♦హించినఁ దేరుగఁడేలపుట్టు నీ
రచ్చ లణంచఁగా వలయు♦రా" యని యింద్రుఁడు చేయమఱ్చుచున్.

ఉ. గాధిజుఁ జేరి వేఁడుకొని, ♦ కండుమహామునికిం బ్రియోక్తులన్
బోధనచేసి, శక్తిసుతు ♦ పొంతకుఁ బోయి, విభాండకున్ "వృధా
గాథ [1]య"టంచుఁ బల్కి భయ♦కారి మునీంద్రుని వాదణంచి స
క్రోధుల మిత్రు సప్పతిఁ బు♦రూరవు యక్షుఁ దాళఁ బట్టుచున్. 112

కం. "ఏకాంత ఎవరి కితవో
యాకాంతను వారు పొగడు ♦ టదియుక్తం బే
మీకేల వాదు మీలో
'లోకోభిన్నరుచి' యనెడు ♦ శ్లోకమువినరే." 113

చ. అనుటయు నొక్కతాపసుఁ "డ♦హా! పదివేలయినా తిలోత్తమే
వనిత" యనంగ, వేఱొకఁడు ♦ "వామ" యనంగ, నొంకఁడు "చిత్రరే
ఖ"న మఱికొంద ఱందుఁ "బద♦హాటక మాలిని భీమ పుండరీ"
కన, వెసఁ బుట్టెఁబెట్టు కల♦హంబులు నారదుఁ డుబ్బియార్వఁగన్. 114

కం. "రాజానుజుతో ధర్మో
నా జను లనుకొందు రిగాన ♦ నవ్యవ్రతిభన్
మాజగడముఁ దీర్పఁగను బి
డౌజా, నీవె"యని మౌను♦లందఱు వేఁడన్. 115

కం. "నలువగల సృజించిన య
న్నలువ గఱఁడు నిర్ణయింప ♦ నలినాక్షుల మి
న్నలువగ లటపోవుద"మని
నలువగలన్ శిఱిమెఱియ ♦ నగరిపుఁ డంతన్. 116

చ. ఉఱుముల బండికండ్లరొద ♦యొప్పగు వాల్మెఱుపుం బతాకలున్
చిఱుమెఱుపుం ధ్వజంబులును ♦ జేరుబలాకలబారు చామరల్

పా. 1. యి"దంచు

శరమణిచాపముల్ వెలయ ♦ సొరగు నభ్రరథంబు నెక్కి భా
సురసురదుందుభుల్ మొఱయ ♦ సూరెల సూరులు సన్నుతింపఁగన్. 117

సీ. గంధర్వ లోకవంశ ♦ గాంధారపంచమ
బంధురగాంధర్వ♦పటిమఁ జూపఁ
జారణు లోకకేళి ♦ ఘోరణుల్ మీఱఁ గై
వారముల్ సారెకు♦సారెఁ జేయ
నచ్చర లోకచాయ ♦ హెచ్చుకోపుల మెచ్చు
లచ్చెరువొగాఁగ నా♦ట్యములు సలుప
సంయము లోకయిక్క ♦ సామ జయస్తోమ
నామాభిరామమం♦త్రములు బొగడఁ
తే. గీ. త్రిభువనైకాధిపత్యంబుఁ ♦ దెలుపఁజాలు
గొప్పముత్తెంపు జంపుల♦గొడుగునీడఁ
దరుణు లిరుగడఁ దెల్లచా♦మరలు వీవ
వెడలె జేజేలయెకిమీఁడు ♦ వేల్పువీడు. 118

కం. కనవులు మేసియు నని మొన
ననువులఁ బాసియు విరోధు ♦ లలయంగ యశో
వసువులగు వసువు లుజ్జ్వల
వసువులొలయ వెడలిరపుడు ♦ వాసవుమోలన్. 119

మ. కుడిగోత్రుల గుబ్బచన్నుగని సి♦గ్గుల్ గుల్కు డాకంటితో
నెడదా కీల్జడపాటుఁజూచి పులకల్ ♦ హెచ్చంగ ముప్పాన్నెప
చ్చడమొప్పన్ నెలవంకతోఁ గనకభా♦స్వన్నాగభూషాళితో
మృడులేతెంచిరి వేడ్కఁ బద్మభవునిన్ ♦ వీక్షింప జంభారితోన్. 120

తే. గీ. తరణికిరణంబు లచ్చర♦మెఱుఁగుఁబోండ్ల
మెఱుఁగుసొమ్ముల కొకవింత ♦ మెఱుఁగు వెట్ట
బారసూరులు సలిపిరి ♦ బారు సూరు
లాగమంబుల నుతియింప ♦ నాగమంబు. 121

చ. అల వినువాక కుందనపు ♦ టందపుఁదామరతావిఁ గుల్కుచున్
సోలయు మరుత్కుమారకులు ♦ సొంపుమెయిన్ వెనువెంట నంటఁగా
నలకలు వీడఁ గౌను లసి♦యాడ సురాంగన లేఁగుదెంచి రు
త్పలశరుఁ దూర్ధ్వలోకముల ♦ పైని గుడించిన యమ్ములో యనన్. 122

కం. నగరిపుఁ డివ్విధమునఁ జని
నగరీతివిశాలసాల♦నయనోత్సవదన్
ప్రగుణిత నవరత్న ధగ
ద్ధగితన్ వాగ్జాని రాజ♦ధానిం గనియెన్. 123

సీ. ఏప్రోలు వాణీవ♦రేధితాశోకంబు
శోకంబు మోదంబు ♦ సుడియ దెందు
ఏపురి రవికోటి♦ఘృణియుతాభోగంబు
భోగంబు మోక్షంబు ♦ పొసఁగునెందు
ఏపురం బంబర♦శ్రీపరమాకల్ప
మాకల్పము వసింతు ♦ రార్యులెందు
ఏపూర్మతల్లి య♦హీనతరానంద
రానందదఘకర్మ♦రతుల కెందు

తే. గీ. సంతతవసంత సరసర♦సాలసాల
ఫలరసాలోలకీరాది ♦ పత్త్రిజాల
గదితఋగ్యజుషంబు ని♦ష్కల్మషంబు
నగుచు నవ్వీడు జోడులే ♦ కలరు నెపుడు. 124

చ. వరజగదండభిత్తికల ♦ వన్నియకోట బహిస్థితాంబువుల్
పరిఘ లతఃపరప్రకృతిఁ ♦ బాదమహావనదుర్గమై తగన్
కరమరుదారు నేపురము ♦ కామరుషాపరుషారికోటులన్
దరియఁగనీయ దన్నలువ ♦ నాల్గుమొగాలఁ బరామృశింపఁగన్. 125

శా. ఆలోకంబునఁ గోటిసూర్యనిభ ది♦వ్యాస్థానమధ్యంబునన్
శ్రీలింపొందు చిరత్నరత్నవిలస♦త్సింహాసనాగ్రంబునన్

బాలాదిత్యమహత్సహస్రవళయుక్పద్మోజ్జ్వలత్కర్ణికా
హేలాసృష్టజగత్త్రయుండు కొలువుండెన్ ధాత చేతోధృతిన్. 126

సీ. క్షణకళాఘటికాదికాలంబు సాకార
మై గడియార మందంద పల్క
గ్రహతారకారాశిగణము లల్లనఁ జేరి
పంచాంగదినశుద్ధిఁ బల్కరించ
సకలదిగ్దేవతల్ సభికుల నెల్లను
జోటులెఱింగి కూర్చుండ ననుప
పంచభూతంబులు ప్రణమిల్లి యే సృష్టి
నేమించునో యని మోముఁ జూడ

తే. గీ. వేదములు వందిజనములై వినుతిసేయ
శాస్త్రములు వేత్రపాణులై సంచరింపఁ
జెలఁగి కొలువున్న త్రైలోక్యసృష్టికర్త
నగరివాకిట నిజవాహనంబు డిగ్గి. 127

కం. ప్రతిహారి తోడరా న
ప్రతిహారివిభూతి మెఱయ నమ రేందుఁడు దా
శతధృతిసన్నిధికిం జని
నతిచేసి సమున్నతాసనంబున నుండెన్. 128

ఉ. సారసపత్రనేత్ర విలసన్నవనీరదగాత్ర పావనో
దారచరిత్ర కంసమురదానవజైత్ర రమాకళత్ర శం
పారుచినేత్ర బోధరసమాత్ర పృథాసుతమిత్ర భక్తహృ
న్నీరజబాలమిత్ర వరనీరజపత్రపవిత్రకీర్తనా! 129

కం. కస్తూరీతిలకాంకిత
నిస్తులముఖచంద్ర వదననిందితచంద్రా
అస్తోకద్యుతివిస్తృత
కౌస్తుభమణివక్ష విమలకమలదళాక్షా! 130

స్రగ్విణీ

వారణాధీశదు♦ర్వార ధీవారణా
ధారణా యోగిహృ♦ద్ధ్యానసిద్ధారణా
కారణశ్రేణికా♦కల్పనా కారణా
చారణక్షేమవై♦శాల్య దోచ్చారణా. 131

—♦ గద్య ♦—

ఇది శ్రీమత్పాండ్య మండలాధీశ్వర శ్రీవిజయరంగ చొక్కనాథ మహీనాథకరుణాకటాక్ష సంపాదిత గజతురంగ మాందోళికా ఛత్ర చామర విజయకాహళ భూరిభేరీబిరుదధ్వజ ప్రముఖ నిఖిల సంపత్పారంపరీసమేధమాన సముఖ మీనాక్షీనాయక తనూభవ శ్రీమీనాక్షీదేవీ కటాక్ష లబ్ధకవితాసాంప్రదాయక వేంకట కృష్ణప్పనాయక ప్రణీతంబైన యహల్యాసంక్రందనంబను మహాప్రబంధంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

అహల్యాసంక్రందనము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీకనకవిమానాంతర
కాకోదరరాజతల్ప ♦ కలితాపేక్షా
శ్రీకనకాంగీప్రేమ ధు
రాకలితవిశాలవక్ష ♦ రంగాధ్యక్షా ! 1

వ. అవధరింపుము. 2

కం. ఆయెడ నవ్వలికథ సా
ఖ్యాయతి జనమేజయుండు ♦ కరుణింపుమనన్
ధీయుతవర్యుండు వై శం
పాయనుఁ డిట్లనుచుఁ బలికెఁ ♦ బరమప్రీతిన్. 3

ఉ. ఆమెయిఁ జిన్నినవ్వు వద♦నాబ్జనివాసినియైన చానకున్
గోమలకాంతి యింత మెఱుఁ♦గుల్ ఘటియింప విరించి యిట్లనున్
"సేమమె నీకు సర్వసుర♦శేఖర ! భద్రమె దేవకోటికిన్,
ధీమహితుల్ మునుల్ సఖులె, ♦ నీ విటువచ్చినదేమి?" నావుడున్. 4

ఉ. "స్వామికటాక్షవీక్ష లని♦శంబును గల్గుటఁజేసి యేమెయిన్
సేమమె మాకు సర్వసుర♦శేఖర! నే నొకప్రశ్న చేసెదన్
నీ మును సృష్టిసేసిన య♦నేకవిధ ప్రమదాజనంబులో
నేమదిరాక్షి చక్కనిది ♦ యేర్పడ నానతియిమ్ము" నావుడున్.

కం. మోమునఁ జిఱునవ్వొలయఁగఁ
దామరచూ లనియె నముచి♦దమనునితోడన్
"నామనసుకు సరిపోయిన
భామామణిఁ గాన నీప్ర♦పంచములోనన్.

సీ. "రంభ యెన్నఁగ జడ♦ప్రాయ యూర్వశి నల్పు
జీవంబు లేనిది ♦ చిత్రరేఖ
వామన పొట్టిది ♦ వక్రాంగి శశిరేఖ
హరిణియటంటిమా ♦ యడవిమెకము
గానుగరోల్ చాయఁ ♦ గను నతిలోత్తమ
పగలు చూచినచో న♦భాస తార
ధాన్యమాలిని మోము ♦ దర్శించిన ఖరంబు
పాండువుమేనిది ♦ పుండరీక

తే. గీ. నాగకన్య లటంటిమా ♦ నడలు కుంటు
తక్కువారలచందంబుఁ ♦ దలఁపనేల
ముజ్జగంబులలో నున్న♦ముదితలందు
నొచ్చె మొకయింత లేనిది ♦ యొక తెలేదు!.

సీ. "కన్నులైతే సరే, ♦ కన్నవిన్నదిగాని
మించుఁదళుక్కులు గుమ్మ♦రించవలదె!
చన్నులైతేసరే, ♦ స్మరరాజ్య పట్టాభి
షేకకుంభంబులై ♦ చెలఁగవలదె!
వదనమైతేసరే, ♦ వరమనోహర్షాబ్ధి
శరదిందుబింబమై ♦ మెఱయవలదె!

రూపమై తేసరే, చూపరకనులకు
నిర్వాణసౌఖ్యంబు నింపవలదె
తే. గీ. కాంతయైనంత సరియె నిష్కాముఁడైన
మౌనివరుఁడైన మరునిబంటుగాఁగఁ
జేయఁగలవె యిటువంటి చిన్నిచాన
ముజ్జగంబులలోఁ గాన బుధనిధాన! 8

మ. "కుసుమస్త్రై యొప్పులకుప్పయై తనువునం గోరంత యొచ్చెంబు లే
నిదియై నొవ్వని జవ్వనంబు గలదై నిద్దంపుటొయ్యారియై
మదనోజ్జీవితయై గరాగరికయై మాణిక్యపుం బొమ్మయా
మదిరాక్షిన్ సృజియింతునే నొకతె మన్మాహాత్మ్యమున్ జూడుమా!"

కం. అనిపలికి పద్మగర్భుఁడు
తనగురుఁ డగు బద్మనేత్రుఁ దలఁచి ప్రయత్నం
బొనరఁ జతుర్దశలోకీ
వనితాజనతాతిశయిత వైఖరి యెసఁగన్. 10

సీ. చందురులోమైల జలజంబులో దువ్వ
యూడ్చి పోఁద్రోచి రెం డొకటిసేసి
అరుణాశ్మకాఠిన్య మమృతపాంసుగుణంబు
నుడిగించి యారెంటి నొకటిసేసి
అరులజో డెడయించి గిరులపరితాపంబు
పెకలించి యారెంటి నొకటిసేసి
యిభతుండచాంచల్య మిల ననంటులజాడ్య
మొడిచి యారెంటిఁ దా నొకటిసేసి

తే. గీ. కులుకునెమ్మోము కెమ్మోవి గుబ్బచన్ను
లరిదియూరులు నిర్మించి యంగజునకు
వింతకైదువుగా నొక్క దంతిగమన
నబ్జభవుఁడు సృజించె నహల్య యనఁగ. 11

వ. ఇట్లు నిర్మించిన. 12

ఉ. అంబుజగంధి చక్కఁదన ♦ మల్లనఁ గన్గొని విస్మితాత్ముఁడై
యంబుజనేత్రుఁ డప్పుడు త్రి♦యంబకభావముఁ గోరె నాతఁ డ
ష్టాంబకలీలఁ గోరె మది ♦ నాతఁడు గోరె సహస్రలోచన
త్వంబు నతండనంతన ము♦నత్వముఁ గోరె మఱేమి చెప్పఁగన్. 13

చ. వనితనుగాంచి రంభ తల♦వంచెఁ, దిలోత్తమ మోము నల్లచే
సెను, శశిరేఖ లోఁగమలెఁ,♦జేష్టలుదక్కెను జిత్రరేఖ, కాఁ
కనొగిలె హేమ, మైమఱపు♦గాంచె మదాలస, తగ్గఁజెందె వా
మన, కరఁగెన్ ఘృతాచి, యవి♦మానత మేనక గాంచె నెంతయున్. 14

సీ. రాజయోగారంభ♦రతులైన యతులైన
వదనంబుఁగని పార♦వశ్యమొంద
వరకుండలీంద్రభా♦వనులైన మునులైనఁ
జికురపాశముఁగాంచి ♦ శిరము లూఁపఁ
బద్మసనాభ్యాస♦పటులైన వటులైనఁ
బదకాంతిఁగన్గొని ♦ ప్రస్తుతింప
నిర్గుణపరతత్వ♦నిధులైన బుధులైన
నవలగ్నలతఁగాంచి ♦ యాసఁ జెంద

తే. గీ. వినుతసకలాగమాంతవా♦సనలుగన్న
ధన్యులైనను నెమ్మని♦తావిఁ గోర
నలినసంభవుకడ నిల్చె ♦ నయనవిజిత
ముగ్ధసారంగి యాజగ♦న్మోహనాంగి. 15

ఉ. బాలకురంగనేత్రి నునుఁ ♦ బల్కులకున్ విరివింటివానిబా
బాలకువాదు పెన్దొడల ♦ బంగరురంగుమెఱుంగు లంటికం
బాలకు రాదు నెమ్మొగము♦బా గలపున్నమచందమామ దం
బాలకుమీఁదు దానిసరి♦బాలిక లేదు జగత్త్రియంబునన్. 16

కం. కుందరమా దంతావళి
మందరమా చన్నుఁదోయి ♦ [1]మైజగ్గుజగా
హాందరమా యాభామిని
ముందర మానినియుఁ గలదె ♦ ముజ్జగములలోఁగా. 17

ఆ. వె. తూపు రూపుమాపుఁ ♦ దొయ్యాలి నునుజూపు
సోముగోము నోము ♦ భామమోము
కెంపుసొంపు నింపు ♦ శంపాంగియధరంబు
గారు సౌరు దేరు ♦ కలికినడలు. 18

ఆ. వె. లతల వెతలఁబెట్టు ♦ లలితాంగినును మేను
కలువఁ గెలువఁజాలుఁ ♦ జెలువచూపు
శుకము మొగముఁ గొట్టు ♦ సుకుమారిమాటలు
దరముఁ దఱుము లీలఁ ♦ దరుణిగళము. 19

సీ. గిండ్లుగా గజనిమ్మ ♦ పండ్లుగా బంగారు
చెండ్లుగా నింతిపా ♦ లిండ్లు దనరుఁ
గావిగా నమృతంపు ♦ బావిగా రుచిఁ దేనె
క్రోవిగా నలివేణి ♦ మోవి దనరు
రూపుగా మరుచేతి ♦ తూపుగా సిరులకుఁ
బ్రాపుగాఁ బూఁబోఁడి ♦ చూపు దనరుఁ
గుల్కుగాఁ గపురంపుఁ ♦ బల్కుగా రాచిల్క
కల్కుగా లతకూన ♦ పల్కు దనరు

తే. గీ. తమ్ములనుకొనుఁ దమ్ములఁ ♦ గొమ్మ ముఖము
సరులు నీలంపుసరులకుఁ ♦ దరుణికురులు
వింటికొనలకు సమము వా ♦ ల్గంటి బొమలు
వర్ణితములౌనె శ్రీ లింతి ♦ కర్ణములకు. 20

పా. 1. నిగ్గు

సీ. పల్లవమ్ముల కాంతి♦నెల్ల వమ్ముగఁ జేయు
కామినీపాదపం♦కజము నిజము
తామేలుసొగసు న ♦ న్నేమేలు ననిమించు
బింబాధరీప్రప♦దంబుడంబు
వరిపొట్టకట్ట లా♦వరిపొట్టని తలఁచు
కలికిపిక్కలరంగు ♦ కలహారంగు
రంభ మైపట్ట లా♦రంభమంద విదుల్చు
తొయ్యలిబంగారు ♦ తొడలుకడలు
తే. గీ. చిలువబాగారు నయ్యారె, ♦ చెలువయారు!
త్రొలుకనాకాశతులకొను ♦ చెలియకొను
లలితపున్నాగముసనాభి ♦ లలననాభి
కనకలికుచంబు పరబాలి♦కాకుచంబు. 21

కం. వరమా కరతల, మిందీ
వరమా కనుదోయి, హంస♦వరమా నడ, ని
ల్వర మాచెలిఁగన మరుదే
వరమాయగఁ దనరె లోక♦వరమా యనఁగన్. 22

కం. కరమా నునుదొడ, దర్వీ
కరమాజడ, జంఘ మే ల్మ♦కరమా, చపలా
కరమా తనులత, కమలా
కరమా చెయి, చెలిని ధర సు♦కరమా పొగడన్. 23

చ. కినిసి కుచాననాంగరుచి ♦ గిన్నెలతో నెలతో లతోన్నతిన్
ఘనకచ కంఠ రూపములు ♦ కందరమై దరమై రమైక్య మై
గొనబగు వాక్కటీక్షలటు ♦ కోయిలకో యిలకో లకోరికో
వనితనొసల్ వళుల్ నడుము ♦ బాలహరిన్ లహరిన్ హరి న్నగున్. 24

కం. గోరస మాపల్కులరుచి
సారస మామోముఖవిలాస♦సంపద మరుచే

నారస మాపీక్షణ మళి
కౌరస మాకేశపాశ మబ్జాననకున్. 25

శా. బంతే చన్గవ నిగ్గు మేనురుచిపో ల్పన్ జాళువామేలుడాల్
దొంతే కన్నులధాళధళ్యరుచు లెంతో కల్వకున్ జూడ మేల్
బంతే కంతునిపంతినేలునడలున్ బాగైన యాభామకున్
ఎంతేలేదు సమాన మెంచుటకుఁగా నీరేడులోకంబులన్. 26

సీ. తనుసృజించినబ్రహ్మ తనయంద మీక్షించి
తన్మయత్వము నొంది తత్తరింప
నైష్ఠికులైన సనత్సుజాతాదులు
మది జల్లుమన హరిస్మరణసేయ
నధ్యాత్మవిజ్ఞానులైన సన్యాసులు
పరవశులై గగుర్పాటుఁజెంద
వాణియు నప్సరోవనితాజనంబులు
'మగవారు కామైతి' మని తలంప
తే. గీ. ముద్దుముంగురుల్ కొనగోట దిద్దుకొనుచుఁ
దెలివిచూపు లకాలచంద్రికల నీన
నడలుగని ధాతతేజీలు జడనుపడఁగ
బాల్యయావనకల్య యహల్య యొప్పె. 27

సీ. 'అమృతాశనాధిపత్యము చెల్లునా దీని
యధర మానక' యంచు నమరవిభుఁడు
'దక్షిణనాయకత్వముపోలునా దీని
రతులఁ దేల్పక' యంచు రవిసుతుండు
'నవరసరసికత హావణించునా దీని
సారెఁ గూడక' యంచు శరధివిభుఁడు
'సార్వభౌమస్థితి నమకూరునా దీని
వెంట నంటక' యంచు విత్తవిభుఁడు

తే. గీ. నలఘుశతకోటికాంక్షలు♦నతనుదండ
భృతులు నంజనతృష లల♦కేహితములు
నిన్మడింపఁగ ననిమిష♦దృష్టులెరి
అంబుజభవోపలాల్య న♦హల్యఁజూచి. 28

సీ. కల్కిటాక్షంబు ♦ కల్గితేగద తాను
గుసుమాస్త్రుఁడ నటంచుఁ ♦ గుసుమశరుఁడు
కొమ్మవాతెఱతేనెఁ ♦ గ్రోలితేగద తాను
మధువు నౌదునటంచు ♦ మాధవుండు
నెలఁతముద్దుమొగంబు ♦ నిమిరితేగద తాను
ఘనకళానిధి నంచుఁ ♦ గమలవైరి
సుదతియూరుపుతావి ♦ సోఁకితేగద తాను
గంధవాహుఁ డటంచు♦గాలివేల్పుఁ

తే. గీ. దలఁచి రచ్చట సిద్ధగం♦ధర్వయక్ష
చారణాదులు దత్కాంతి♦పూరవార్ధి
మగ్నులై చిత్రరూపుల♦మాడ్కినుండి
రంత శచికాంతుఁ డెంతయు ♦ నాత్మలోన. 29

మ. ఎలమించుక్ దులమించు హేమలతయో ♦ యీరేడులోకంబులక్
వలపించందగు కామదివ్యకళయో ♦ వాంఛక్ ద్రిలోకీనృగు
త్పలనీహారమయూఖరేఖయొ జగ♦ద్భాగ్యంబె యీరూపమై
లలిఁ [1]గన్పట్టెనొకాక యింతులకు నీ ♦ లావణ్యముక్ గల్గునే?. 30

ఉ. డంబులు శైలశేఖరవి♦డంబులు దీనికుచంబు లెన్న నో
చ్చెంబులువల్కుఁ గుందనపుఁ ♦ జెంబుల, నిద్దపుటద్దముల్ గపో
లంబులు, నీలమేఘపట♦లంబులు పెన్నెరు లౌర, యౌర యా
యంబుజగంధి రత్న మిల♦యందలి సుందరులందు నెంచఁగక్. 31

పా. 1. గన్పట్టను

శా. రేరాజున్ నగుమోముతో వనరుహ♦శ్రీఁ గేరు కందోయితో
బారన్ గొల్వఁగవచ్చు పెన్నురముతో ♦ బాగైన నెమ్మేనితో
'నీ రాజెవ్వఁడు సానురాగమున న♦న్నే చూచుచున్నాఁడు మే
లౌరా సోయగ'మంచు జిష్ణువు నహ♦ల్యాభామయున్ గన్గొనెన్. 32

కం. అప్పుడు పూర్వోక్తకుప్పతి
తప్పక యత్తరుణిఁ జూచెఁ ♦ దరుణీమణియున్
తెప్పల నార్పక చూచెన్
గుప్పెన్ మరుఁ డిద్దఱన్ ల♦కోరులచేతన్. 33

కం. జగముల నన్నిటి నేలుచు
నగణితసౌందర్యవిక్ర♦మైశ్వర్యములన్
బొగడొందెడు తనకంటెను
మగువకుఁ దానట్టి వేఱ ♦ మగఁడుం గలఁడే. 34

చ. అని తనుఁజూచి తోడనె య♦హల్యను గాంచి సభాసదావళిన్
గనుఁగొని తాను వేఁడునెడఁ ♦ గాదనఁడంచు సురేంద్రుఁ డిట్లనున్
"వనరుహగర్భ మీమహిమ ♦ వర్ణనసేయఁ దరంబె యద్భుతం
బనుపమ మక్షిభాగ్యఫల♦మై తగు సృష్టి యొనర్చి [1]తింతలోన్. 35

ఉ. చక్కఁదనాలకుప్పయగు ♦ చక్కెరబొమ్మను సృష్టిచేయుటే
యెక్కువగాదు దీని మది ♦ కింపగు నాథుని నిర్ణయించినన్
జక్కని తారతమ్యములు ♦ సర్వ మెఱుంగుదు వైనఁ దెల్పెదన్
దక్కొరు లెవ్వరుం[2]గలరు ♦ తన్వికి నేనొకరుండు దక్కఁగన్. 36

కం. నరులన్ గిన్నరులన్ గిం
పురుషులఁ జారణుల సిద్ధ♦పురుషుల ఋషులన్
బరికింపుము వీరలలో
విరిబోఁడికిఁ దగినవాఁడు ♦ వీఁడని చెపుమా! 37

పా. 1. రింతలోన్. పా. 2. దగరు

ఉ. ముందుగ నేను వేడితిని ♦ మున్నుగ నే నినుఁ బ్రశ్న సేయఁగా
నిందుముఖిన్ సృజించితివి ♦ యెవ్వరికిన్ బనియేమి దేవరా
యిందిరవోలె బాల ననుఁ ♦ జెందుటయుక్తము జాతిరత్నముల్
కుందనమున్ ఘటించినఁ ద♦గున్ మఱియొక్కటి యొప్పియుండునే.'' 38

కం. అనుటయుఁ బకపకనగి య
వ్వనజజుఁ డను "నీకు నీవె ♦ వర్ధించుకొనన్
జనునే యిప్పుడు నీ కి
వ్వనిత పొసఁగ దరుగు మగుడ♦వచ్చినత్రోవన్." 39

కం. అనిపల్కి యచటనుండెడి
మునులం గని వీరలెల్ల ♦ మున్నొక తోకతెన్
గొనియుందురు గౌతముఁ డొకఁ
డనఘుఁడు నైష్ఠికుఁడు వాని ♦ కర్హ మటంచున్. 40

కం. అక్షపదున్ భావితకమ
లాక్షపదున్ బిలిచి ధాత ♦ "యబ్జదళాక్షిన్
రక్షింపు మిది భవద్వ్రత
దీక్షకు శుశ్రూషఁజేయు ♦ ధృతమతి''ననుచున్. 41

ఉ. తేఁటిమెఱుంగుముంగురులుఁ ♦ దేటకనుంగవ లేఁతకొనులున్
వాటపుముద్దుమేనులును ♦ వట్రువచన్గవ గల్గువారిఁగా
నాటకుఁ బాటకున్ గవిత♦లల్లుటకున్ దిటమైనవారిఁగాఁ
బాటలగంధులన్ సఖుల ♦ బల్వుర నిచ్చి యహల్యకిట్లనున్. 42

కం. "మునికిన్ దినకరసమధా
మునికిన్ బరిచర్యసేయు ♦ ముదితాశయవై
ముని కింశుకవనికిం జను
మునికిన్ నీ కగుశుభంబు ♦ లుత్పలగంధీ!" 43

చ. అని పనివంచ మంచిదని ♦ యంచితభక్తి విరించికిన్ వచో
వనితకు మ్రొక్కి యక్కలికి ♦ వల్గువిభూషణభూషితాంగియై

మునిపతివెంట నేఁగె సురముఖ్యుని వీడ్కొని; యింద్రుఁ డయ్యహ
ల్యను మది నెంచియెంచి మరునమ్ము లురమ్మున దూస్సి పాఱఁగన్.

కం. అమరావతికిన్ వెసఁ జని
యమరావలిఁ బనిచి కుసుమితారామములో
నమరారిన పువ్వులశ
య్య మరాళీగమనఁ దలఁచి యాత్మగతమునన్. 45

ఉ. ఎన్నికలేల నీలమణు లెన్ని సరోజములెన్ని దొండపం
డ్లెన్ని దరంబులెన్ని గిరు లెన్ని మృణాళములెన్ని పొన్నపూ
లెన్ని యనంటులెన్ని దొన లెన్ని ప్రవాళములెన్ని రత్నముల్
చెన్నుగఁ గూర్చి యేర్పఱిచి చేసెను ధాత తదంగమాలికన్. 46

చ. మదనునిపొందుఁ గోరి రతిమానిని నోమిననోములెల్ల నీ
యదన ఫలించెనో యనఁగ నంగనగుల్ఫము లుల్లసిల్లుఁ ద
త్పదము లొనర్చి పద్మజుఁడు పాణితలంబు విదుర్పఁ జిందుత
త్పదమలకాంతిబిందులు రసాలకిసాలబిసప్రసూనముల్. 47

చ. మదవతిపాదముల్ దనకు మాతృసమానములంచు ధాత స
మ్మదమునఁ బూజచేసినసుమంబులనన్ నఖపంక్తి యొప్పగున్
మృదుగమనాగమంబు లెలమిన్ బఠియించి యుపన్యసించు చా
యఁ దనరు మంద్రనాదకల హంసకముల్ విలసిల్లు నింతికిన్. 48

చ. నవముగ మోముచంద్రుఁడు గనంబడి కప్పురతావిగుప్పెడిన్
రవికనె పిక్కటిల్లెను ఘనస్తనచక్రము లొప్పెఁదారకల్
నవిసెను బాల్యపుంజడదినంబు లటంచని జైత్రయాత్రకై
కవదొన లుంచె నిర్గముగఁ గంతుఁడనన్ జెలిజంఘ లొప్పగున్. 49

కం. ఊరుయుగం బనుపేరన్
బారెడుబంగారునీటివాఁకను రతియున్
మారుఁడును జిన్నిగరిగలు
సారుగ ముంచిరనఁ జెలికి జానువు లమరున్. 50

కం. కదలికలఁ మలినంబై
కదలికలఁ బొరలువిచ్చు ♦ కర్పూరంపుఁ
కదలికల నవ్వు శశిపా
కదలిక యూరుజిగి తెలిజ♦గాచల్వ రుచిఁ. 51

కం. కుందనపువు గెంటెనపూ
వందంబున ముద్దు గుల్కు ♦ నంగన వలరా
మందిరము చంద మెన్నఁగ
సౌందర్యపు మూలబొక్క♦సం బన నమరున్. 52

కం. కుందనపుతగడొ బంగరు
కెందమ్మిదళంబొ మిసిమి ♦ కేతకిరేకో
చందురుమెకముపదంబొ య
నం దగు కందర్పునగరు ♦ నారీమణికిన్. 53

కం. కలదని కొందఱు లేదని
యిలఁ గొందఱుఁ బలుక రెంటి ♦ కీరట్టుగ న
చ్చెలికౌను మధ్యమస్థితి
మలయుచునుం డట్లుగాన ♦ మధ్యంబయ్యెఁ. 54

చ. నలువగురోమరాజి యమునా♦నదివారి తదీయవీచికా
వళి వళులయ్యె నందు సుడి ♦ వర్తులనాభి తదంతరీప మ
చ్చెలియనితంబబింబ మటు ♦ చేరువ గన్పడునట్టి రాజనం
బుల పోటకట్టులుఁ మఱియుఁ ♦ బోవఁగ నాగెటిచాలు నొప్పగుఁ. 55

సీ. తమ్మిమొగ్గలు గాదు ♦ తారావళీహృద్య
శృంగారభంగి నె♦సంగుకతన
గజకుంభములు గావు ♦ కంఠీరవేంద్రావ
లగ్నభంగ్యై కఖే♦లనమువలన
జక్కవకవ గాదు ♦ సరసల నెలవంక
లుంచంగ యోగ్యమై ♦ యుండుకతన

శైలేంద్రములుగావు ♦ శైలేంద్రగర్వంబు
ద్రుంచునె మున్ను భ్ర♦మించుకతన,

తే. గీ. మున్నుశంకరుఫాలాగ్నిఁ ♦ బొనఁగఁబడిన
యతను బ్రతికించునట్టి ది♦వ్యామృతంబు
లనుచు బంగరుకలశంబు ♦ లనఁగవలయు
వనితకుచములు పొగడ నె♦వ్వరితరంబు? 56

కం. తరుణి కరద్వయసామ్యముఁ
బొరయన్ బ్రయోపవేశ ♦ మొనరించెఁ గుశా
స్తరణమునన్ గమలంబులు
ధరణిఁ గుశేశయపదంబు ♦ దానం బూనెన్. 57

చ. ధరణిని గంధరాహ్వయముఁ ♦ దాల్చి కుచాద్రితటోపరిస్థితిన్
దిరముగ నుండి క్రొమ్మెఱుఁగుఁ ♦ దీగెచెలంగఁగ మౌక్తికచ్ఛటా
భరణ మెసంగఁ గంబురుచి ♦ పాటిల మోహతమంబు నించి య
మ్మరునపుబంతి యింతికి సు♦మంగళమౌ గళమొప్పు మెప్పుగన్. 58

మ. సకలాభీష్టము లిచ్చునంచు సుమన♦స్సందోహముల్ నన్ను నా
యకరత్నంబని యెన్నునట్టి నను నా♦హా కొమ్మకెమ్మోవి యెం
చకయుండన్ గఠినంబటంచు ననుచిం♦తాభారమున్ మీఁదఁ దా
ల్చికదా వేలుపు మానికంబుగనియెన్ ♦ జింతామణీ నామమున్. 59

కం. పగడంబుడంబు వలదను
జిగురాకున్ రాకుమనునుఁ ♦ జెలివాతెఱ యా
వగలాడినాస యా సం
పగిమొగ్గన్ బగుల ద్రొక్కుఁ ♦ బగ[1]మగలీలన్. 60

ఉ. క్రొన్నెలవంకశంక లిడు ♦ కుల్కుబొమల్ గని యచ్చకోరముల్
పన్నుగ నొప్పు ఱెప్పల నె♦పంబునఁ జొక్కపుఱెక్క లార్చుచున్

పా. 1. మొగ్గతిలన్

కన్నులుగల్కి కన్నులయి ♦ కన్పడె నా జిగిడాలుఁ జూచి యా
కన్నులవింటిరాయఁడు జ♦గంబులు గెల్వఁగ డాలుఁగైకొనెన్. 61

కం. నాసా కాంచనకోశచ
కాసాదృగ్విభ్రమంబు ♦ కర్ణాటశ్రీ
భాసురమై చెలిమోము వి
భాసిల్లెన్ రాజరాజ ♦ పట్టాంచితమై. 62

చ. అలికచమోముఁ బోలను సు♦ధాంశుసరోజము లొక్కపుష్కర
స్థలమునఁ బ్రార్థనల్ సలుపఁ ♦ జంద్రుఁడు పొందెఁ బ్రసాద మంతలో
పల బహురాజపాన మధు♦పస్పరిశంబున యోగభంగమై
జలజమటుండెఁ గానియెడఁ ♦ జందురునిం గని సైఁచియుండునే? 63

ఉ. భామినియారు సూదిమొన♦పైని జనుంగవపోక లుంచి యా
పై మఱినిల్చి కంఠము త♦పస్థితి నబ్జత నొందె మోవియున్
దా మదిఁజూచి యబ్జతను ♦ దప్పక పొందె మొగంబు నట్లనే
యేమఱకబ్జతం బడసె ♦ నింపుగఁ గన్గవ చెందె నబ్జతన్. 64

చ. తొలి నవపత్రమై పటిమ ♦ దోఁపమిచే శతపత్రమై చలం
బెలయ సహస్రపత్రమయి ♦ యింతిపదంబులు దాఁకి తోడనే
దళములఁ బాసి రోసి బిస♦దండముఁ జెందెఁ గముండ లుత్తగన్
నలినము హంస సంగతి ది♦నంబునుగాంచు నభీష్టయోగమున్. 65

ఉ. మారుఁడు లోకముల్ గెలిచి ♦ మాతృగృహంబున నుంచె జైత్రతూ
ణీరము లన్నయట్లు తరు♦ణీమణిపాదయుగంబుమీఁద జం
ఘారమఁ జూడ నొప్పె నటు♦గాకయ హేమమయోరుకాండముల్
మీఱునె తత్సమీపమున ♦ మించి సమంచితశైత్యసంపదన్. 66

ఉ. అంబుజగంధి యూరువుల ♦ యందముతో సరిబోరవచ్చి హే
రంబు గజేంద్రహస్తము తి♦రంబుగఁ జెందెను దంతభంగ మ
య్యంబరదంతిరాట్కరము ♦ నభ్రిముఁ బట్టుక ప్రాఁకు దాని చే
తంబడు నంటికంబములఁ ♦ దార్కొనినం దలవంపు లౌఁగదా! 67

తే. గీ. చిన్నిపదముల హాలరేఖ♦చేత సీత
దీలుపడు కౌనుచేత వి♦దేహజాత
గోముమీాఱినకటిచేత ♦ భూమిపుత్త్రి
యనఁగ విలసిల్లు నయ్యింతి ♦ యతనుదంతి. 68

కం. కురులో యొమ్మగు తుమ్మెద
గఱులో చకచకితకాంతిఁ♦గనునీలపురా
సరులో యిందీవరపుఁ
విరులో యిరులోయనంగ ♦ వెలఁదికి నమరుఁ. 69

తే. గీ. తూండ్లు భుజములు జాళువా♦గిండ్లు గుబ్బ
లేండ్లుపదియాఱు నెన్నఁటి♦కెన్నటికిని
విండ్లు కనుబొమ లౌర, యీా♦వెలఁది వేడ్కఁ
బెండ్లియాడినఁగద నేను ♦ బెంపుగాంతు. 70

ఉ. మాయురె! తత్సమాన యగు ♦ మానినిఁ గాన జగంబులోన నా
హా! యిటువంటి చక్కఁదన ♦ మవ్విధి యెవ్విధిఁ జేయనేర్చెనో
హాయిరే! బాలచూపు తుద ♦ లక్కట జక్కడపుఁ మెఱుంగులై
నాయెద దుస్సిపారె రతి♦నాథుని యాధునికాస్త్రవైఖరిఁ. 71

సీ. మెలఁత మైజిగిఁ బోలు ♦ మెఱుపుఁ జూచెదనన్న
నింపొందఁ గందోయి ♦ యెదుట నిలదు
సఖిమోము సొబగొందు ♦ చంద్రుఁ జూచెదనన్న
మబ్బు నిబ్బరముగా ♦ మరుగువడెను
చెలిగుబ్బసరి జక్క♦వలను జూచెద నన్నఁ
బక్షపాతము గల్గి ♦ బైటఁ దిరుగు
మగువ యా రీమప♦న్నగముఁ జూచెదనన్న
బిలములోపల నుండి ♦ వెడలు టరుదు

తే. గీ. వనిత యవయవసాదృశ్య♦వస్తువులను
జూచియేనియు నొకపాటి ♦ సుఖముఁ బడసి

చింత మదిలోన నుపశమింయింతు ననిన
దానికినిసైత మాబ్రహ్మ తాళఁడాయె. 72

చ. తన కది కూఁతురాయె పుర దానవవైరికిఁ జెల్లెలాయె న
వ్వనధిసుతామనోహరుఁ డవాప్తసమస్తమనోరథుండు గా
న నది యలక్ష్మియే నొకఁడ నాతికి నర్హుఁడ నన్నటుంచి బా
పనిపరిచర్యకంపె నల బంగరుబొమ్మను బొమ్మ నేమనన్. 73

కం. కాముని చర్యల కగు చెలి
కా మునిచర్యలకునగునె యకటా మాధు
ర్యామలసాహితి రసికశి
ఖా[1]మణికినిగాని మడ్డిగానికిఁ దగునే? 74

తే. గీ. కమ్మవిల్కానియమ్ముల కుమ్మలించి
నెమ్మి నే వేఁడ నెమ్మది సమ్మతిలక
పొమ్మనియె ముద్దుపుత్తడి బొమ్మ నియక
బమ్మయే వాఁడు పెనుజాతిబొమ్మగాని. 75

చ. మునుకొని సిగ్గుతో నళికి మోమటు ద్రిప్పి కరాంగుళిద్వయం
బునఁ జుబుకంబు నెత్తి నును మోవిని గోఱిలినఁ నొచ్చె నొచ్చె నం
చని తనలోనఁ బల్కుచు ర వంతయుఁ గంతునిఁ దోపనీయకే
కనుఁగవ కెంపుసేయు నల కన్యను, గూడి చెలంగు టెన్నఁడో. 76

చ. మిసమిసలీను మొల్క చను మిట్టల కట్టిటు కేలుసాచఁగా
దుసికిల నట్టె మిట్టిపడి తొయ్యలి చెయ్యటుదోఱియ నెయ్యపుఁ
గొసరులఁ గుస్తరించి కొన గోటను బొక్కిలిఁ జీఱి మెల్లనే
యొసపరి నీవి కొగ్గుచు న యో కడువేడుక లందు టెన్నఁడో! 77

చ. చనుఁగవ ద్రేవఁ జూచినను స్వస్తికహస్తము చేతఁ గప్పుచున్
గొనబుగ ముద్దుపెట్టుకొనఁ గొంకుచు మోమటులిట్టుఁ ద్రిప్పుచున్
గనుఁగవ మూసి నాదు రతి కౌశలిఁ జూడక సిగ్గువెల్లిలో
మునుఁగుచు నుండు ముగ్ధయగు ముద్దులగుమ్మను జూచు టెన్నఁడో! 78

పా. 1. ఘణికే

సీ. సిబ్బెంపుగుబ్బలఁ ♦ జెనకనీయని సిగ్గు
చెనకినఁ బులక లెం♦చించు తమియు
కొమరైన వాతెరఁ ♦ గొఱ్ఱలనీయని లజ్జ
గొఱ్ఱలినచో మరుల్ ♦ గొలుపు వలపు
నెఱికొప్పు కెంగేల ♦ నిమురనీయనినాన
నిమిరిన వలపున ♦ నిలుచు ప్రేమ
బిగిపోకముడి యంట ♦ విడువనీయని ప్రీడ
యెనసిన [1]విడువక ♦ మనెడు తమక

తే. గీ. మొదను సమముగఁ బెనఁగొన ♦ హృద్యమైన
మధ్యమవయస్సుముద్దుగు♦మ్మయును నేను
నందనోద్యానవనసీమ♦లందుఁ గూడి
పొందికలచేత నానంద ♦ మొందు టెపుడొ? 79

చ. పలుకులలోనఁ బిక్కులొక ♦ పానుపునన్ బొలయల్కచిక్కులున్
కలఁకలు దీఱ మ్రొక్కులును గాటపుఁ♦గౌఁగిటిలోన సొక్కు ల
గ్గలమగు మోవినొక్కులును ♦ గామునిసాములనేర్పుటెక్కులున్
గల యల నిండుజవ్వనపుఁ గన్నియ♦మిన్నను బొందు టెన్నఁడో? 80

చ. కలఁగి చలించు ముంగురులు ♦ కర్ణములన్ నటియించు కమ్మలున్
చిలికెడు చిన్నిక్రొంజెమట ♦ చెక్కుల నించుక జారు కొంచెపున్
తిలకము నొప్పఁ బౌరుషర♦తిశ్రమతాంతవిలోలనేత్ర యా
కలికిమొగంబు నెన్నఁటికిఁ ♦ గన్నులపండువుగాఁ గఁజూతునో? 81

ఉ. ఇంకొకసారి పోయి హరి♦ణేక్షణ నిమ్మని వేఁడుకొందునో
పంకజగర్భు నాతఁడు కృ♦పారహితాత్మత నీయకుండెనా
కొంకు దొఱంగి జంగ యిడి ♦ కూర్మిరుఁడు మారుఁడు లీల బాలచూ
తాంకురసాయకానల శి♦ఖావళికిన్ శలభంబుఁ జేయఁడే? 82

ఉ. ఆసరసీరుహాక్షిపయి ♦ నాసల నాసరివారు నవ్వ ను
ద్వాసితధైర్యతన్ విసివి ♦ వాసనవింటివజీరు నమ్మలన్

పా. 1. 'విడువక మనెడు'

గాసిలుచున్నవాఁడ ననుఁ ♦ గన్నడసేసె విధాత యక్కటయో!
దోసముకాదొకో తనకుఁ ♦ దొయ్యలి నీయక యిట్టు లేచుటల్. 83

సీ. [1]చాన కమ్మనిమోవి♦ చవిఁ గ్రోలఁగల్గితే
మధులక్ష్మికీ పుష్ప♦మంటపంబు
కలికిమోమున మోముఁ ♦ గదియింపఁగల్గితే
యబ్జునకును గమ♦లార్పణంబు
అరవిందముఖికొప్పు ♦ నఱుమంగఁ గల్గితే
నీలకంధరునకు ♦ నెమలిపించె
కలకంఠవల్కులు ♦ కర్ణింపఁగల్గితే
హృద్యవాగ్ద్విజుల క♦భీష్టఫలము
తే. గీ. అలికచకుచంబు లంటంగఁ ♦ గలిగెనేని
యేడుకొండలరాయని ♦ కేనుభక్తిఁ
గనకశిఖరము లెత్తింతుఁ ♦ గంతుకాఁక
తీరుఁగాక, వయారి నన్ ♦ జేరుఁగాక! 84

కం. అని యనిశముఁ జింతించుచు
ననురాగమునన్ దరంగి♦తాశాశయుఁడై
వనితను మనమునఁ దలఁచుచు
ననిమిషపతి వెండియున్ మ♦హామోహమునన్. 85

సీ. మగువపాదములని ♦ చిగురుటాకుల నెత్తు
నఖియూరులని కద♦ళికల హత్తు
సతినితంబంబని ♦ సైకతస్థలి వ్రాలు
చెలువవళులని వీచి♦కలను దేలు
మెలఁతయారనుచుఁ దు♦మ్మెదచాలుఁగనిసొక్కు
కలికిచన్నులని జ♦క్కవల నొక్కు
పొలఁతి గళంబని ♦ పోకబోదియ నూను
వెలఁదిమోవి యటంచు ♦ బింబ మాను

[1] పా. 1. చాన! రమ్మని,

తే. గీ. రమణినేత్రంబులని చకో♦రములఁ జూచు
చెలువకొప్పని నెమ్మికై ♦ చేయిఁ జాచు
తెలిసి తోడనె విరహార్తి ♦ దిగులుఁజెందు
కుందు నందనమందు సం♦క్రందనుండు. 86

సీ. ప్రతిలేని చిత్తరు♦ప్రతిమ నీడ్వఁగఁ బోయి
ముదిత కాదని యెంచి ♦ బెదరి చూచు,
తననీడఁ గని కౌఁగి♦టను జేర్పఁగాఁ బోయి
మగువ కాదని యెంచి ♦ వగచి నిలుచు
మొనసి యింద్రాణితో ♦ ముచ్చటాడఁగఁ బోయి
మునిరాణి కాదని ♦ [1]మనసు నొచ్చు
కనుమాయఁ దోఁచురూ♦పును బట్టఁగాఁ బోయి
తరుణి దబ్బరటంచుఁ ♦ దత్తరించు
తే. గీ. రమ్మనుచుఁ జీరుఁ జెంతల ♦ గ్రమ్మిచేరు
మోహ మెదఁగూరుఁ గళఁదేరు ♦ ముద్దుఁగోరు
గోరికలమీరుఁ బలుమారు ♦ మారుదూరు
నమరవిభుఁ డెట్లు దనరారు ♦ నట్టితారు. 87

ఉ. జాదులు సూదులంచుఁ దెలి ♦ చల్వలు చిల్వలటంచుఁ గప్రపుం
వేదులు నేదులంచు నెల♦నిగ్గులు నగ్గులటంచు రాజకీ
రాదులు వాదులంచు మణి♦హారము భార మటంచు నెంచుచుం
పైదలిపైఁ దలిర్పు తమి♦పర్వ సుపర్వవరేణ్యుఁ డుండఁగన్. 88

ఉ. అచ్చట నాయహల్యయు వి♦యచ్చరవల్లభురూపసంపదల్
మెచ్చుచుఁ బచ్చవింటిమొకి♦మీని లకోరికి నిచ్చ నొచ్చుచుం
నెచ్చెలిచాలు గొల్వ సవ♦నీయహుతాశనధూమమండలా
భ్యచ్ఛయవేష్టితాగము త♦పోవనభాగముఁ గాంచె నంతటన్. 89

పా. 1, ముగుద నెంచు

సీ. ఉంఛధాన్యసమర్చి♦తోర్వరాధీశార్హ
షష్ఠభాగాంకిత ♦ సైకతంబు
త్రిషవణాప్లుతమౌని♦ధృతవల్కలాంచల
పృషతచంద్రకవజ్ఝ♦రీతటంబు
మునిబాలకానీత♦పునరంకురత్కుశ
శ్యామికాకోమల♦క్ష్మాతలంబు
పృషదాజ్యహోమస♦మేధమానహుతాశ
ధూమగంధావృత♦వ్యోమభాగ

తే. గీ. మతిథి1పూజార్హవసుస♦మార్జనైక
సంగ్రహవ్యగ్రగృహమేధి♦సంకులంబు
శాంతము నగణ్యపుణ్యాని♦శాంత మగుచు
శ్రమముల నణంచు గౌతమా♦శ్రమముఁజేరె. 90

కం. జలజాతాసనునాజ్ఞన్
కలకంఠీతిలక మపుడు ♦ గౌతమమునికిన్
చెలఁగి పరిచర్య సేయుచు
ఫలకిసలయకుసుమసమిదు♦పాస యొనర్చెన్. 91

కం. తాళీహింతాళీకం
కేళీవకుళామ్రనారి♦కేళీకుహాళీ
పాళీఘనకేళీవన
మాళీతతి గొలువఁజేరె ♦ నాళీకముగాన్. 92

చ. అళికచ ముంగురుల్ గనిన ♦ యబ్జములందలి తేంట్లు దూఱెఁ దో
య్యలిపలుకుల్ వినంగఁ బొద♦లంతట గోయిలదండు చేరె న
చ్చెలికుచకుంభముల్ గనుచుఁ ♦ జెట్లకుఁ జక్రములెల్లఁ బాఱెఁ గో
మలినడయందముల్ దెలిసి ♦ మానసమున్ వడిఁ జేరె హంసముల్. 93

పా. 1. పూజార్థ

సీ. అందముల్ త్రిభువనా♦నందముల్ స్మరమూల
కందముల్ సరసమా♦కందము లివె
తుంగముల్ పుష్పితసా♦రంగముల్ వాసనా
రంగముల్ లలితనా♦రంగము లివె
చారువుల్ నవకేస♦రోరువుల్ [1]భా జిత
మేరువుల్ వికస న్న♦మేరువు లివె
సైకముల్ మధురసా♦నేకముల్ కృతజనా
శోకముల్ పుష్పితా♦శోకము లివె

తే. గీ. పొగడనెగడిన మొగడల ♦ పొగడలివియె
తుంటవిలుదంట నంటుల ♦ నంటులివియె
కొమ్మచనుగుమ్మ యొమ్ముల ♦ నిమ్మలివియె
కలికి! యీతోఁట చిగురువి♦ల్కానికోట. 94

ఉ. బాల నిజంబు నీపలుకు ♦ భాసిలుకొమ్మలు క్రొత్తడంబులున్
రాలు రజంబు మందు బలు ♦ నారికెడంబులపాళిలున్ ఫిరం
గీ లలపండ్లు గుండ్లు నళి ♦ కీరచకోరమయూరపాళి యు
త్కాలబలంబు నైన మరు♦కోటయె యీయెలదోఁట చూడఁగన్.

చ. తెలివిరిపొన్నగిన్నియల ♦ తేనియమద్యము లాని సొక్కులన్
గులుకుచు మొగ్గచంటిలత ♦ కూనలమోవుల నొక్కి ముద్దుకో
యిలపలుకుల్ చెలంగ నల ♦ యింతులపయ్యెద లొయ్యఁ దీయుచున్
దిలకపుఁ దావు లంటుచును ♦ దిమ్మరి తెమ్మెర గ్రిమ్ముఁ గొమ్మరో!

చ. కుసుమసమూహవాసనలఁ ♦ గుల్కెడు నీ లతకూన యొక్కటా
పసతరుఁ జేరవచ్చె నదె ♦ పద్మదళాయతనేత్రి, కంటివా
కుసుమసమూహవాసనలఁ ♦ గుల్కెడు నీలతకూన యొక్కటా
పసతరుఁజేరి యుండుటిది ♦ పద్మజు నానతిఁ గాదె కోమలీ! 97

పా. 1. భాసిత

చ. అమితమరందతోయముల ♦ నర్ఘ్యము పాద్య మొసంగియుఀ మద
భ్రమరరవంబులఀ గుశల♦భాషణముల్ సవరించి వేడ్కతో
గమలజుముద్దుకూఁతురని ♦ కై కొని నిన్ను వసంతలక్ష్మి వ
క్షముదగఁ బూజ సల్పెను ల♦సద్బిసతంతుసహోదరోదరీ! 98

కం. దాడింబపండ్లకై వెస
వేడెంబులువెట్టెఁ జిలుక ♦ విరిబోఁడీ, నీ
కోడెచనుగుబ్బగవకై
వేడుకఁ బడి తిరుగు నమర♦విభుమదిఁ బోలెఀ. 99

ఉ. అన్నులమిన్న శోకహర♦మాట యశోకసమాఖ్యఁ గాంచు నీ
సన్నుతశాఖిరాజమును ♦ సారెకుఁ దన్నెద వేమి న్యాయమే
కన్నులవింటిబోయకును ♦ గైదువు లిచ్చి సమస్తపాంథులఀ
మన్నిగొనుఀ బలాశి యిది ♦ మన్నన కర్హమటే విలాసినీ! 100

కం. నుమువ్రుచు నీగతిఁ జడలఀ
నడుముల్ బిగియంగఁ జుట్టి ♦ నారీనివహం
బెడనంతఁ దన్నుఁ బొగడఁగ
నొడిగట్టెను మారుఁ డఖల♦యువధృతిహృతికిఀ. 101

సీ. మైనిగ్గుసొంపు సం♦పగివసంతములచే
బ్రమ్మితుమ్మెదబారుఁ ♦ బాఱఁ దరిమి
సంకుమదామోద♦సహజవాసనలచేఁ
జిలుకల నెల్ల ది♦క్కులకుఁ దోలి
లోలమానాపాంగ ♦ జాలకశ్రేణిచేఁ
బికజాలములఁ బికా♦పికలు చేసి
నెఱికొప్పు నెఱకప్పు♦నీలాభ్రపంక్తిచే
మదమరాళంబుల ♦ నదరఁ ద్రోలి
తే. గీ. తావియుఁడివోని విరులు క్ష♦తంబులేని
ఫలములు నచుంబితములైన ♦ పల్లవములు

నంచ లంచలఁగలఁచని ♦ మంచినీళ్లఁ
దరుణి యొసగంగ మునిపతి ♦ తపము సేసె. 102

ఉ. ఆతరళాక్షియందము మ♦హత్తరమౌ కటిమందముల్ వచో
జాతగళన్మరందము ని♦జంబగు నెమ్మొయిగంధముల్ బెడం
గౌ తరితీపుచందము మ♦హామునిడెందము నొంపదాయె నం
తే తరుణీవిలాసముల ♦ ధీరులచిత్తము దత్తరిల్లునే. 103

కం. అనిష్ఠానిధినిష్ఠయు
భూనుతమగు బ్రహ్మచర్య♦మును గాంచి యజుం
డానాతిఁ బెండ్లిసేసెన్
గానేతరధైర్యఖనికి ♦ గౌతమమునికిన్. 104

చ. సతతము నగ్నిహోత్రపరి♦చర్యయు దేవపితృప్రతోషణం
బతిథిసమర్చనంబు మొద♦లైన గృహస్థవిధానమెల్లఁ బ్ర
స్తుతమతిఁజేయు గౌతముని♦తోడ నహల్య కృతానుకూల్యమై
స్థితి విలసిల్లఁ గాపురము♦సేయుఁ బురంధ్రులు సన్నుతింపఁగన్. 105

కం. వనజాక్షి యిట్టులుండియుఁ
బనిదీరినవేళ నొంటి♦పాటున బలసూ
దను చక్కఁదనమె తలచున్
వనితల నమ్మందురె శివశి♦వా యెంతైనన్. 106

ఉ. జన్మములందు నిందుఁ గుణ♦శంసనముల్ విను సాదరంబుగాఁ
బన్నుహవిర్విశేషములు ♦ పాకవిరోధికి నిచ్చ మెచ్చుగాఁ
గ్రన్నన సన్నుతింపు శచి♦కాపురమే కద కాపురం బటం
చన్నలినాయతాక్షి తన♦యందముఁ జూచి శిరంబు నూఁచుచున్.107

ఉ. "వేళయెఱింగి కూడి రతి♦భేదములన్ దనియించి యుల్లినన్
బాళిని బుజ్జగించి రస♦భావములన్ గరఁగించునాయకుం
డేల యదృష్టహీనలగు ♦ నింతులకున్ లభియించు"నంచు నా
లోలవిశాలనేత్ర తన♦లోపలఁ గుందును వెచ్చనూర్చుచున్. 108

మ. ప్రమదారత్న మహల్య యింద్రుని మదిన్ ♦ భావించుఁ దోడ్తోన ధ
ర్మము గాదంచుఁ దలంచు నెంచినగతిన్ ♦ రానిచ్చునా దైవమం
చు మదిన్ వేసరు నిచ్చవచ్చువిభుతోన్ ♦ సొంపొందు టిల్లాండ్ర కే
లమరుంబొమ్మను నాఁడుపుట్టువున నా♦హా, పుట్టనౌనా యనున్. 109

తే. గీ. కోరఁదగినట్టి కోరికల్ ♦ గోరవలయుఁ
గాని రాయలుగను కలల్ ♦ గాననగునె?
పంగుఁడైనట్టి జనుఁడేడ, ♦ గంగయేడ?
యొల్ల నీవట్టివెతలని ♦ యూరకుండు. 110

మ. అది యట్లుండె సురేంద్రుఁ డంతట నహ♦ల్యాయత్తచిత్తంబుతో
హృదయాంతర్గతచింతతో ననుదినో♦ద్రిక్తానురాగంబుతోఁ
గదియంగూడని కాంక్షతో నవిజహ♦ద్గంభీరభావంబుతో
మదనోన్మత్తనవాతిముక్తశరసం♦పాతంబు సైరించుచున్. 101

చ. మదనుఁ డనల్పశిల్పకళ ♦ మాటికి నేర్పుఁగ రాగసంపదల్
కుదురుగ సంఘటించి యవి♦కుంఠితభావనపేరితూలికన్
హృదయపుఁ బల్కయందు నవ♦నీరజలోచనరూపవైఖరుల్
విదితముగా లిఖించుచును ♦ లేఖవిభుం డనిశంబుఁ గన్గొనున్. 112

సీ. అంగతాపముడింద ♦ హరిచందన మలంద
నది మేనికాఁకచే ♦ నగ్నియయ్యె
శ్వాసవేగ మణంప ♦ జలజ మాఘ్రాణింప
నది కంతుసమ్మోహ♦నాస్త్రమయ్యె
తనువుచెమ్మట దీర్పఁ ♦ దౌషారజలమార్ప
నది మారభోగివి♦షాంబు వయ్యె
డెంద మారటదీఱ ♦ నందనవనిఁజేర
నది యసిపత్రవ♦న్యాభ మయ్యె
తే. గీ. ముల్లుదీసినయెడఁ గొఱ్ఱు♦మొత్తినట్లు
లొకటి సేయఁగఁబోయిన ♦ నొక్కటయ్యె

నెంత గ్రహచారమో నిర్జ♦రేంద్రునకును
మకరకేతుమహాదశ ♦ వికటమయ్యె. 113

సీ. మందారవనికేఁగు ♦ మందారవనిలోన
డెంద మానందంబు ♦ నొందకున్న
మందాకినికి నేఁగు ♦ మందాకినీతటి
మారజ్వరనిదాఘ ♦ మారకున్న
మందరగిరి కేఁగు ♦ మందరగిరియందుఁ
బొందికగాఁ బ్రొద్దు♦ వోవకున్న
బిందుసరసి కేఁగు ♦ బిందుసరస్సులో
నారాటమింతేనిఁ ♦ దీఱకున్నఁ

తే. గీ. బుడమి కేతెంచి గౌతమ♦మునివరేణ్యు
నాశ్రమంబున కేఁగి య♦హల్యమేని
కమ్మనెత్తమ్మినెత్తావి ♦ గాడ్పు సోఁకఁ
గొంతవిశ్రాంతిఁ గనికోరి♦కుధరవైరి. 114

ఉ. ఒక్కొకవేళ వచ్చి పురు♦హూతుఁడు జాఁగిలి మ్రొక్కి జాళువా
చక్కని కమ్మతమ్మి కవ ♦ చానపదంబుల నంటునట్లుగా
మక్కువ మానికిచ్చు ముని ♦ మానిని కిచ్చు వధూటి నవ్వు లేఁ
జెక్కులఁ దోఁపఁ గన్నుఁగవఁ ♦ జేరును నాతని కేలు మాఱుగన్. 115

చ. ఎవరది యింటిలోపల?
న♦ దెవ్వరు?
శక్రుఁడ;
చెల్ల! మీరలా,
యివలికి రండు;
నీదుమగఁ♦ డెక్కడ?
మూలఫలార్థమేఁగె;
రా

నువిదరో, తామసంబగునో?

♦ ఉండుఁడు, పూజలు గాంచిపోండు; సే

యవలయు పూజ నీవెఱుఁగ♦వా?

—యన సిగ్గున నేఁగు నవ్వుచున్. 116

మ. మునితో నింద్రుఁడు మాటలాడునపు డం♦భోజాక్షి కీలందె గ
ల్లన మ్రైజల్లన మాట తోఁపక విత్రా♦క్రై యుండఁ దద్భావమున్
గని యాజవ్వని సిగ్గు పౌఢిమయు శృం♦గారంబు లేనవ్వులున్
మొనయంజూచు నతండు చూచిన మర♦ల్చున్ జూపు వేఱొక్కెడన్.

ఉ. ఈనళినపవాళములు ♦ నీకదళీతరు లీమహీస్థలం
బీనడబావి యీఖగము ♦ లీ లత లీక్రముకాభిరూప్యమీ
భూనుతసోమలక్ష్మియు న♦పూర్వములంచు నుతించు వాసవుం
డానలినాక్షి చక్కఁదన ♦ మాశ్రమవర్ణనగా మునీంద్రుతోన్. 118

ఉ. రంగదభంగవై భవము ♦ రాజిల యజ్ఞములందు నభ్రమా
తంగము నెక్కి యింద్రుఁడు త♦దాశ్రమవీథిని వచ్చుచోఁ జెలిన్
ముంగటఁ జూచి కన్నులను ♦ మ్రొక్కి మనస్సున గౌఁగలించు న
య్యంగన రెండునుంగని య♦నంగుఁడు పువ్వులువైచు కత్తికిన్. 119

కం. ఈగతి నింద్రుఁ డహల్యా
రాగతిరస్కృతశచీపు♦రంధ్రీరతియై
ద్రాగతి వేలకృతస్వ
ర్యాగతియై తిరిగె నాసు♦పోసిన రీతిన్. 120

ఉ. కౌస్తుభచారువక్ష సిత♦కంజదళాక్ష కళిందకన్యకా
నిస్తులనీలవర్ణ కమ♦నీయ చరాచరమాననీయ ప
ద్మాస్తనకుంకుమాంక నవ♦మండన దానవదర్పఖండనా
కస్తురిరంగ రంగపుర♦కైరవపూర్ణశరంగలాంఛనా! 121

కం. కుందారవిందసుందర
మందారసుకీర్తిహార ♦ మహితవిహారా
వందారుజనాభీప్సిత
బృందారకరత్న సమర ♦ భిన్నసపత్నా! 122

మత్తకోకిల.

చంద్రపుష్కరిణీతటాంచల ♦ చార చారణసన్నుతా!
మంద్రనీరదమాలికాసుక ♦ మార మారశతోపమా!
సాంద్ర సత్కరుణానవామృత ♦ సార సారసలోచనా!
ఇంద్రచంద్రదినేంద్రముఖ్య సు ♦ రేశ యీశవిభావితా! 123

—♦ గద్య ♦—

ఇది శ్రీ పాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీ విజయరంగ చొక్కనాథ మహీనాథకరుణాకటాక్ష సంపాదిత గజతురంగ మాందోళికా ఛత్ర చామర విజయడోహాళ కాహాళ భూరిభేరీబిరుదధ్వజ ప్రముఖాఖిల సంపత్పారంపరీసమేధమాన సముఖ మీనాక్షీనాయక తనూభవ శ్రీమీనాక్షీదేవీ కటాక్ష లబ్ధకవితాసాంప్రదాయక వేంకట కృష్ణప్పనాయక ప్రణీతంబైన యహల్యాసంక్రందనంబను మహాప్రబంధంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

అహల్యాసంక్రందనము.

తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీతరుణీనయనోత్పల
శీతమయూఖాభిరామ ♦ శ్రితజనవాంఛా
జాతప్రతిపాదన చణ
చేతోవ్యాపారనిరతి ♦ శ్రీరంగపతీ!

వ. అవధరింపుము.

కం. శ్రీయుతుఁడగు జనమేజయుఁ
డాయతమతి నవలికథల ♦ నడిగిన మదికిం
హాయి దలిర్పఁగ వైశం
పాయనుఁ డిట్లనియె లోక♦పావనచరిత్రా.

కం. ఇటులుండ నొక్కనాఁ డా
కుటిలాలక కడకు వచ్చెఁ ♦ గొంకక ఘటనా
ఘటనాకోవిదమతి యగు
జటిసీమణి యొర్తు లలిత♦సత్వరగతియై.

చ. పదముల యోగవాగెలును ♦ పాణితలంబున నాగబెత్తముల్
నుదుట విభూతిరేఖయు మ♦నోజ్ఞకటీతటిఁ గావిచీరె పోఁ
బొదివినయట్టి యొక్కమొగ♦పుల్ రుదురాకలదండ సందిటన్
వదనమునన్ మృదుస్మితము ♦వర్తిలు యోగినిఁ గాంచి భక్తితోన్. 5

కం. వందనమొసర్చి ప్రాంజలిఁ
పొందికగాఁ జేసి పీఠ♦మున నునిచియు బా
లేందుముఖి! యెందుఁ బోయెదు
వెం దుండుదు విందు వచ్చు ♦ టేమి యటన్నన్. 6

ఉ. ఉందును సత్యలోకమున ♦ యోగబలంబున నెల్లదిక్కులన్
గ్రిందుగ సంచరింతు శశి♦ఖండకిరీటికిఁ దద్వధూటికిన్
మందరధారికిన్ రమకు ♦ మాటలబోటికి నవ్విరించికిన్
పొందికలం దెడాటములు ♦ పుట్టిన మాన్పుదు వారు మెచ్చఁగన్. 7

కం. నందనవని నిన్నన్ సం
క్రందనుఁ గనుఁగొంటి నతనిఁ ♦ గనినంతనె నా
డెందము భగీలుమనియెన్
దందడిఁబడు వానిదీన♦దశ యేమందున్? 8

సీ. నిబిడోష్ణనిశ్శ్వాస♦నికరంబుచేఁ గల్ప
వనవాటి తాపించ♦వన్నె గాఁగ
కల్పానలాకల్ప♦కందర్పవహ్నిచే
నెసఁగు విన్వాక యి♦ఱ్ఱింకులింక
ధారాళనేత్రాంబు ♦ ధారాతివృష్టికి
జలదసందోహ మా♦శ్చర్యమొంద
నత్యంతకఠినదీ♦నాలాపములచేత
వజ్రిమేనియు గుండె♦వగిలి యెడల
తే. గీ. కరుణయెల్లఁ బుమాకృతిఁ ♦ గాంచినట్లు
విరహతాపంబు మూర్తిభ♦వించినట్లు

తలఁచి పలుకంగరాని దు♦ర్దశలఁబొందు
మఘవు నే నందుఁగనుఁగొంటి ♦ మచ్చెకంటి. 9

ఉ. ఎవ్వతెమీఁదనో హృదయ ♦ మీభువనత్రయనాథునింతగా
రవ్వలఁబెట్టినట్టి యల ♦ రక్కసి యెవ్వతో చూతమంచు నే
నవ్వల మధ్యకుంజకుహ♦రాంతరసీమ నణంగియున్నచో
నవ్వలశాసనుం డనియె ♦ నవ్వల నవ్వలమానవేదనన్. 10

ఉ. 'ఏలసృజించె దాని నను ♦ నేలసృజించెను బ్రహ్మ దానికీ
లాలితరూపయౌవన క♦ళాలలితాంగవిలాసవిభ్రమం
బేల నొసంగె? బేలతన♦మేటికి నిచ్చె, మదీయబుద్ధికిన్?
బాలికతోడ నామనవిఁ ♦ బల్కెడువారి జగానఁ గానఁగా. 11

మ. 'కలలోఁ జూతునటన్న నిద్ర యెఱుఁగన్ ♦ గన్నారఁ జిత్తర్వునన్
దెలియం జూచెదనన్న బాష్పములచే ♦ నేత్రాబ్జముల్ క్రమ్మెడిన్
కలయన్ ధ్యానముఁ జేతునన్న మది ను♦న్మాదంబు సంధిల్లెడిన్
ఇలలోఁ దాళఁగరానితాప మహహా ♦ యెట్లోర్చెదన్ దైవమా! 12

చ. 'కులుకుటొయారపున్నడలు ♦ గుబ్బచనుంగవ గొప్పకన్నులున్
తొలుకరిక్రొమ్మెఱుంగుగమి♦తో గవితోపమమైన మేనితో
నలయలివేణి లోవెలి న♦హర్నిశమున్ గనుపట్టుచుండియున్
జలగత చంద్రమండలము ♦ చాడ్పునఁ జేతికి నబ్బ దక్కటా! 13

మ. 'ధనికున్ జేయును లోభివాని నెఱదా♦తన్ బేదఁగాఁ జేయు ర
త్యనభిజ్ఞుండగు నెడ్డెకున్ మదనతం♦త్రప్రౌఢయౌదాని భా
ర్యనుగాఁజేయు నటన్నకోపమునఁ గా♦దా బ్రహ్మశీర్షంబు ద్రుం
చెను శంభుం డటువంటి వానికి ననౌ♦చిత్యం బనన్ జెల్లునే?' 14

కం. అని పలికి చిత్రఫలకం
బునఁ దనభావమున నున్న♦ముద్దులగుమ్మన్
దనువునఁ బులకలమొలకలు
పెనఁగొనఁగా వ్రాసి చూచి ♦ పేరెద నునిచెన్. 15

కం. 'ఆరూపము నీరూపము
సారూప్యముఁ జెంది యుండె ♦ జలజదళాక్షీ!
మారుఁడు స్వైరవిహారుఁడు
వీరనివారని మదిన్ వి♦వేకములణుచున్. 16

ఉ. 'మోవిని మోవిఁ జేర్చు, నది ♦ ముద్దిడకున్నను ద్రొక్కుఁ గేల, ని
చ్చావిధిఁ గౌఁగిలించు, నది ♦ చన్నులనొత్తమి వెచ్చనూర్చుఁ జే
నీవిక నంటు హత్తమికి ♦ నెవ్వగఁ బొర్లును బూవుఁబాన్పుపై,
దైవముఁ దిట్టుఁ దిట్టుకొనుఁ ♦ ద న్నినుఁ దిట్టును బెట్టు మూర్ఛిలున్. 17

చ. 'యమవరుణాదు లెవ్వనిక♦టాక్ష మపేక్ష యొనర్తు రాగమా
గ్రములు యదీయరూపగుణ♦కర్మము లెన్నును వందివైఖరిన్
హిమకరసోదరీరమణుఁ ♦ డెవ్వని వాకిటికార్యకర్త యా
యమరవరుండె కోరె నిను ♦ నంగన, నీదగుభాగ్య మెట్టిదో! 18

చ. 'కొసరులొ చెక్కు నొక్కుటలొ ♦ కూకిరవల్ పలికించి వల్కుటో
యొసపరియల్కలో నయము♦లో రతిసుద్దులొ వింతముద్దులో
పసఁ దొడసందుపొందికలొ ♦ వాతెరకూర్పులొ ప్రక్కమార్పులో
రసికతలేనిగేస్తురతి ♦ రామకు నేమిసుఖంబు దెల్పుమా! 19

చ. 'వ్రతములఁ గృచ్ఛ్రకోటి నుప♦వాసములన్ దనువుల్ కృశింపఁగా
మతి నరతిన్ శిరోవృతిని ♦ మానముతో మొగమోరగా వడిన్
పితరులయప్పు దీరెనని ♦ పింతురు యౌవనమత్తకాశినీ
తతిహృదయంబు నేచుబలు ♦ తాపసులన్ బసులంచు నెంచుమా! 20

సీ. 'నేఁటి కమవాస్య ♦ నేఁటికిఁ బున్నమ
నేఁటికి సంక్రాంతి ♦ నేఁడువిషువు
నేఁడు వ్యతీపాత ♦ నేఁటికి వైధృతి
నేఁటికి మన్వాది ♦ నేఁటికిఁ దిథి

పా. 1. వనిపించిన

నేఁటి కేకాదశి ♦ నేఁటికి ద్వాదశి
నేఁటికి శివరాత్రి ♦ నేఁడు వ్రతము
నేఁటికి ఋతుకాల♦నియమంబు దప్పెను
నేఁటికిఁ బోనిమ్ము ♦ నేఁటి క్రోవ
తే. గీ. మనుచు దినములు గడపుచు ♦ నలసులైన
పాపజాతులు పెండ్లాడి ♦ పాలవంటి
వయసు వమ్మొనరింతురు ♦ వనితలకును
బుడమి నిల్లాలిపుట్టుక పుట్టనగునె?' 21

చ. అనుటయు నర్మకోపదర♦హాసవిలాసలసన్ముఖాబ్జయై
యనియె నహల్య యిట్లనుచు ♦ "నమ్మకచెల్ల! యిటాడఁ జెల్లునే?
నను నటువంటిదానిఁగ మ♦నంబునఁ నెంచెదో యెంచకున్న నీ
యనువున నందువా యెఱుఁగ♦వా మగువా, నను నాదుచిత్తముల్. 22

ఉ. 'ఎవ్వరి నేను మున్ను మొగ♦మెత్తి కనుంగొనఁ జూచినావు! నే
నెవ్వరి చెంగటన్ నిలిచి, ♦ తెవ్వరితో నగి, తేమిచేసితే
నెవ్వతె నిందు్రిఁ జెవ్వఁడు బ♦ళీ! ననుఁ బోఁటికి నిట్టిసుద్దులా
యివ్వనిమూలనున్న నను ♦ నేటికి ముంగిటి కీడ్చెదే చెలీ! 23

ఉ. 'వేది యలంకరించుటయొ ♦ వేల్మి కమర్చుటయో హవిస్సులన్
బోర్దిగఁ జేయుటో కుసుమ♦ముల్ గొనితెచ్చుటో దేవపూజ క
గోర్దకమాహరించుటయొ ♦ యుగ్మలి, మా కిటువంటి సుద్దులీ
బోదలదానఁ గాను ననుఁ ♦ జుల్కనఁగా నెదలోఁ దలంపకే." 24

తే. గీ. అనిన యోగిని యెల నగ♦వంకురింప
"ఘనకచవు శైలకుచవు సై♦కతనితంబ
వేను నినుఁ జుల్కఁగానెంతు♦నే మృగాక్షి!
పంచకన్యలలో నెన్నఁ ♦ బ్రిముఖవీవు. 25

ఉ. ఎంతతపంబు సేసిన మ♦తెంతపతివ్రితనిష్ఠ నున్నఁదా
నెంతకృశించినన్ వ్రితము♦లెన్ని యొనర్చిన నెన్నిపుణ్యతీ

ర్ధాంతరముల్ చరించిన నొ♦యారికి రూపవిలాసవంతుఁడౌ
కాంతునిఁ గౌఁగిలించినసు♦ఖంబు లభించునటే విలాసినీ! 26

ఉ. ఎందును సంచరింప కఖి♦లేంద్రియముల్ సుఖమొంద డెందమున్
బొందుగఁ దన్ముఁదామజవ ♦ బుద్ధి కగోచరమైనయట్టి యా
నందము బ్రహ్మ మందు రది ♦ నవ్యవయోనవమోహనాంగియా
చందనగంధికిన్ దొరకఁ ♦ జక్కనిమక్కువకాఁడు చిక్కినన్. 27

ఉ. చేతన మాటయే యరిది ♦ చేతనమైన మనుష్యజన్మ మ
త్యాతతపుణ్యలభ్య మటు♦లైనను స్త్రీజననం బలభ్య మా
జాతికిఁ గామమున్ సురత♦సౌఖ్యము హెచ్చది పోవఁద్రోచినన్
పాతక మాత్మహత్యకు స♦మం బగుపాతక మొక్కటున్నదే? 28

ఉ. వారక నత్తగారి కను♦బ్రామి, నిజేశ్వరు మోసపుచ్చి యా
యారునుదూరు నైనఁబడి ♦ యందరికన్నిఘటించి యాత్మఁదాఁ
గోరిననాథునిం గలసి ♦ కొల్లలుగా సుఖమందకున్న నా
సారసపత్రనేత్రి యెల♦జవ్వనమేటికి జన్మమేటికిన్. 29

సీ. కాంతుదంతక్షతిఁ ♦ గాంచనిమోవియు
మోవియే చల్లమ్మ♦గోవిగాక
సరసుండు బట్టని ♦ చన్నులు చన్నులా
యల మేకమెడచన్ను ♦ లంతెగాక
ప్రాణేశుఁ డనుభవిం♦పని యౌవనమ్ము యౌ
వనమటే నిజమ య♦వ్వనము గాక
పతిమేన మకరికల్ ♦ వ్రాయనివ్రేళ్లను
వ్రేళ్లటే కలజువ్వి ♦ వేళ్లుగాక
తే. గీ. చంద్రకిరణమ్ము సోఁకిన ♦ చంద్రకాంత
మనఁగఁ బదియాఱుకళల జి♦మ్మనికరంగ
కరఁగి కరఁగించి కాంతునిఁ ♦ గవయకున్న
నారి నారియటే వింటి♦నారి గాక. 30

ఉ. ఏలనె జాలి సర్వజగదీశ్వరుఁడైన సురేశ్వరుండు ని
న్నేలఁదలంచె మేలు గనవే వినవే యరచేతికబ్బు లి
బ్బేలను బేలనుం బలె బలే పలుకందొరకొంటి వైన నీ
కీలు నొకింత తెఱుంగుదు వకీలొనరింతు వికీ లవేటికే? 31

చ. చిలుకలకొల్కి, నీసొగసు చిత్తరువందునఁ జూచి కన్నులన్
1బలపల నీరునించి తలవంచి తలంచి భ్రమించి మించి హా
వలపుల కేమిసేతు నని ప్రార్థనచేయు మహామహేశులన్
బలరిపుఁ డమ్మహామహుని భావ మదేమి యెఱుంగఁ బల్కవే.” 32

కం. అనిన నహల్య యొకించుక
నునుజెక్కుల నవ్వుదోఁప నూల్కొన నీకన్
అనుఁ దా ననుతాపనతా
ననతావనతాంగి యగుచు నవమధురోక్తిన్. 33

సీ. ‘స్వర్ణచిత్రవిచిత్రవర్ణమందిరములా
యీపర్ణసదనంబు లింద్రునకును
సురసిద్ధసాధ్యభాసురదివ్యవీథులా
యీయాశ్రమంబు దేవేంద్రునకును
వరకల్పనాకల్పకరకల్పతరువులా
యీవృక్షములు నందనేశునకును
పటుదాన సందానబహుమానగజములా
యీమృగావళులు మహేంద్రునకును

తే. గీ. రమ్యసౌందర్యవరకళా2ప్రౌఢిమలను
గలిగి చెలఁగినయింద్రాణిఁ గాను నేను
ప్రేమ నాపైని శక్రుఁ డేరీతిఁ బూనుఁ
గ్రొత్త వలపులు వలవరే కుతలపతులు. 34

పా. 1. వలవల పా. 2. ప్రౌఢిమములు

సీ. రంభకై వడిఁ గంబు♦రాగుల్కుపల్కులో
తమిఁగూర్చువలపులో ♦ తారకీతి
నూర్వశిచందాన ♦ నొరపొందుచిన్నెలో
రక్తిఁగుల్కుటొ మదా♦లసవితాన
శశిరేఖయందాన ♦ సకలకళాప్రౌఢో
ఎదురొత్తులిచ్చుటో ♦ హేమలీల
మంజుఘోషనిరూఢి ♦ మణితానుకూల్యంబొ
మానలీలలొ ధాన్య♦మాలినివలె

తే. గీ. నెఱిఁ దిలోత్తమగతి నతి♦స్నేహగరిమ
నెనయుటో నాగరికరీతి ♦ యింతలేని
తపసియిల్లాండ్రపై బాళిఁ ♦ దగిలి మిగుల
వగలఁ జెందుదురే తమ♦వంటిదొరలు. 35

కం. సతికిఁ మును జేపట్టిన
పతి నొక్కరుఁ దక్క నితరుఁ ♦ బొటించుట సం
గతియటవే నీ కెంతటి
మతిదిటవే యిట్లు నుడువ ♦ మర్యాదటవే!" 36

ఉ. నావుడు యోగినీరమణి ♦ నవ్వుచు [1]నెచ్చెలి కొప్పు దువ్వుచుఁ
"నావచనంబు వేదవచ♦నంబని యెన్నుము బొంకెఱుంగనే ♦
నీవు జనించినప్పుడె సు♦రేంద్రుఁడు నీదగుచెట్టఁబట్టి నాఁ
డీవిధి యాను గాదనిన ♦ నీవె మునీంద్రునిచే నెఱుంగుమా! 37

కం. అది సూక్ష్మరూపమంటే
నిది యాతనిస్థూలరూప ♦ మిదియదివేఱా!
మదనాశుగసదనాయిత
హృదనాగతధైర్యవయ్యె ♦ దేలా బాలా! 38

పా. 1. నచ్చెలి

సీ. పతులఁ గాదనుచు గో♦పాలుతోఁ బోయిన
గొల్లయిల్లాండ్రకే ♦ కొదువ వచ్చె
ధవు లేవు రుండ నా♦రవవానిఁ గోరిన
నాళాయనికి నేమి ♦ నయము తగ్గె
ఘటికాద్వయికి నొక్క ♦ కాంతు చెంతకుఁ జేరు
పౌలోమి కే పాటి ♦ పదవి దప్పె
మగని న టుంచి మా ♦ ర్మగని వెంబడిఁ జన్న
తార కే యిల్లాలి♦తనము తగ్గె
తే. గీ. వారి కెవ్వారికిని లేని ♦ యూరు దూరు
నీ తలనె వ్రాసెనే ధాత ♦ నికృతిచేత
నిశ్చలానంద మొందుము ♦ నెమ్మి నేఁడు
నలినలోచన! దేవుఁ డు♦న్నాఁడు నాఁడు. 39

ఉ. ఇంతులపాపముల్ పతుల ♦ కింతయె గాని ప్రసక్తి లేదు కా
సంతయు వారి కంచు స్మృతు ♦ లన్నియుఁ బల్కు-ను కా ద టంచు నిం
తింతయుఁ గల్గె నేని ఋతు ♦ వైన జనున్ మఱి చింత యేలనే
కాంతకు సమ్మతం బయిన ♦ కాంతునిఁ బొందుటె యొక్క- నేరమా? 40

కం. రాజీవాక్షి, 'యహల్యా
యై జార' యటంచు నాగ♦మాగ్రస్తుతుఁడౌ
నాజిష్ణు నెనయవే 'యో
షాజారమిదంప్రియ' మను ♦ చదు వెఱుఁగవటే!" 41

కం. జటినీమణి యిటులాడిన
కుటిలాలక యిందు నెనయు♦కోరిక వొడమన్
దటుకునఁ బతిభయ మెసఁగఁగ
నటునిటు ననలేక శబలి♦తాశయ యగుచున్. 42

ఉ. కూరలు కందమూలములు ♦ కూళ్లు తలంటులు గారనూనె మా
చీరలు నారపట్ట కయి♦సేయుట మాకులమందె లేదు కాం

తారమునన్ జరించుట తృణంబులమీఁదఁ బరుండుటల్ మమ్ముం
గోరెడువారలుం గలరె కోమలి, నీదువివేక మేమనన్. 43

చ. మదనుని గుమ్మితీమొనలు మాటికి మర్మములంటఁబాఱినన్
వదలనికోరికల్ మొలిచి వర్ధిలి డెందమునందె డిందినన్
హృదయము తాయి చేసికొని యింపుఁ దలంపక యుండఁగాఁ దగున్
గదలఁ దరంబె యొక్కనికిఁ గంఠము జూపిన కంబుకంఠికిన్. 44

ఉ. అద్దములోనఁ దోఁచు ముదు పందనిమ్రానిఫలంబు కోపపున్
గద్దరిచిల్వచేఁబడిన గందపుఁదీవె మహావిషంబులో
నద్దినపణ్ణెరంబు మగనా లది కొంచెమునన్ లభించునే
సుద్దులు వేయునేల బలసూదనుతోఁ దెలియంగఁబల్కవే. 45

సీ. చక్కనివాఁ డింటిచాయకు వచ్చిన
మామగా రూరక మండిపడును
పుట్టింటిలో నొక్కపూట యుండఁగ రాదు
కత్తి కోఁతఁగఁబోరు నత్తగారు
నిమిషంబు పొరుగింట నిలిచియుండఁగరాదు
పటుకార్లఁ బట్టును వదినగారు
కడకుఁబోయిన నొక్కకడ నుండఁగారాదు
మఱఁదలు కొండేలమారిబసివి

తే. గీ. తోడికోడండ్రు చూపోప కాదుకొండ్రు
[1]పట్టపగ బట్టి పోరాడు బావగారు
జారసంగతిఁ గాంక్షించు చంద్రముఖికి
నత్తగారిల్లె కారాగృహంబు దలఁప. 46

కం. భావమున నేమికిటుకో
నావంకనె చూచుచుండు నామగఁడెపుడున్
[2]రావళమో పోవళమో
[3]యీావని కెవ్వానికైన నిందునిభాస్యా! 47

పా. 1. పంటపగ పా. 2. రావళమా పోవళమా పా. 3. యీాపని

కం. కాదని నీమొగమోటకు
నేడయినన్ మంచి దంటి♦నేనియు రతికే
ళీదత్తు నతని నెవ్వతె
మేదిని మెప్పింపనేర్చు ♦ మేలిమితోడన్. 48

కం. తారావధూటి యొక్కతె
తారాపతి యొక్కరుండు ♦ ధన్యులు జగతిన్
వారివలె సాహసింపఁగ
నేరికి శక్యంబు మగల ♦ కింతులకైనన్. 49

కం. నామనవిఁ దనపై నిఁక
నీమమతలు మానుమనవె ♦ యెవ్వరి కెవరే
కామువెతల్ నావలెను
తాల్మిని సైరింపుమనుము ♦ తామరసాక్షీ! 50

ఉ. చుక్కలఱేనిఁ గంతుని ను♦చుక్కను చక్కదనంబుగల్గు మా
చక్కనిసామి పాదజల♦జాతము లొందలఁ జేర్చి మ్రొక్కితిన్
చిక్కఁగఁ గౌఁగిలించితిని ♦ సేమము వేఁడితి నేడనున్న నీ
ప్రక్కనె యున్నదాన నని ♦ భావమునన్ నెనరూనఁబల్కవే. 51

సీ. తనగుణంబులు విని ♦ ఘనమైన పులకలఁ
గడిమిపూవులగుత్తి♦కరణినుండు
తనరూపు భావించి ♦ తనరినచెమటచే
మధుసిక్తపద్మిని♦మాడ్కినుండు
తన విలాసమునెంచి ♦ దర్పకజ్వాలచేఁ
గనకశలాకనఁ ♦ గరఁగుచుండు
తనపొందికఁ దలంచి ♦ తనువెల్ల జల్లనఁ
జిత్రార్పితాభని♦శ్చేష్టనుండుఁ
తే. గీ. చేతనంబయ్యు నేను న♦చేతనముల
సరణి విరహాఖ్యకల్పావ♦సాన జలధిఁ

జేత నీఁదుచుఁ బారంబుఁ ♦ జేరఁగాన
ధరణి మగనాలికంటెఁ బా♦తకియుఁ గలదె? 52

మ. విరులెల్లన్ బ్రదరంబులయ్యె విధురు♦గ్వీచుల్ దలంపంగ బం
ధురహేతిప్రకరంబులయ్యె నళిసం♦దోహంబులెల్లన్ భయం
కరదుర్వారశిలీముఖప్రతతులై ♦ కన్పట్టె నేదిక్కులన్
మరుఁడయ్యెన్ సుఖ మెప్పుడో కలుగుటల్ ♦ నాతాపముల్ దీఱఁగన్.

సీ. ఎన్నఁటికోకదా ♦ యెమ్మెకాని కరంబు
లెత్తి నాకన్నుల ♦ నొత్తుకొందు
నెన్నఁటికోకదా ♦ హృదయేశుసందిట
నివ్వటిల్లెడు ప్రేమఁ ♦ బవ్వళింతు
నెన్నఁటికోకదా ♦ వన్నెకానియురంబు
గబ్బిగుబ్బలఁ గ్రుమ్మి ♦ కౌఁగిలింతు
నెన్నఁటికోకదా ♦ యేలినసామికి
నందంపువాతెఱ ♦ విందొనర్తు

తే. గీ. నెన్నఁడోకద వగకాని ♦ కింపుమెఱయఁ
గంతుకయ్యంపువింతలు♦ గానుపించి
హావుసు చెల్లింతుఁ జెలులలో ♦ నతిశయింతు
ననుచు నేనుందు నీయాన ♦ హంసయాన! 54

తే. గీ. పంజరాధీనఁ గావున ♦ నింతవంతఁ
గ్రాఁగుచుండంగవలసెను ♦ గాక యున్న
నెఱకలను గట్టికొనియైన ♦ నెగసివచ్చి
తనయెదను వ్రాలినా చిల్క♦తాళివలెను. 55

ఉ. భారములాయెనమ్మ కుచ♦పాళికి హారము లేమిసేతు ని
స్సారము లాయెనమ్మ ఘన♦సారము మన్మథభూతభీమహుం
కారము లాయెనమ్మ కల♦కంఠనినాదములమ్మచెల్ల, నా
ధారము లాయెనమ్మ పరి♦తాపభరంబులకెల్లఁ బ్రాణముల్. 56

ఉ. పట్టఁగరాని మోహమునఁ ♦ బైకొని తోఁచినవెల్లఁ బల్కి తీ
మట్టునఁ గట్టిపెట్టు మిది ♦ మానసమందె ధరిత్రిలోపలన్
పుట్టని యట్టిబిడ్డలకుఁ ♦ బూసలు గట్టుదు రమ్మలక్కలే
గుట్టున నుండుదాన నతి ♦ కోపనుఁ డింటిగృహస్థు యోగినీ! 57

కం. నాతల్లి వీవు నీతో
నాతలఁపేమిటికి దాఁచ ♦ నాతీ, మాయిం
టాతఁ డెపుడైనఁ గలసిన
నాతనిఁగాఁదలఁతు ముకుళి♦తాక్షిద్వయనై. 58

తే. గీ. అగ్నిహోత్రాల వేళాయె♦నమ్మ! నీవు
పోయిరమ్మని పంపి యా♦పొలఁతియుండ
సంభవించును దోషా1ధి♦కార మింక
గనుఁగొన నసహ్యమని సూరి♦కన్ను మొగిచె. 59

సీ. కరిఘటాహాలిపటా♦శరభటాయసకటా
హములనైల్యము పొంత ♦ నణఁగఁద్రొక్కి
హారిశిలాభరజలా♦కరపికార్భకకులా
మితకాంతిసంతతి ♦ మితము చేసి
ఉరగరాడ్గరదురా♦ధరధరామితశరా
సితరుచిప్రాచుల♦చేరి చేరి
అళివిభాసురవిభా♦హరివిభాతులితభా
సంతతాభ్యుదయముల్ ♦ సంతరించి
తే. గీ. యినసుతాపింఛతాపింఛ♦వనదనికర
ఖంజనాంజనగిరి నీల♦కంజపుంజ
జంబుకాదంబసైరిభా♦డంబరములఁ
దాండవించెను దమము భూ♦మండలమున. 60

పా. 1. భిసార

చ. తెలుపును నల్పు దిక్కులు వి♦దిక్కులు మేరునగంబు సర్షపం
బిలయు నభంబు దూరము స♦మీపము హ్రస్వము దీర్ఘమన్న సం
జ్ఞలు గల సృష్టినేమిటి కొ♦నర్చితి నంచు విరించి యెంచఁగాఁ
బ్రళయపయోధు లొక్కమొగిఁ ♦ బర్వినటుల్ వెసఁబర్వెఁ జీఁకటుల్.

చ. పవననిదాఘతాపముల ♦ మాన్చు ఘనాఘనసంఘమోయనన్
గదిసె మహాంధకారములు ♦ కాంతగవేషణతత్పరాత్ములై
కొమకుచు సందులన్ దిరుగు ♦ కొమ్మలు బెక్కు మెఱుంగులై రిలన్
పవలనివష్టమయ్యె నిశి ♦ పాంథజనంబులకున్ దురంతమై. 62

తే. గీ. తాపము లణంగె భూతసం♦తతు లెసంగ
నతనుధర్మపరిస్ఫూర్తు ♦ లతిశయించె
ను త్తమస్థితిమించెను ♦ నుత్తమముగ
ఖరకరాభావమే శుభం♦కరము ధరను. 63

చ. ఒకమగనాలు మాఱుమగఁ ♦ డుండునికేత మెఱుంగకే తమో
వికలత నొక్కెడన్ నిలువ ♦ వేత్రాకతంచుఁ దదీయభర్త యా
సకియనె కౌఁగిలింప నది ♦ జారుఁ డటంచును జారయంచుఁ దా
రొకరొకరిం బమిం గలసి ♦ యుద్ధతి మన్మథుఁ బుబ్బ యార్వఁగన్ 64

చ. వెడవిలుకాని వేదనల ♦ వేఁగుచు దుర్విటు లేఁగఁ జీఁకటిన్
గుడిసెలు పంచలున్ వెడలి ♦ కుంటియు గ్రుడ్డియు భుగ్న రుగ్ణ ము
ట్లుడిఁగినయింతి మున్ను వల♦యోత్కరశబ్దనివేదితాత్మలై
బడిబడిఁ బైఁడిఁదీసిరి త♦మం బఖిలోత్తమమంచు నెంచుచున్. 65

ఉ. కప్పులకప్పడంబులును ♦ గస్తురిపూఁతలు చాలు నిప్పడే
చొప్పననేఁగినన్ మనలఁ ♦ జూఁడగలండె త్రినేత్రుఁడేనియున్
ముప్పదినాళ్లు నీదృశత♦మోవృతి సేయఁగరాదె బ్రహ్మయం
చప్పెనుచీకఁటిన్ వెడలి ♦ రారటమై కులటల్ తటాలునన్. 66

కం. ఆయామవర్తి మునివరుఁ
డాయామము నిగమసంహి♦తాభ్యాసకృత

వ్యాయామశ్రాంతమతిఁ
సాయామతరుచ్ఛదాస్తృతాజినశయ్యన్. 67

మ. పవళింపన్ రమణీశిరోమణి రతిప్రారంభసంరంభతన్
ధవుపాదంబులు పట్టి యొత్తెడువితానన్ గోరు సోఁకించినన్
'నవలా, నీదుచెఱంగువాసి పదియారేనాళ్లాయెఁ గాలంబు ద
ప్పె వృథాదోషమిదేల మాను'మన నవ్వేళన్ విలోలాత్మయై. 68

కం. 'త్రిదశాధిపుఁడై తేఁ గద
యద నెఱుఁగుచు ఁగోర్కెఁ దీర్చు'నని తనలోనన్
మదనాశుగ మదనాశుగ
మదనాశుగధాటి కదిరి మానిని మునితోన్. 69

శా. "బాలెం డంతకుమున్నె మాకుఁ బనిలే దాఁచోదనే; నిద్రపై
బాళిన్ మీపదమూలమందు శయనింపన్ వచ్చితిన్ జోలి చాల్
చాలుం బొ"మ్మని యల్క మాఱుమొగమై చంద్రాస్య నిద్రింప న
వ్వేళన్ శాంతమహార్ణవం బనఁగ సంవేశించె నమ్మౌనియున్.

వ. తదనంతరంబ.

ఉ. యోగిగతిన్ సురేంద్రుఁడును యోగ మొనర్చి తదీయసూక్తిపై
యోగజరాజగామిని వియోగదశన్ విని దాని చాతురీ
యోగము మెచ్చి కంతుని నియోగము నౌదలఁ దాల్చియంత సం
యోగము సాహసక్రియఁ బ్రయోగముసేయఁగఁగూడదన్ మతిన్. 72

తే. గీ. కోడిగపుఁ గంతుయాతన కోడి వజ్రి
కోడియై కూసెఁ "గొక్కొరోకో" యటంచు
మౌని మేల్కని వామన స్మరణ దనరఁ
గాల మరయక మునుగంగ గంగకరిగె. 73

కం. గౌతమవేషమున బెడం
గౌ తమకము మీఱ నిర్జరాధీశుఁడు బా

గా తమమునఁ జేరం జని
గౌతమసతికరముఁ బట్టె ♦ కౌతుకమెసఁగన్. 74

తే. గీ. "కొమ్మ యొకపుంజు తన పెంటి♦కోడిఁ దలఁచి
కూసెఁగా కది వేకువ♦కోడిగాదు
ప్రొద్దు వొడువంగఁ బద్దయుఁ ♦ బ్రొద్దుగలదు
ముద్దుగా సెయ్య కరుదెమ్ము ♦ ముద్దుగుమ్మ!" 75

వ. అనిన నహల్య శంక మది ♦ నంకురమందఁగ నుందహాసయై
యనియె 'మునీంద్రవేషమున ♦ నాశతమన్యుఁడో కాక యన్యుఁడో
ననుఁ జెనకంగ వచ్చె ముని♦నాథుఁడు గాఁ'డని ప్రేమయున్ భయం
బెనయఁ గరంబుఁ దీసికొని ♦ యిట్లనియెన్ గలికించితంబుగన్. 76

చ. 'రతిపతి యంపజంపముల ♦ రంపునఁ గంపమునొంది నేను మున్
రతికయి వచ్చి మచ్చికల లో♦నర్చినఁ జేర్చినచర్చ 'నొప్పనే
ఋతుదివసంబు దప్పెఁగడ♦కేఁగు మటంటి విదేమి యిప్పు డీ
గతి బతిమాలె దెవ్వఁడవొ ♦ కల్లలుచెల్లవు పల్కు'నావుడున్. 77

తే. గీ. 'అలశతానంద[1]గురుఁడ గో♦త్రాధికారి
పరుల శతకోటియుక్తుల ♦ భంగపఱతు
నాత్మభూసన్నిధిని సీక♦రాంబుజంబుఁ
గాంక్షఁ బట్టితి నన్నెఱుం♦గవె మృగాక్షి! 78

చ. అతివల జాఱిచేష్టితక♦ళాస్పదమర్మవిభేదభేదియై
జతనగు జవ్వనంబు డిగ♦జాఱకమున్నె యథేష్టభోగముల్
ప్రతిదివసంబుఁ జెందకయె ♦ బాలిశుఁడైన జనుండు పిమ్మటన్
గతజలసేతుబంధనము ♦ గాఁ దలఁచున్ విషయోపభోగముల్. 79

కం. ఋతుకాలదినములైనన్
ఇతరదినములైన మఱియు ♦ నేదినమైనన్
వితసేయక రతికేళీ
వ్రతియగుకృతికఘమురాదు♦వనితా'యనుడున్. 80

పా. 1. గురుఁడు

కం. శ్లేషార్థముఁ దెలిసి నిజా
శ్లేషార్థము వచ్చె నలశచీపతి యనుచుర్
యోషారత్నంబు తదా
భాషణకౌతూహలాను భావాన్వితయై. 81

ఉ. 'నాపయి నింత ప్రేమ మునినాథున కెన్నఁడుఁగానఁ గావునర్
నాపతి వీవుగావు కుహనాకృతి వెవ్వఁడవో యెఱుంగ నీ
రూపముఁ జూప కూఱక మరుల్గొని బల్మి యొనర్చితేని నే
నైఁప నిజంబు పల్కు మిఁకఁ జల్లకు వచ్చియు ముంత దాఁతురే?'' 82

చ. అనుటయు జాళువామినుకుటంచులదుప్పటి వల్లెవాటుతో
ననుపమ తారహారకటకాంగదముఖ్యవిభూషణాళితోఁ
ఘన ఘనసారసంకుమద కల్పకమాల్యకదంబకంబుతోఁ
గనఁదగియెర్ శచీవిభుఁడు కంతువసంతగతిర్ నిజాకృతిన్. 83

ఉ. ఆలలితాంగి యాసురుచిరాంగునిఁ గన్గొనినంతఁ జెమ్మటల్
గీలుకొనంగ మేనుబులకించ నకించనధైర్యయై మదిర్
జాలియు బాళిఁ దత్తరము నానఁగ నానఁగ నా నగారి ను
న్మీలదపాంగనీల నలినీదళరాజినిఁ బూజ చేయుచుర్. 84

ఉ. దేవ, శచీమనోరమణ, దేవర వచ్చినదేమి?

నీదు శో

భావిభవంబుఁజూడ;

వనవాసినికేమిటి చెల్వ?

రన్న మే

తావున నున్న నేమి?

వనితానవమన్మథ, నాపయిర్ గృపో

ద్భావనానతిచ్చెదవు!

భావజునాన నిజంబుపల్కితిన్. 85

కం. ''నామగనివేషభావల
నేమిటికి ధరించివచ్చి తెలుఁగంజెపుమా''

"నీమగనియూప మాటకు
పై మాటలు నడపవలదె ♦ పంకజగంధీ!" 86

కం. "తగవా యిటువలెఁ బల్కఁగ
మగనాలను నేను భువన♦మాన్యుఁడ వీవున్
నగరాజదమన, నిన్నున్
నగరా యిట్లయిన సురలు ♦ నగరావళులన్. 87

కం. అని పలికి యపుడు గులుకున్
నునుసిగ్గును రాగరసము♦నూల్కొనుచూడ్కిన్
గనుఁగొనుచు నవలఁ బోవఁగఁ
జని యడ్డముసొచ్చి పాక♦శాసనుఁ డనియెన్. 88

చ. "నిలు నిలు మోలతాంగి, కరు♦ణించవె చంపకగంధి, సిగ్గులే
చిలుకలకొల్కి, యంజకవె ♦ చిత్తజుపూవులముల్కి, నీపయిన్
వలచితినే మృగాక్షి, పెర♦వాఁడనటే శుకవాణి, యేనిఁకన్
నిలువఁగలేనె చాన, నను ♦ నీదగుబంటుగ నేలవే చెలీ! 89

శా. నామీఁదన్ దయసేయవే పలుకుపం♦తంబేల వే యేలవే
మోమోటంబొకయింతలేక సకీ, నీ ♦ మోమైననుం జూపవే
నీమోవించుక నొక్క నీయఁగదవే ♦ నీపక్కకున్ జేర్చవే
యేమైనాపలుకాదరించు వెత నే ♦ నెందాఁక సైరింపుదున్." 90

కం. అనుచున్ బలరిపుఁడంతటఁ
జనవును బలిమియును నెనరు♦సైఁగలుఁ దోఁపన్
దనకరముల వనితామణి
చనుమొనలకు వేగఁ జాచఁ ♦ జాన యిటాడెన్. 91

చ. "సరసము చేయరాకు నను ♦జన్నులపైఁ జెయి వేయఁబోకు ని
ల్వారమని నల్వురున్ వినుకు♦లన్ గడునిందలు గట్టి యెందుకున్
వెఱవక యాడుకొందు రవి♦వేకమునన్ వల దేల వాదు ని
ర్జరపతి! చాలుఁజాలు ముని♦రాజు విన్న మ[illegible] 92

చ. "మునిపతి కోపగించినను ♦ మోసమటంటివి మోసమేలనో
వనిత, యతండు నిష్కపటి ♦ వాహిని కేఁగెను దానమాడ నీ
మనసు కరంగఁగావలెను ♦ మక్కువతో ననుఁ గౌఁగిలించి నీ
ఘనగళశబ్దమంత్రములఁ ♦ గాయజభూతముఁ దోలఁగావలెన్. 93

ఉ. దూరపుఁగొండలున్ నునుపు ♦ దోఁచునటన్నది నిక్కమాయె నో
వారిజగంధి, నీమనసు ♦ వచ్చునటంచని వచ్చినాఁడ ని
స్సారము చేయఁగాఁ దగదు ♦ చక్కన గా దిది లేనిపోని యీ
బీరములేల నాదుమన♦విన్ వినవే ఘనవేణికామణీ! 94

ఉ. చేర్పుము కౌఁగిటన్ వడిని ♦ జిక్కులు బెట్టకు కంతుకాక చ
ల్లార్పఁగ మోవిపానకము ♦ లానఁగ ని మ్మిదివేళ శయ్యకుం
దార్పుము జాగు సేయకవె ♦ తామరసాక్షి మరుండుసాక్షి కం
దర్పుని మందిరంబునకు ♦ దండము దండము మాటి మాటికిన్. 95

చ. సతతము నీగుణంబులను ♦ జక్కఁదనంబును విందుఁగందు సం
గతిగ ననంగ సంగర ము♦ఖంబునఁ గోరిక దీర్తువంచు నే
మతిని దలంచి నీకడకు ♦ మానిని, వచ్చితి కాదటంటివా
యతనుని యాన నీమగని ♦ యాన మరిన్ మరి యాన నాపయిన్. 96

సీ. కొమ్మ, నీ కమ్మని ♦ కెమ్మోవి యీయవే
యమృతంబుఁ గ్రోలిన ♦ యరుచి దీఱ
కలికి, నీచను గుబ్బ♦కవఁ జేరనీయవే
కనకాద్రిపై నున్న ♦ కసటుదీఱ
సుదతి, నీకౌఁగిటఁ ♦ గదియింపవే కల్ప
సుమతల్పమున నున్న ♦ సొలపు దీఱ
వనిత, నీతోడజగ్గుఁ ♦ గనుఁగొన నీయవే
రంభతో నెనసిన ♦ రట్టుదీఱ

తే. గీ. మస్తుమీఱిన సురహస్తి ♦ మస్తకంబుఁ
గుస్తరించిన మామక♦హస్తములకు

హాయిగా నీ నితంబంబు ♦ లంటనియవె
కంటు నామీఁద నేల వా♦ల్గంటి,నీకు.’ 97

ఉ. కురులకు వందనంబు తెలి♦గోముముఖంబునకున్ జొహారు నీ
యరుదగు కంబుకంఠమున ♦ కంజలి నీ కుచకుంభపాళికిన్
కరములు మోడ్చెదన్ బెళుకు ♦ కౌనుకు మ్రొక్కెద పంచబాణ మం
దిరమునకున్ సతీమణి! ప♦దింబదిగా పదివేల దండముల్. 98

కం. అని చెలిపాదంబులపై
ఘనచింతామణిసురత్న ♦ కనక కిరీటం
బును మోపి లేవకుండిన
వనజానన సిగ్గువలపు ♦ వడ్డికిఁబొఱలెన్. 99

కం. “దేవుఁడ వేలినసామివి
పోవయ్యా! నీవు నాకు♦మ్రొక్కఁగఁ దగునా
లేవు’’మని గుబ్బచనుమొన
లా విభు నెదసోఁక నెత్తె ♦ నంగన పేర్మిన్. 100

ఉ. ఎత్తిన పట్టుపీడక సు♦రేంద్రుఁడు తత్కుచకుంభపాళిపై
నత్తమిలన్ దురంత విర♦హార్ణవపూరము నీదుకై వడిన్
హత్తి రసాలసాలమున ♦ నల్లెడు మల్లియతీవకై వడిన్
గుత్తపుగుబ్బలాడి చను♦గుత్తులఁ దత్తను వొత్తె సొక్కుచున్. 101

ఉ. అంతటఁ గొంతసేపటికి ♦ నంగన సిబ్బెపుఁ గుబ్బఁ గ్రుమ్మినన్
స్వాంతము జల్లనంగ బల♦శాసనుఁ డానను మోవియాన నొ
క్కింత మొగంబు ద్రిప్పి “పడ♦కింటికి రమ్మట కొన్ని సమ్మతుల్
కాంతుఁడ, నీ వొసంగినను ♦ గాని యొడంబడ’’ నంచుఁ బల్కుచున్.

తే. గీ. చెట్టపట్టుక తనదు పూ♦సెజ్జకడకు
వల్లభునిఁ దోడుకొని పోయి ♦ వలపు మెఱయఁ
దొడను దొడఁజేర్చి కూర్చుండి ♦ తోయజాక్షి
తోయజాక్షీణ రసధార ♦ దొలుకఁ బలికె. 103

సీ. 'మెఱుఁగువాతెఱ నొక్క♦కుర యెంగిలయ్యాని'
'యమృతాని కెంగిలి ♦ యనఁగనేమొ!'
'సుద్దిగ నున్నాను ♦ వద్దుర మైవ్రాలి'
'పతివ, బంగారాని ♦ కంటుగలదె?'
'గుబ్బచన్నుల నంట♦కుర యొక్కప్రొద్దురా'
'చెయ్యంటకయగోటఁ ♦ జెనకరాదె'
'కొఱికిన మడుపువ♦ద్దుర నేఁడు నోమురా'
'తరుణి, యైనను నీవె ♦ కొఱికియీవె'

తే. గీ. 'వ్రతము కలయిక కారాదు ♦ వాదులేల'
'కలయకయె కళలయిక్కువల్ ♦ తెలిసి నొక్కి
దక్కి దక్కింతు నే నిన్నుఁ ♦ దరుణి! యనఁగ'
నిగ్గుమొగమునఁ గళదేర ♦ నెలఁతయనిమె. 104

సీ. 'నేను నీచెక్కుల ♦ నెలవంక లుంతును
నీవు నాచన్నుల ♦ నిలుపరాదు
నేను నీ కెమ్మోవి ♦ నెఱిగంటుసేయుదు
నీవు నామోవి కం♦దించరాదు
నేను నీకురు లెల్ల♦నెఱిఁ జిక్కువఱుపుదు
నీవు నాకొప్పుఁబ ♦ ట్టీడ్వరాదు
నేను నీగళమున ♦ మృగనాభి నలఁదుదు
నీవు నానెమ్మేన ♦ నించరాదు

తే. గీ. గుటగుటల మీఱిగడిదేఱి ♦ కూకిపల్కు
లీవు నేనునుఁ బల్కరా ♦ దిట్లు సమ్మ
తైన వచ్చెద నీవు ర♦మ్మనినకడకు
వివిధశృంగారరసలోల ♦ విబుధపాల!' 105

చ. అనుటయు నల్లనవ్వి విబు♦ధాధిపుఁ 'డట్లనె నౌనుగాక యం
చన గురికట్టునిల్చునటె ♦ యంగజుకేళి' నటంచుఁజేర్చె న

కన్న ననబోఁడి చనొమ్మనలఁ ♦ గ్రుమ్మ సురేంద్రుఁడు మోవియానెఁ గం
జనయన చెక్కుఁ గీలెను గ♦చాకచిఁ బోరిరి వార లిర్వురున్. 106

వ. ఇట్లు మదనకదనారంభ సముజ్జృంభమాణమనోభిలాషల నయ్యహల్యాసుందరీ పురందరు లమందానందకర చందనాది కస్తూరికా పరిమళ ద్రవ్యంబులకు సొమ్మసిల్లియుండి రప్పు డమ్మందయాన బృందారక బృందవందిత పదారవిందుఁడగు నా సంక్రందనునింగలయు మోహావేశంబునం బట్టరానిగుబ్బునం జిట్టాడుచు మట్టుమీఱి యతండు కౌఁగిటం జేర్చినం జేర్పనీయక యబ్బురఁపు గబ్బి సిబ్బెంపుగుబ్బల నిబ్బరంబునన్ జెయిసోఁకిన సోఁకనీయక కటికిచీఁకటికప్పులన్ గుప్పునన్ గప్పుకొప్పు నిమిరినన్ నిమురనీయక మిక్కిలి యెక్కువయైన చక్కని చెక్కు గీటినం గీటనీయక మధుర సుధారసధారాధురంధరంబైన బింబాధరంబు గ్రోలినం గ్రోలనీయక కుందనపుటందంపుగెంటెనపూవునుం గుంటుపఱుచు తుంటవింటి పాదుసాహి దివాణంబు నంటిన నంటనీయక మెండొడ్డుకొని యేమఱించి యొయ్య నొయ్యన విరులశయ్యకుఁ జేర్చి లాలించి కౌఁగిలించి యదలించి బాహాబాహిఁ గచాకచిం బెనంగి యుల్లందులకుం గమకించి నీవి వదలించి చివురు సవురు జవురు మోవితేనెలఁ గ్రోలి పైకొని కోకిలచందంబున శ్రవణానందంబుగా గుటగుటం బలుకుచు "మేలు, బళీ, హశాసు, శాబాస"ని మెచ్చి యొకరొకరిమేను లప్పళించి వింతవింత పిలుపులం బిలుచుచుఁ గెందామరలం బోలు కందామరల నఖమోద్పులు గావించుచు మన్మథబ్రహ్మానందంబునుం బొంది మఱియును, 107

శా. 'ఔనే ముద్దులగుమ్మ, చూచి తవునే♦యందంపుఁబూరెమ్మ, మే
లౌనే చక్కఁదనాలయిక్క, యదెమే♦లబ్జాస్త్రిచేష్టక్క, యా
డౌనే యింతులమేలుబంతి, భళి శ♦స్త్రానే కళల్ దొంతి, మి
న్నౌనే' యంచు మఱిన్ బురందరుఁ డహ♦ల్యాభామ నీక్షించుచున్.

సీ. 'ఎన్నఁడు నేర్చితే ♦ యింతులమేల్బంతి,
పారావతారావ♦పాటవంబు

యెపు డభ్యసించితే ♦ యిందుబింబానన,
వివిధచుంబనకళా♦విభ్రమంబు
యెచ్చోట నేర్చితే ♦ యేణీవిలోచన,
నఖరాంక విన్యాస♦నైపుణంబు
యేనాఁ డెఱింగితే ♦ చీనిచక్కెరబొమ్మ,
పంచబాణాహవ♦ప్రౌఢిమంబు

తే. గీ. మూలనున్నట్టి జడదారి♦ముద్దరాల
వెన్నిచిన్నెలు నేర్చితే ♦ యెమ్మెలాడి,
మేలు మేలని కాంతుఁడు ♦ మెచ్చి పొగడ
వింతవింతఁగ మఱియును ♦ సంతసమున. 109

సీ. వెనుదీయకుమటంచు ♦ వెడవిల్తుఁ డాడించు
జాటిపోలికఁ గీలు♦జడ చలింప
స్మరసంగరంబునఁ ♦ గురియు పూవులవాన
తెఱఁగున సరులము♦త్తెములు రాల
మరుఁడను జగజెట్టి ♦ బిరుదుపీకెలమాడ్కి
కళరవంబున జమ♦త్కార మెసఁగఁ
జిత్తజరాజ్యాభి♦షేకాంబువుల మాడ్కి
జల్లుగాఁ జెమట చి♦త్తళ్లు గురియ

తే. గీ. మదన పరదేవతాధ్యాన♦మహితనిష్ఠఁ
బోలి యొఱమోడ్పుఁగనుదోయి ♦ పొలుపు మీఱ
నంబుజేక్షణ పురుషాయి♦తంబు సలిపె
నెలమి నమరావతీంద్రుఁ దే♦వేంద్రుఁగూడి. 110

వ. అప్పుడు, 111

ఉ. భావము లొక్కటయ్యెను బ్ర♦పంచ మొకించుక తోఁచదాయె నే
నీ వనుభేదముల్ జనె య♦నిర్వచనీయ మఖండ మాత్మసా

ష్ట్యావిదితంబు నవ్వియ మ♦నంతమునొ సుఖ ముప్పతిల్లె నిం
దీవరగంధికిన్ బతికి ♦ నిర్భర సౌరత మొందఁ బొందుచోన్. 112

సీ. చంద్రమండల సుధా♦సారమూరివయట్లు
చెమటచే నెమ్మోము ♦ చెలువుమీఱ
అంకుశక్షత మహా♦హస్తికుంభములన
గోటిపోటులఁ జిన్ని♦గుబ్బ లెసఁగ
మగతేఁటి వ్రాలిన ♦ మంకెన విరిలీలఁ
గావిమోవినిఁబంటి♦కాటు తనర
గాలికిఁ గదలెడు ♦ కదళిక రీతిగా
గడగడమని తొడల్ ♦ వడఁకుచుండ

తే. గీ. జాళువాగట్టుమీఁదను ♦ వ్రాలినట్టి
నీలమేఘంబు చొప్పున ♦ నెరులు కటిని
వ్రాల సురతాంతమున లేచి ♦ లీల నిలిచె
నింపున నహల్య యవ్వేళ ♦ నింద్రుదెసను. 113

ఉ. వేకువజాము దోఁచె నళి♦బృందగరుద్భవవాతసంహతి
స్తోకదళద్ధళత్ స్ఫురిత♦తోయరుహప్రసరన్మరందధా
రాకలితోదకద్విగుణి♦తాంచదభంగతరంగభంగి ప
ద్మాకరశీకరాంతరవి♦హార ముదారసమీర మంతటన్. 114

సీ. మరుసాముకండెముల్ ♦ గిరికొన్నతొడలతోఁ
దడబాటు చెందిన ♦ నడలతోడ
గుబ్బచన్నులను జి♦క్కులు వడ్డ సరులతో
నెరికొప్పునను జాఱు ♦ విరులతోడ
గజిబిజి పలుగంటి♦గమి కావిమోవితో
నెఱిఁ దప్పి వదలిన ♦ నీవితోడఁ
గెంపారు నెలవంక♦గుంపుల చెక్కుతో
సోగకన్నుల నిద్ర♦సొక్కుతోడ

తే. గీ. మిగులఁ జెదరినయలకల ♦ మెయిపులకల
కెలఁకు లరయుచుఁ జిలుకల♦కొలికి యపుడు
దురుసునడలను గేళిమం♦దిరము వెడలె
నలరువిలుకాని మదహ స్తి ♦ యానవంగ. 115

చ. వెలువడి యింతటంతటను ♦ వేగిరపాటున నొంటిపాటునన్
గలయఁగఁ జూచి చూచి శచి♦కాంతుని మెల్ల నహల్యపిల్చి బల్
మెలఁకువతోడుతన్ బనుప ♦ 'మీఁపటి బుద్ధి యిఁకేమి పల్కితే
వెలఁదిరొ, పోయివత్తునట♦వే దిటవే' యని యింద్రుఁ డిట్లనెన్. 116

మ. 'తరుణీ, యేమని పల్కుదున్ గమనవా♦ర్తల్ పల్కనోరాడదే
మఱి కాదంచని యెంచి పోదునన రా♦మా, నేఁడు కాళ్ళాడదే
సరసన్ నిల్చిన వచ్చు నీపతి యఘో♦ద్ఛన్ నిల్వఁగాఁ గూడదే
కఱవాయెన్ గదె ముచ్చటల్ మనకు రా♦కల్ పోక లింకేడవే. 117

ఉ. నీవును నేను నొక్కయెడ ♦ నెమ్మది నెమ్మదిగూడి యుండుటల్
భావమునందు సైఁపకను ♦ పాపపుదైవత మిట్లుచేసె నే
నేవహిఁదాళఁజాలు దిఁక ♦ నెన్నఁడు మర్వకుమీ ననుం దయా
భావనచేత' నంచు సుర♦వర్యుఁడు వల్కిన కల్కి ప్రీతిగన్. 118

సీ. 'మోహనాకార, నీ ♦ మోముఁ జూచినఁజాలు
సొబగైన చందురుఁ ♦ జూడనేల?
మదనావతార, నీ♦పెదవియానినఁ జాలుఁ
గండచక్కెరపాన♦కం బదేల?
సరస, నీనెమ్మేని♦చాయ సోఁకినఁజాలుఁ
గనకాభిషేకంబు ♦ కాంక్షలేల?
శృంగారమూర్తి, నీ♦చెట్టఁబట్టినఁజాలు
నరిదితామరఁ గేల ♦ నంటనేల?

తే. గీ. కళల ననుఁ జాల మెప్పించి ♦ కౌఁగిలించి
నీవి వదలించి కదియించి ♦ నేర్పు మించి

రతులఁ దేలించి మదనసా♦మ్రాజ్యమేలు
నేలికను నిన్ను నెడబాయఁ ♦ జాల' ననుచు. 119

చ. సరసిజపాళిఁ దుమ్మెదలు ♦ చాలుగ నిల్చినరీతి దేవరాట్
కరకమలంబులన్ దనదు ♦ కన్నులఁ గాటుకరేక దాకఁగా
హారు వమరంగ నొత్తుకొని ♦ యంగన కన్నుల నీరునించి 'యీ
విరహము నెట్లు ద్రోతుఁ దగ♦వే యెడబాయుట' లంచుఁ బల్కఁగన్.

చ. 'కలకంఠీమణీ, పోయివచ్చెదఁ గటా♦క్షం బుంచు నామీఁద ని
న్నెలమిన్ నమ్మినవాఁడ'నంచు సురరా♦జిట్లాడినన్ మందహా
సలసద్వక్త్రము వాడఁ బ్రోడ మదిలో ♦ సంతాపమున్ గూడఁ జం
చలమై ధైర్యము వీడ నింద్రుఁగని వాం♦ఛాలోలితస్వాంతయై. 121

ఉ. 'నమ్మినదాన, నాతనువు♦నమ్మినదానను నీకు; నింక నే
నమ్మకచెల్ల, నన్ను విర♦హాగ్నికిఁ బాల్పడఁజేసి పోవుటల్
సమ్మతమాయెనా, విభువఁ ♦ జాలితివా, యెటులైన నిన్ను నేఁ
బొమ్మనఁజాలఁ, జాలినను ♦ బొందినిఁ బ్రాణము లుండనేర్చునే.' 122

చ. అని యిటుపల్కు పల్కు బిగి♦యారఁగఁ గౌఁగిటఁ జేర్చిచేర్చి గ్ర
క్కున మధురాధరంబుచవిఁ ♦ గ్రోలుచుఁ గ్రోలుచుఁ బాకశాసనున్
బనుప నతండు మెల్లఁగను ♦ బ్రక్కలు చూచుచుఁ బోవుచుండఁగా
మునివరుఁడైన గౌతముని ♦ ముందఱ నింద్రుఁడు గానఁగాఁ దగెన్. 123

ఉ. కంటికి నిద్రసోకు మయిఁ♦గాడిన గాజులనొక్కు మోవిపై
నంటిన పంటిరక్కు సొగ♦సైనసిగన్ బలుచిక్కు గోటిచే
గెంటినముద్దుచెక్కు రహిఁ ♦ గీల్కొనియుండినవానిఁగా మదిన్
గంటున గౌతముండు తెర♦గంటిదొరం గని యాగ్రహంబునన్. 124

ఉ. చండకరాభుఁడైన ముని♦చంద్రుఁడు కోపముతోడ 'నోరి, యా
ఖండల, కండగర్వమునఁ ♦ గన్గొనలేక మదీయకాంత ను
ద్దండత నాదువేషమునఁ ♦ దద్దయుఁ బొందితి వట్లుగాన నీ
వండవిహీనుఁడై తిరుగు' ♦ మంచని మించి శపించె నెంచకన్. 125

చ. ఇటు శపియించి గౌతమ ము♦నీంద్రుఁడు వేగ నిజాశ్రమస్థలిన్
గిటుకునఁ జేరి కోప మెదఁ ♦ గీల్కొన భార్యను బిల్వ నంతలో
దిటవెడలంగ నంగన మ♦దిన్ దడబాటు చెలంగ మౌనిచెం
గట వినయంబుతో నిలిచెఁ ♦ గాళ్లకు నీళ్లను గొంచు గొబ్బునన్.126

ఉ. ఆతతి నాలతాంగిని మ♦హాగ్రహదృష్టినిఁ జూచి 'యోసి, నీ
చేతిజలంబు లంటనీకఁ ♦ జెలునె యెంతటి జంతవే బలా
రాతిని గోరి కూడితివి ♦ రాతిరి జామునఁ గావునన్ బలా
రాతిశరీర మందు'మని ♦ రాజముఖిన్ సునఖిన్ శపింపఁగన్. 127

కం. గడగడ వడఁకుచుఁ దడఁబడి
వడఁతుక జడదారిచరణ ♦ పంకజములపైఁ
బడి 'శాప మెపుడు గడతున్.
నుడువు'మనన్ బలికెఁ గరుణ ♦ నూల్కొన మునియున్.

సీ. 'బలువైన రావణ♦ప్రముఖుల సమయింప
హరి జగద్విఖ్యాతి ♦ నతిశయించి
చెలువుగా దశరథ♦క్షితిభర్తకుదయించి
రామనామఖ్యాతి ♦ రహిని మించి
మునిమాట విని తాట♦కిని గీటణంగించి
యతని యాగము గాచి ♦ యతిశయించి
చతురుఁడై జనకరా♦జతనూజను వరించి
మహితకీర్తులుగాంచి ♦ విహితమెంచి

తే. గీ. మౌనివరుతోడ నివ్వన♦మార్గమునను
వరుస నీకమీఁద రాఁగల♦వాఁ డతండు
నిజ పదసరోజరేణుల ♦ నీదుశాప
మోచనము సేయఁగలఁ'డంచు ♦ మునియుఁబలికె.129

ఉ. అంతట నమ్మహాత్ముఁడు ని♦జాశ్రమవాటిఁ బరిత్యజించి దు
ర్దాంతదురంతకేసరివి♦తాన మహోగ్రవరాహ వాహజి

ద్దంతురదంతిపన్నగముఁ ♦ దాపసబంధితవల్కశాటికా
త్యంతవిలాసభృన్నగము♦నౌ హిమవన్నగ [1]మొందె నయ్యెడన్. 130

వ. అంతఁగొంతకాలంబునకు, నిక్ష్వాకువంశపయఃపారావార రాకాచంద్రుండగు దశరథమహారాజేంద్రునకు, దేదీప్యమాన మార్తాండమండల సమధాముండును, వైరికాంతార ప్రళయకాలదావానల ప్రభాసముద్దాముండును, అనంతకళ్యాణగుణాభిరాముండును నై శ్రీరాముండు విష్ణుమూర్తి పూర్ణావతారంబున జనియించి, దినదిన ప్రవర్ధమానుండై యుండు నవసరంబునఁ దనుప్రభావిజితమిత్రుండగు విశ్వామిత్రుండు చనుదెంచి, దశరథానుమతంబున, విమతఖండనశౌండ భుజదండ సంపాదిత కీర్తిసాంద్రుండైన శ్రీరామచంద్రుని సకలాఘౌఘనివారణసుముఖంబగు మఖంబుఁ గాచుటకై తోడ్కొనిపోవ, నమ్మహావీరుండు, సింహశరభశార్దూల ప్రముఖ నానావిధ మృగయూథశరణ్యంబగు నరణ్యంబుఁ బ్రవేశించి, బహువిధకామరూప నిరాఘాటసంచారితశృంగాటక యగు తాటకన్ వధియించి, నీచులగు సుబాహుమారీచుల నుక్కడంగించి, యమ్మౌనియాగంబుఁ గాచి నిరంతర ప్రబోధధానియగు జనకరాజ రాజధానింగుఱించి వచ్చునప్పుడు, పురోభాగంబున విజ్ఞానసూర్యప్రభానిరస్తతముని గౌతముని యాశ్రమంబుఁ గనుంగొని.

చ. 'మునివర, యేమి యీవనము ♦ ముచ్చటగాఁ దగియుండియున్ వృక్షా
జనకులహీనమై యిరిణ♦సన్నిభమై కనుపట్టె నేమకో
వినియెద' నంచు వేఁడు రఘు♦వీరునికిన్ గుశికాత్మజుండు ప
ల్కెను మది సంతసం బలర ♦ లిలఁ దదాశ్రమ వర్తమానముల్. 132

ఉ. 'భూతలమందు మౌనికుల♦ముఖ్యుఁడు గౌతముఁ డంచనన్ దపః
ఖ్యాతిని దీటులేదన జ♦గత్త్రియమందుఁ బ్రసిద్ధినందు న
య్యాతనియాశ్రమం బిది మ♦హాశ్రమవారణకారణంబు రా
చూతువు కాని యందు నొక ♦ చోద్యము హృద్య'మటంచుఁ బల్కుచున్.

పా. 1. మొందెఁ బొందుగన్

కం. ఆరాముని గౌతమముని
యారామస్థానవాటి♦కై పిల్చు చహా
ల్యారామశాపహృతికై
యారామగతిన్ మునీంద్రుఁ ♦ డచ్చటి కేఁగెన్. 134

కం. అందందుఁ జూచుకొనుచును
ముందఱ రఘురాముఁ డవుడు ♦ పోవుచునుండన్
కెందమ్మిఁ బోలుపాదము
లందలిరేణువులు ఱాతి ♦ నందినయంతన్.* 135

మ. మృదువై మెల్లన కొంతసేపటికి స♦ద్వృత్తంబుగా నౌచుఁ బెం
పొదవన్ గొంత కరంగి సోఁగయగుచున్ ♦ బొల్పొంది యారాయి చ
క్కఁదనం బేర్పడి మోహనాకృతి చెలం♦గన్ యౌవనశ్రీ తగన్
సుదతీరత్నముగాఁగ నిల్చెను మదిన్ ♦ జోద్యంబు వాటిల్లఁగన్. 136

చ. వినయముగాను మానియలి♦వేణియుదారపదారవిందముల్
కనుఁగొనుచున్ రఘూద్వహుఁడు ♦ గ్రక్కునఁ దాను నమస్కరించె నా
వనిత యొసంగు దీవనల ♦ వల్లను నుల్లము పల్లవింపఁగా
మునిమునిమీనముల్ కులుకు ♦ మోమున నవ్వు దొలంకుచుండఁగన్.

కం. ఆతఱిఁ గనుఁగొని బిరబిర
గౌతమముని యేఁగుదెంచి ♦ గౌరవమొప్పన్
నాతిసమీపముఁ జేరిన
యాతనిఁ గని రామచంద్రుఁ ♦ డానందమునన్. 138

*చెన్నపుర ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునఁగల D 386 నెంబరు వ్రాఁత ప్రతిలో గ్రంథ మింకమీద నీవిధమున ముగింపఁ బడినది.

కం. వనరాశిఁ జనించిన శ్రీ
వనజాక్షియొ యెదురుకొనిన ♦ వనదేవతయో
వనవసదావళిమించో
యని యెంచఁగ ఱాయిచెలువ♦యై చెలు వగుచున్. 136

చ. **ముదము** మదెఱ్ఱ బొసంగ "ముని♦పుంగవ, రాముఁడ నే' నటంచుఁ ద
త్పదయుగపాళికిఱ్ఱ దనదు ♦ ఫాలము సోఁక నమస్కరించి యిం
పొదవఁగఁ జెంతఁజేరిన ర♦ఘూద్వహునిఱ్ఱ ముని యాదరించి సం
పద లిగురొత్తఁ గౌశికుని ♦ పట్టు కనుంగొని వల్కెఁ బ్రేమతోఱ్ఱ. 139

సీ. "జంభారిమణి వృత్త♦సంభారదోస్తంభ
భూషణుం డకలంక♦భాషణుండు
భాషాపతి మహామ♦నీషావిశేషార్థ
ధారణుం డాప్తసా♦ధారణుండు
చండభానురుచి ప్ర♦చండకాండనిరస్త
తాటకుం డఖిలలో♦కాటకుండు
అధ్యాత్మవిద్యాని♦ధిధ్యానవిధ్యాత్మ
భావనుం డఖిలైక♦పావనుండు
తే. గీ. భద్రనిర్నిద్రుఁడగు రామ♦భద్రుఁ డస్మ
దీయ భద్రేభయానను ♦ దీనశరణ

సీ. మును దలమున్కలౌ ♦ మోహాంధకారంబు
వెనుక దీసినరీతి ♦ వేణి తనర
శాపరూప దినాంత♦చంద్రోదయము లీల
మొలకనవ్వుల ముద్దు♦మోము మెఱయ
బహుకాల పరిచితో♦పలత యంటిన మాడ్కి
కఠినవక్షోజయు♦గ్మంబు గులుక
తదదృశ్య భావంబు ♦ తవిలి పోవని కీవి
గడు సన్నమౌ వలె♦గౌను వడక
తే. గీ. క్షితిని లోహంబులను పైఁడి ♦ చేయు స్పర్శ
వేది నొగి రామపాదార♦విందరజము
పూని శిల పైఁడి చేసిన ♦ నాన మించ
కాంత యై నిల్చె గౌతమ♦కాంతయపుడు. 137

చరణసరసిజరేణులఁ ♦ బరమకరుణ
శాప మెడలింపఁ గంటివా ♦ తాపసేంద్ర!' 140

కం. అనిపలుకుచు గౌతమముని
తనచెంత మెలంగు రామ♦ధరణీశ్వరుతో
మనమున సంతసమందుచు
ననియెను సమ్మతముగాఁగ ♦ నవు డందఱికిన్. 141

సీ. 'బహుజన్మకర్మసం♦భవపాపజలరాశి
మరుభూమితలముగా ♦ మెఱయఁజేయు

కం. తన మునుపటి వృత్తాంతము
మునిపతి వీరలకుఁ దెలుప♦ముప్పే యనుచున్
ఘనలజ్జానతముఖి యా
వనితకు రఘునందనుండు ♦ వందన మిడియెన్. 138

తే. గీ పెండ్లికొడుకవు గమ్మని♦ప్రేమ మీని
రామ దీవించి శ్రీ రఘు♦రామవిభునిఁ
బూజ గావించు చున్న న♦ద్భుతము గాఁగ
గౌతముఁడు వచ్చి యా రాముఁ ♦ గాంచి పొగడె. 139

(ఖడ్గబంధము)

కం. సౌరధరధీర రఘువర
పారదధర నీరజారి ♦ భవకీర్తిరమా
మారీచమదవిరామా
నీరదనిభకాయ రామ ♦ నృపతిలలామా! 140

ఉ. శ్రీరఘురామ నిన్ను నుతి ♦ సేయఁగ నెంతటివాఁడ నేను నీ
పేరు దలంచి నంత నతి ♦ భీకరదుష్కృతముల్ దొలంగు నీ
చారు పదాబ్జసంగతిని ♦ సంభవ యాట పవిత్ర గాదె భా
గీరథిలీల విభ్రమర♦కేళిని నంచు నహల్యఁ గైకొనెన్. 141

నజ్ఞానపటలఘూ • రాగాధకూపంబు
నెడలేక ప్రాఁడ్చి యే•ర్పడఁగఁ జేయు
నమితదుర్మోహకృ•త్రిమరత్నదీధితుల్
మరలనీయక క్రమ్మి • మరుఁగుచేయు
నప్రాప్తితాపకృ•త్ప్యసన దిక్కో్ణంబు ?
తెలియకుండువిధంబుఁ • గలుగఁజేయు

తే. గీ. నబ్జసంభవముఖ్య నిజ•లామరాళి
మస్తకకిరీటవిన్యస్త • మణిగణఘృణి
ఘటితభవదీయచరణ పం•కజపరాగ
రాజి వర్ణింప నెవరిత•రంబు రామ! 142

ఉ. ఖ్యాతిని నీదుపాదకమ•లాంచితరేణురజంబుఁ దాల్చ ని
శ్చేతనమైన ఱాతి కొక • చేతన మబ్బె నటన్న నట్టిచోఁ
జేతనవృత్తినున్నసుర • సిద్ధులు సాధ్యులు మౌళిఁ దాల్చి యే
రీతిగ నుందురో తెలియ•రెవ్వరు రామ,భవత్పదంబులన్.' 143

కం. ఇటు కొనియాడుచు నుండిన
జటిలుని వీడ్కొనుచు రామ•చంద్రుఁడు మిథిలా
పుటభేదనమున కేఁగెను
తటకాపడి కౌశికుండు • తనతోఁ రాఁగన్. 144

మ. దివి వర్షించె ప్రసూనవర్ష మపు డం•డెల్ మ్రోయ నాడెన్ సుధా
శి వధూబృందము దివ్యదుందుభులు మ్రో•సెన్.........
....
.... 142

తే. గీ. అంత సంతుష్టచిత్తుఁ డై • యక్షపాదుఁ
డధిప కూకుదమయ్యె నీ • యంఘ్రిపద్మ
మనుచు పొగడుచు కాంతఁదో•డ్కొనుచుఁ జనియె
సంతసిల్లుచు మునికుల•చంద్రుఁడపుడు. 143

ఉ. అంతటఁ బ్రేమ గౌతముఁ డ◆హల్యయు నుల్లము లుల్లసిల్లఁగాఁ
జింతలు దీఱ నొండొరులుఁ ◆ జిత్తజుకేళికళావిలాసముల్
వింతలుగా ఘటించుచును ◆ వేడుకతోడుతఁ గూడియుండి యిం
తంతనరాని సౌఖ్యముల ◆ నందిరి ముచ్చటమీఱ నెప్పుడున్. 145

కం. ఈకథఁ జదివిన వినినన్
బ్రాకటముగ వ్రాయఁగనిన ◆ బహుసంపదలన్
గైకొను మనుచున్ వారికి
శ్రీకరుఁడగు రంగవిభుఁడు ◆ ప్రేమ నొసంగున్. 146

కం. అని శ్రీ వైశంపాయన
మునిముఖ్యుఁడు దెలుప విని ప్ర◆మోదాన్వితుఁ డై
జనమేజయమహీపాలుఁడు
అనురాగము పొందు చుండె ◆ ననవరతంబున్. 144

ఉ. కౌస్తుభచారువక్ష సిత◆కంజదళాక్ష కళిందకన్యకా
నిస్తులనీలవర్ణ కమ◆నీయ చరాచరమాననీయ ప
ద్మాస్తనకుంకుమాంక నవ◆ మండన దానవదర్పఖండనా
కస్తురిరంగ రంగపుర◆కైరవపూర్ణకురంగలాంఛనా! 145

కం. కుందారవిందసుందర
మందారసుకీర్తిహార ◆ మహితవిహారా
వందారుజనాభీప్సిత
బృందారకరత్న సమర◆భిన్నసపత్నా! 146

మత్తకోకిల.

చంద్రపుష్కరిణీతటాంచల ◆ చార చారణసన్నుతా!
మంద్రనీరదమాలికాసుకు◆మార మారశతోపమా!
సాంద్ర సత్కరుణానవామృత◆సార సారసలోచనా!
ఇంద్రచంద్రదినేంద్రముఖ్య సు◆రేశ యీశవిభావితా! 147

[గద్యము—సమానమే.]

శా. కస్తూరీతిలకోజ్జ్వలస్మితముఖా ♦ కైవల్యలక్ష్మీసఖా
హస్తోదంచిత శంఖచక్రరుచిరా ♦ హస్తీంద్రరక్షాపరా
అస్తోకామృతవర్షి వేణునినదా ♦ యానందలీలాస్పదా
త్రస్తాస్తోకజనాభయప్రదకరా ♦ ధారాధరశ్రీకరా! 147

కం. సారఘనసారనవకా
శ్మీరపటీరాంగరాగ♦శీతలతటరా
ధారమణీకుచదుర్గయు
గారోహవిహారలీల ♦ యదుకులబాలా! 148

మాలిని
దళితవిపులమాయా ♦ ద్రావిడామ్నాయగేయా
జలరుహదళనేత్రా ♦ సవ్యసాచిష్టమిత్రా
బలివిభవవిరామా ♦ భానువంశాబ్ధిసోమా
కలశజలధిశాయీ ♦ కామితార్థప్రదాయీ! 149

* గద్య *

ఇది శ్రీమత్పాండ్యమండలాధీశ్వర శ్రీ విజయరంగ చొక్కనాథ మహీ
నాథకరుణాకటాక్ష సంపాదిత గజతురంగ మాందోళికా ఛత్రి చామర
విజయదోహాళ కాహాళ భూరిభేరీబిరుదధ్వజ ప్రముఖాఖిల
సంపత్పారంపరీసమేధమాన సముఖ మీనాక్షీనాయక
తనూభవ శ్రీమీనాక్షీదేవీ కటాక్ష
లబ్ధకవితాసాంప్రదాయక వేంకట
కృష్ణప్పనాయక ప్రణీతంబైన
యహల్యాసంక్రందనంబను
మహాప్రబంధంబునందుఁ
దృతీయాశ్వాసము.

సర్వంబును
సంపూర్ణము.